

Poliittisten yhteisöjen rajojen demokratisoiminen

Tuomo Kalevi Ilmari Käkälä

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Käytännöllinen filosofia

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos	
Tekijä □– Författare – Author Tuomo Kalevi Ilmari Käkälä			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Poliittisten yhteisöjen rajojen demokratisoiminen			
Oppiaine – Läroämne – Subject Käytännöllinen filosofia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year 05/19	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 100
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkielmassa tarkastellaan demokraattisen yhteisön kansalaisuuden ja poliittisen osallistumisen rajojen oikeutusta intensiivisen kansainvälisen kanssakäymisen maailmassa. Demokraattisen prosessin tai demokraattisen yhteisön rajaamiskysymystä on poliittisessa filosofiassa lähestytty demoksen rajaamisongelman kautta, jonka mukaan demokratian teoria on kykenemätön antamaan vastausta siihen, miten demokraattisen prosessin osallistujat pitäisi rajata. Vastaukseksi demokratian rajaamisongelmaan on esitetty vaikutusperiaatetta, jonka mukaan jokainen, johon päätös vaikuttaa on oikeutettu osallistumaan päätöksen tekemiseen. Tutkielmassa argumentoidaan, että yksittäisen vaikutusperiaatteen kaltaisen rajaamisnormin sijaan on tarkasteltava sitä, miten nykyisiä poliittisten yhteisöjen kansalaisuuden rajoja voitaisiin demokratisoida.</p> <p>Demokratian rajaamisongelmaa ja vaikutusperiaatetta analysoidaan tutkielmassa erityisesti Nancy Fraserin, Gustaf Arrheniuksen ja Robert E. Goodinin aihetta käsittelevien kirjoitusten avulla. Vaikutusperiaatteeseen perustuvat teoriat eivät kuitenkaan huomioi, että demokraattinen politiikka tarvitsee jatkuvuutta ja riittävän stabiilia institutionaalista järjestystä, joka pystyy takaamaan kansalaisten välisen tasa-arvon. Jatkuvuuden ja tasa-arvon mahdollistamiseksi demokratiaa on ensisijaisesti tarkasteltava yhteiskuntaan sidottuna ideaalina, kuten Brian Milstein ja Thomas Christiano argumentoivat.</p> <p>Demokratian tarkasteleminen yhteiskuntaan sidottuna ideaalina ei poista rajoihin liittyviä ongelmia, sillä ihmiset liikkuvat jatkuvasti yli rajojen ja rajatuissa yhteisöissä tehdyillä päätöksillä on vaikutuksia myös rajojen ulkopuolella. Ratkaisuna demoksen rajaamisen ongelmaan tutkielmassa ehdotetaan kansalaisuuden rajojen demokratisointia. Siten tutkielma asettuu Milsteinin ja Étienne Balibarin hahmottelemaan traditioon, jonka mukaan emme voi ratkaista demoksen rajaamisen ongelmaa yhden teoreettisen periaatteen avulla, mutta voimme demokratisoida nykyisiä kansalaisuuden rajoja. Tutkielmassa rajojen demokratisointi nähdään demokraattisen poliittisen kulttuurin vaatimuksena maailmassa, jossa jokainen yksilö ja yhteisö voivat olla kanssakäymisessä keskenään. Demokratian poliittinen kulttuuri tarkoittaa, että demokraattisia periaatteita on jatkuvasti tulkittava maailmassa, johon demokratian universaali ideaali vapaista ja tasa-arvoisista kansalaisista ei tee rajoja. Jokaisen on nähtävä jokainen toinen potentiaalisena keskustelukumppaninaan ja vertaisenaan, koska ihmiset ovat osa samoja globaalin kanssakäymisen verkostoja.</p> <p>Demokraattisuus edellyttää, että normit, lait ja yhteisön rajat ovat merkityksellisiä ihmisille ja niitä on mahdollista ylläpitää tai muuttaa. Ihmisoikeudet nähdään yhtenä tapana institutionalisoida demokraattista poliittista kulttuuria, jolloin jokainen yksilö nähdään ihmisyytensä perusteella tiettyjen oikeuksien haltijana. Ihmisoikeuksien ja demokratian suhdetta teoretisoidaan Balibarin ja Seyla Benhabibin tuotantojen kautta. Heidän tuotannoissaan demokratian on nähty perustuvan universaaleihin ihmisoikeuksiin, jolloin jokaisen demokraattisen yhteisön on kunnioitettava noita oikeuksia. Milsteinin demosgenesiksen käsitettä käytetään tutkielmassa hahmottelemaan sellaisia yhteisöjen muotoja, jotka ovat globaalin kanssakäymisen maailmassa demokraattisesti oikeutettuja. Demosgenesis tarkoittaa, että ihmiset luovat yhteisöjään arkipäiväisessä toiminnassaan, joka on ainakin potentiaalisesti nykyisiä rajoja ylittävää. Nykyisten poliittisten yhteisöjen on täten mahdollistettava entistä joustavammin ihmisten välinen vapaa yhteisönmuodostus myös yli nykyisten rajojen ja oikeutettava rajojaan yllirajaisissa keskusteluissa. Rajoja demokratisoimalla demokratiaa on mahdollista siirtää uusiin konteksteihin. Tutkielman lopussa tarkastellaan sitä, miten nykyisten poliittisten yhteisöjen rajoja voidaan demokratisoida.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Demokratia, kansalaisuus, julkisuus, kansalaisyhteiskunta, kriittinen teoria, ihmisoikeudet, rajat, kansainvälisyys, kosmopolitismi			

Sisällys

Johdanto	1
Työn rakenne	4
Menetelmä.....	8
1 Demokraattisen yhteisön rajauskysymys	10
1.1 Demokratian rajaamisen ongelma.....	10
1.2 Demokratia ja autonomia	14
1.3 Vaikutusperiaate vastauksena rajaamisen ongelmaan	16
1.4 Vaikutusperiaatteen kapea käsitys politiikasta.....	19
2 Demokratian edellytykset	23
2.1 Demokratia yhteiskunnallisena ideaalina.....	23
2.2 Yhteiskunta yhteisenä maailmana.....	28
2.3 Yhteisön ja sen rajojen genesis	32
2.4 Rajojen demokratisointi ratkaisuna demoksen rajaamisen ongelmaan.....	41
3 Demokraattinen poliittinen kulttuuri kansainvälisen demokratian perusteena	46
3.1 Demokraattinen poliittinen kulttuuri.....	46
3.2 Demokratia ja ihmisoikeudet	51
3.2.1 Seyla Benhabib ja demokraattiset iteroinnit	55
3.2.2 Étienne Balibar ja kansalaisuus vastarintana	58
3.3 Mahdollisuus kyseenalaistaa olemassa olevat rajat	61
3.4 Poliittinen yhteisö ja muu yhteistoiminta – vuoropuhelu lain ja solidaarisuuden välillä.....	65
4 Kansainvälisen demokratian institutionalisoimisesta.....	68
4.1 Poliitiikan kansainvälisyys.....	68
4.1.1 Kansainvälinen kansalaisyhteiskunta ja julkisuus	71
4.1.2 Kansainväliset instituutiot ja kansainvälinen laki	74
4.2 Rajojen demokratisointi kansainvälisten tai globaalien instituutioiden kautta	77
4.3 Uudet kansalaisuuden muodot osana poliittista tulevaisuutta?	83
5 Lopuksi	93
Lähteet	96

”Antisemitismi (ei pelkkä juutalaisviha), imperialismi (ei pelkkä valloittaminen) ja totalitarismi (ei pelkkä diktatuuri) ovat toinen toisensa jälkeen, aina toistaan julmemmin osoittaneet, että ihmisarvo tarvitsee uudet takuut. Ne voivat löytyä ainoastaan uudenlaisesta poliittisuudesta, uudesta laista maan päällä. Tällä kertaa sen on pädettävä koko ihmiskuntaan, mutta uudella tavalla määriteltyjen alueellisten kokonaisuuksien on rajoitettava, juurrutettava ja valvottava sen mahtia tiukasti.” (Arendt 2013, 11.)

“The rights of foreigners and aliens, whether they be refugees or guest workers, asylum seekers or adventurers, define that threshold, that boundary, at the site of which the identity of ‘we, the people,’ is defined and renegotiated, bounded and unraveled, circumscribed and rendered fluid. We are at a point in political evolution when the unitary model of citizenship, which bundled together residency upon a single territory with the subjection to a single administration of a people perceived to be a more or less cohesive entity, is at an end.” (Benhabib 2004, 178.)

Johdanto

Tutkielmani tarkastelee demokraattisten yhteisöjen kansalaisuuden ja poliittisen osallistumisen rajoja maailmassa, jossa kanssakäyminen yhteisöjen välillä on intensiivistä. Yhteisöt vaikuttavat päätöksillään toisiinsa ja ihmiset yhä useammin asuvat poliittisessa yhteisössä, jossa heillä ei ole täysiä poliittisia oikeuksia, mutta he ovat muuten osa yhteiskuntaa. Tämä vähentää monen yhteisön ja yksilön mahdollisuutta poliittiseen ja moraaliseen autonomiaan. Esitän, että demokraattiseen poliittiseen kulttuuriin perustuen poliittisten yhteisöjen on demokratisoitava rajojaan. Demokraattinen poliittinen kulttuuri perustuu refleksiivisyyteen ja nykyisessä globaalin kanssakäymisen maailmassa jokainen yksilö tai yhteisö voi nähdä itsensä osana koko maapallon kattavaa kokonaisuutta. Demokraattinen poliittinen kulttuuri tarkoittaa tällöin sen hyväksymistä, että jokainen rajattu yhteisö on partikulaari raja-alue koko maailmasta, johon demokratian universaali ajatus tasa-arvoisista ja vapaista yksilöistä ei tee rajoja. Ihmiset voivat muotoilla nuo rajat, mutta demokraattisiin prosesseihin ja vastavuoroisiin syihin vedoten. Demokraattinen poliittinen kulttuuri vaatii yksilöiltä ja yhteisöiltä muiden näkökulman huomioonottamista. Siksi demokraattiset instituutiot vaativat tuekseen ihmisiä, jotka ovat sitoutuneet demokraattisen elämäntavan ylläpitämiseen.

Aloitan tutkielmani käsittelemällä demokratian rajaamisen ongelmaa Nancy Fraser (2008), Gustaf Arrheniuksen (2005) ja Robert E. Goodinin (2008) tekstien pohjalta. Demokraattisen yhteisön rajakysymystä on lähestytty demokratian teoriaan liittyvissä keskusteluissa

demoksen¹ rajaamisen ongelman kautta, jonka mukaan demokratian teoria ei pysty tarjoamaan vastausta siihen, mikä on demokratian käsitteessä mainittu kansa. Demokratia tarkoittaa kansanvaltaa, mutta itse kansan ja sen kansalaisuuden rajat on usein otettu historiallisesti annettuna. Historia on osoittanut, että sattumanvaraiset rajaukset ovat epäoikeudenmukaisia jättäen ihmisryhmiä satunnaisin perustein ulkopuolelleen. Itsemääräämisoikeuteen vedoten vastaukseksi demoksen rajaamisen ongelmaan on esitetty vaikutusperiaatetta², jonka mukaan poliittiset oikeudet ovat seurausta poliittisen päätöksen vaikutuksesta (Arrhenius 2005; Goodin 2008). Periaatteen mukaan vallankäyttöä pitää aina oikeuttaa sen kohteille, joten demokraattiset osallistumisoikeudet ovat seurausta päätösten vaikutuksista.

Vaikutusperiaatetta on kritisoitu siitä, että se perustuu liian kapeaan käsitykseen demokraattisesta politiikasta (Erman 2014, Milstein 2017). Yksittäinen normatiivinen periaate ei riitä luomaan demokratiaa, vaan demokratia vaatii ihmisiä, jotka elävät poliittista elämäänsä demokraattista poliittista kulttuuria kunnioittaen. Demokraattinen elämäntapa ja tasa-arvo vaativat, että ihmisten intressit ovat syvästi yhteen kietoutuneita, jotta ihmisillä on päätöksissä yhtä paljon pelissä, sillä yksittäisten päätökset vaikuttavat yksilöihin hyvin eri tavoin (Christiano 2006; 2008a). Toisessa luvussa analysoin Thomas Christianon yhteisen maailman käsitettä, joka on malliesimerkki siitä, miten demokraattisessa yhteiskunnassa ei ole kyse yksittäisen päätöksen vaikutuksista vaan siitä, että ihmisten intressit ovat yhteen kietoutuneita. Yhteiskunta, jonka ihmiset tuntevat omakseen ja jonka instituutiot kohtelevat ihmisiä tasavertaisesti on demokratian edellytys. Poliittinen tasa-arvo tarvitsee myös sosiaalisia instituutioita, jotka tasaavat ihmisten välisiä tiedollisia ja taloudellisia eroja, jotta he voivat olla tasa-arvoisia. Tästä syystä demokratiaa on ensisijaisesti tarkasteltava yhteiskunnallisena ideaalina.

¹ Käytän tässä tutkielmassa demosta synonyymina kansalaisuuden kanssa, sillä kansan käsite viittaa suomenkielessä helposti etniskansalliseen kansaan. Kansalaisuuteen viitattaessa säilyy myös monia demokseen, demokraattiseen kansaan, liitettyjä ideoita, jotka ovat kansalaisten vastavuoroisuus, eli yhtäläinen vapaus ja tasa-arvo, ja se että kansalaiset muodostavat yhteisön, joka ajaa heidän etuaan ja on heidän yhdessä hallitsema yhteisö. Samalla oletan, että maantieteelliset rajat pysyvät kohtalaisen samoina, vaikka voi olla, että syntyy uusia autonomisia alueita joidenkin tiettyjen kysymysten suhteen (vähemmistökansojen autonomiset päätöksentekovelimet), uusia kansalaisuuden muotoja tai uusia monikansallisia valtioiden välisiä liittoja (esimerkiksi Euroopan Unioni), mutta maantieteellisten rajojen suurehko liike ei näytä todennäköiseltä. Niiden merkitys ja muoto voivat toki muuttua ja tutkielmassani argumentoin, että niitä ylittävien päätösten vaikutuksista ja ihmisten oikeuksista sovitaan yhä vastavuoroisemmin.

² Vaikutusperiaate on Eerik Lagerspetzin (2018) suomenos englannin kielisestä käsitteestä *All Affected Principle* tai *All Affected Interests Principle*.

Demokratian tarkasteleminen yhteiskuntaan sidottuna ideaalina ei kuitenkaan poista demoksen rajaamisen ongelmaa, mutta auttaa meitä ymmärtämään rajaamisen ongelman käytännön ongelmana. Emme voi aloittaa täysin rajattomasta maailmasta, mutta voimme demokratisoida nykyisiä poliittisten yhteisöjen rajoja (Balibar 2004, Milstein 2017). Jürgen Habermasin (1996) kahden radan demokratiamalli olettaa, että demokraattisen yhteiskunnan mielipiteen- ja tahdonmuodostuksen on tapahduttava kahdella eri tasolla; sekä formaalin politiikan että kansalaisyhteiskunnan alueella. Demokraattinen politiikka tarvitsee avoimen ja kriittisen kansalaisyhteiskunnan, jolla on vaikutusta formaalin politiikan päätöksiin. Nykypäivänä kansalaisyhteiskunta ja valtio eivät kuitenkaan ole synonyymeja, sillä elämismaailmamme on kansainvälistynyt. Yhteiskunnat eivät ole selvärajaisia kokonaisuuksia vaan limittyneitä ja toisiinsa kiinnittyneitä.

Kiinnostava mahdollisuus on tarkastella demosta eli demokraattisen yhteisön kansalaisuuden rajoja kahdesta eri näkökulmasta; toimijan ja tarkkailijan (Milstein 2017). Lakiin perustuvaa kansalaisuuden rajaamaa ihmisryhmää voidaan tarkastella ulkopäin kokonaisuutena, mutta se rakentuu tuhansien ja miljoonien ihmisten sosiaalisesta kanssakäymisestä, joka ei seuraa kansalaisuuden rajoja. Kaikki argumentit kuitenkin esitetään tuosta toimijan ja ensimmäisen persoonan näkökulmasta, jolloin kansalaisuuden rajauksien suhteen ei ole olemassa yhtä suvereenia näkökulmaa, vaan rajat ovat altistettava yllirajallisille keskusteluille. Näin voisimme ajatella yhteisöjen rajoja yhä demokraattisemmin ja funktionaalisemmin ilman yhden kansallisvaltioon perustuvan suvereenin näkökulman olemassaoloa. Brian Milsteinin (2015) sanoin: ”The issue is not whether there are boundaries – for there will always be boundaries – but what kinds of boundaries, used for what purposes, and institutionalized by what means.” (Milstein 2015, 171). Meidän on toisin sanoen kysyttävä mitä varten rajat ovat olemassa.

Demokraattisten kansalaisuuden ja osallistumisen rajojen tarkoituksena on, että ihmiset pystyvät vaikuttamaan ja päättämään elämäänsä vaikuttavista asioista tasavertaisuuteen pyrkivässä prosessissa yhdessä muiden kanssa. Yhteisöjen täysivaltaisen jäsenyyden eli kansalaisuuden rajat eivät ole poikkeus, sillä ihmisten on tunnettava ne omikseen, jotta ne ovat oikeutettuja. Demokratian oikeutus kärsii, mikäli syntyy ihmisryhmiä, jotka eivät tunne päätöksiä tai yhteisöjään omikseen ja pääse vaikuttamaan niihin ja niiden muotoon (Christiano 2006, 90-91). Myös kansalaisuuden ja yhteisön jäsenyyden rajat, mikäli niitä ei koeta omiksi, vähentävät korkean liikkuvuuden maailmassa demokraattisen yhteisön

legitimiteettiä, siksi itse rajat on altistettava demokraattisille nykyisiä rajoja ylittävälle keskusteluille ja päätöksentekotavoille (Milstein 2017, 739-741).

Demokraattinen poliittinen kulttuuri, jossa ihmiset ja yhteisöt refleктоivat omaa positiotaan ja asettavat itsensä osaksi koko maapallon kattavaa kokonaisuutta on institutionalisoitavissa ihmisoikeuksien kautta. Seyla Benhabibin (2004; 2006; 2008) ja Étienne Balibarin (2014; 2015) mukaan demokratia perustuu ajatukseen, jossa jokin rajattu yhteisö oikeuttaa itsensä universaaleihin oikeuksiin vedoten. Universaalit oikeudet, kuten ihmisoikeudet, ovat kuitenkin sidottuja ihmisyyteen, joten jokaisen demokraattisena itseään pitävän yhteisön on kohdeltava jokaista yksilöä noiden oikeuksien haltijana. Tällöin demokraattiset yhteisöt altistavat kansalaisuuden rajansa enenevissä määrin ylijärjaisille oikeuttamiskeskusteluille ja demokraattiselle politiikalle.

Tutkielman lopussa analysoin sitä, miten demokratiaa voitaisiin laajentaa uusiin konteksteihin yli nykyisten rajojen ja miten rajoja voitaisiin demokratisoida kansainvälisten instituutioiden avulla. Demokraattinen poliittinen kulttuuri vaatii refleksiivisyyttä oman position suhteen, jolloin muiden ja heidän mielipiteidensä huomioonottamisesta tulee demokraattisen kulttuurin edellytys. Maailmassa, jossa vaikutamme toisiimme yli rajojen, on meidän yritettävä laajentaa demokraattisen keskustelun alaa kansainväliselle tasolle. Milsteiniin (2015) nojaten argumentoin, että tämä voi tapahtua vain demosgenesiksen avulla. Demosgenesis tarkoittaa, että demokraattinen yhteisö syntyy siitä, että ihmiset voivat vapaasti luoda demokratian vaatimia vastavuoroisia suhteita elämismailmassaan. Mikään instituutio ei voi luoda yhteisöä ihmisille, sillä yhteisön merkitykset nousevat demokraattisessa yhteiskunnassa ihmisiltä itseltään. Kansainvälistyneessä maailmassa nykyisten valtioiden on mahdollistettava myös kansainvälisen yhteenkuuluvuuden ja solidaarisuuden institutionalisoiminen, jotta valtiot instituutioineen eivät asetu demokratian laajentamisen esteeksi.

Työn rakenne

Tutkielmani jakautuu neljään lukuun. Ensimmäisessä luvussa taustoitin aihetta esittelemällä vilkasta teoreettista keskustelua, jota demokratian rajakysymysten ympärillä on käyty viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana. Pääasiallisina lähteinä rajaamiskysymyksen analyysissa käytän Fraserin (2008), Goodinin (2008) ja Arrheniuksen (2005) tutkimuksia aiheesta. He ovat lähestyneet kysymystä erityisesti demokratian (demoksen) rajaamisen

ongelman kautta, jonka mukaan demokratian teoria on ollut kykenemätön löytämään tyydyttävää vastausta kysymykseen siitä, ketkä ovat demokraattisen prosessin osallistujat tai ketkä ovat demokraattisen yhteisön kansalaisia³. Johtavana teoreettisena ja nykyisiä kansalaisuuteen perustuvia rajauksia kritisoina vastauksena rajaamisen ongelmaan voidaan pitää vaikutusperiaatetta (eng. *all affected principle*), jonka mukaan jokainen, johon päätös vaikuttaa on oikeutettu osallistumaan jollain tavalla päätöksen tekemiseen tai vähintään hänen intressinsä on otettava siinä huomioon (Arrhenius, 2005 19-20, Goodin 2008, 136-137, Fraser 2008, 47-48). Pidän tätä kantaa kuitenkin ongelmallisena, sillä se ei ota huomioon demokratian vaatimaa jatkuvuutta ja se perustuu liian kapeaan näkemykseen demokraattisesta politiikasta. Sen vuoksi esitän luvun lopuksi kritiikin vaikutusperiaatetta kohtaan.

Toisessa luvussa tarkastelen itse demokratian käsitettä. Argumentoin ensimmäisessä luvussa esittämään kritiikkiini ja Christianon (2006; 2008a), Milsteinin (2015; 2017) ja Sarah Songin (2012) ajatteluun perustuen, että demokratiaa on parasta tarkastella yhteiskunnallisena ideaalina, jossa kansalaiset ovat jäseniä demokraattisessa yhteiskunnassa, jonka poliittiset ja sosiaaliset instituutiot takaavat riittävän tasa-arvon kansalaisten välillä. Pidän Christianon (2006; 2008a) käsitettä ”yhteinen maailma” hyvänä käsitteellistykseenä tilanteesta, jossa demokratia nähdään positiivisena ideaalina ja osana yhteiskuntaa, jossa kansalaiset jakavat kaikki tärkeimmät instituutiot keskenään ja voivat siten luoda yhteisön, jonka päätökset koskevat ”yhteisiä asioita”. Kaikilla on siten päätöksissä yhtä paljon pelissä, koska niissä määritellään kaikki tärkeimmät käyttäytymissäännöt, joiden mukaan yksilön pitää elämänsä elää. Tasa-arvo ei tällöin perustu päätösten vaikutuksiin vaan siihen, että kansalaiset ylläpitävät yhteisöä, joka takaa demokratian vaatiman tasa-arvon. Tasa-arvoa varten tarvitaan sosiaalisia ja poliittisia instituutioita, jotka tasaavat kansalaisten välisiä taloudellisia ja tiedollisia resursseja. Christianosta poiketen en kuitenkaan pidä yhteisen maailman käsitettä oikeutuksena nykyisten valtioiden olemassaololle vaan argumentoin, että kanssakäymisellä ei ole olemassa luonnollisia rajoja. Valtio voi myös toimia esteenä demokratian vaatimalle poliittiselle yhteenkuuluvuudelle, mikäli se yrittää ylläpitää yhteisöä, jonka merkitykset eivät nouse elämismaailman alueella tapahtuvasta kanssakäymisestä. Siksi

³ Fraser (2008) käyttää käsitteitä ”frame” ja ”framing”, jolla hän viittaa kysymykseen, ketkä ovat oikeita henkilöitä käsittelemään jotain tiettyä poliittista kysymystä (Fraser 2008, 31–33). Kyse on kuitenkin samasta kysymyksestä kuin demoksen rajaamisen kysymyksessä eli ketkä ovat oikeutettuja päättämään jostain asiasta.

toisen luvun lopussa esitän kritiikin Christianoa kohtaan Milsteinin (2015; 2017) demosgenesiksen ja demospaatoksen käsitteiden kautta. Nuo käsitteet auttavat meitä erottamaan yhteiskunnan ja valtion, ja yksilön ja systeemin näkökulmat toisistaan. Demosgenesis tarkoittaa sitä, että ihmiset luovat itse yhteisönsä. Demospaatos tarkoittaa instituutioiden ylläpitämää yhteisöä, joka perustuu lakiin ja sopimukseen. Argumentoin, että tarvitsemme genesistä eli jatkuvaa yhteisöä ylläpitävää ja luovaa toimintaa elämismaailmassa, mutta tarvitsemme myös instituutioita, jotka ylläpitävät elämismaailmasta nousevia jaettuja merkityksiä yhteisölle. Demokratian rajaamiskysymystä on parasta lähestyä nykyisiä rajoja demokratisoimaan tähtäävästä traditiosta, jota edustavat erityisesti Balibar (2004; 2010) ja Milstein (2017). Emme pysty ratkaisemaan demoksen rajaamisen ongelmaa käytännössä yksittäisellä teoreettisella periaatteella, mutta voimme miettiä, miten kansalaisuuden rajat voisivat olla demokraattisempia globaalin kanssakäymisen maailmassa, jotta ihmiset tuntisivat nuo rajat omikseen.

Kolmannessa luvussa tarkastelen sitä, mitä demokraattinen poliittinen kulttuuri tarkoittaa ja mikä on sen suhde ihmisoikeuksiin. Solidaarisuutta ja kanssakäymistä voi nimittäin syntyä minkälaiden ryhmien välille tahansa minkä vuoksi on tärkeää erottaa demokraattinen poliittinen kulttuuri niistä yhteistyön muodoista, joita ei voi kutsua demokraattisiksi. Mikä tahansa ihmisryhmä ei voi olla demokraattinen, vaan demokraattisuus vaatii refleksiivisyyttä yhteisöiltä ja yksilöiltä oman position suhteen. Kyse on jonkinlaisesta kyvystä asettaa itsensä laajempaan kontekstiin ja kokonaisuuteen, jossa on mahdollista tarkastella ja ajatella asioita myös muiden näkökulmasta kohtaamalla ja kuuntelemalla heitä (Benhabib 2018, 30–33). Tässä aikaisemmin mainitsemani vaikutusperiaate voi toimia kriittisenä ja moraalisenä periaatteena, jonka avulla ihmiset huomaavat kenelle joutuvat oikeuttamaan vallankäyttöänsä ja yhteisönsä rajoja. Ihmisoikeudet ovat yksi tapa konkretisoida demokraattista poliittista kulttuuria, sillä demokratia perustuu universaaliin ideaan kansanvallasta ja kansan jäsenten vapaudesta sekä tasavertaisuudesta. Demokratian perustuessa ihmisoikeuksiin ja ihmisoikeusajatteluun pakenee demokratia aina myös olemassa olevia rajoituksiaan. Siksi valtioiden on jatkossa mahdollistettava entistä paremmin uusien yhteistyömuotojen institutionalisoiminen, jotta valtiot eivät toimi demokratian esteenä. Analysoin Benhabibin (1986; 2004; 2006; 2008; 2018) ja Balibarin (2014; 2015) tutkimusten kautta sitä, miten poliittisesti keksityt ihmisoikeudet, joihin moderni käsitys

demokratiasta pohjautuu, voivat toimia mahdollisuutena haastaa ja muokata vallitsevia kansalaisuuden rajoja.

Neljännessä luvussa tarkastelen sitä, minkälaisia muotoja kansainvälinen politiikka ja demokratia voisivat ottaa, mikäli demokratiaa ei tarkasteltaisi enää ensisijaisesti suvereeneihin valtioihin sidottuna ideaalina. Nancy Fraserin (2008; 2014) kansalaisyhteiskunnan ja Benhabibin (2004; 2006; 2008) politiikan ja oikeuden kansainvälistymistä käsittelevät tutkimukset osoittavat, että monia rajojen demokratisoimiseen pyrkiviä kehityskulkuja on jo olemassa. Tällöin kysymykseksi nousee, että antaako nykyinen valtiojärjestelmä periksi ja mahdollistaa solidaarisuuden, oikeuden, demokratian ja ystävyyden kansainvälistymisen vai ei. Tutkielmassani pyrin osoittamaan, että meillä on hyviä syitä tarkastella kansainvälistä politiikkaa uusin käsittein. Meidän on otettava toimijoiden eli yksilöiden näkökulma huomioon, jotta demosgenesis todella on mahdollista eivätkä instituutiot ylläpidä ilman oikeutusta rajoja, joita ihmiset eivät hyväksy tai joiden merkitys ei nouse ihmisiltä itseltään (Milstein 2015; 2017). Demosgenesiksen mahdollistaminen vaatii valtioilta kaikkien olemassa olevien demosgeneratiivisten prosessien⁴ mahdollistamista: 1) kansalaisuuskäytäntöjen vastavuoroistamista ja yhdenmukaistamista ihmisoikeussopimusten kanssa, 2) demokraattisten iteraatioiden mahdollistamista, jossa kansallisia kulttuureja tehdään avoimimmiksi ja yhteiskunta mahdollistaa uudenlaisten elämäntapojen olemassaolon ja 3) transkansallisten solidaarisuuden muotojen institutionalisoimisen. Tätä varten hahmottelen tutkielman lopuksi sitä, miten demokratiaa voitaisiin luoda yli rajojen uudenlaisten kansainvälisten instituutioiden kautta.

Tutkielmani pääargumentin voisi muotoilla seuraavasti: (i) maailma jakautuu ja tulee jakautumaan vielä pitkään rajattuihin poliittisiin yhteisöihin, (ii) demokratia on universaali idea yhteiskunnasta, jossa ihmiset ovat vapaita ja tasa-arvoisia, (iii) demokratian ideaali ei jaa ihmisiä yhteisöihin, (iii) yhteisöjen rajoista kiistellään, joten (iiii) poliittisten yhteisöjen rajat on demokratisoitava. Vilkkaan kanssakäymisen maailmassa tarvitsemme uusia

⁴ Milsteinin mukaan on kolme näkyvää nykyisiä yhteisöjä muovaavaa demosgeneratiivisuuden muotoa, jossa ihmiset luovat vastavuoroisia suhteita ja merkityksiä yhteisöilleen: kansallinen, kansainvälinen ja transkansallinen (Milstein 2015, 276). Ensimmäinen perustuu kansallisen kulttuuriin muokkaamiseen ja tasapuolistamiseen, toinen perustuu kansainväliseen oikeuteen, mutta argumentoi, että tietyillä vähemmistöillä pitäisi olla kansainväliseen oikeuteen perustuen enemmän autonomiaa ja transkansalliset liikkeet luovat vastavuoroisia suhteita yli rajojen.

käsitteitä, joilla käsitellä kansalaisuuden rajoja. Milsteinin käsitteellistämät demosgenesis ja demospaatos ovat tapoja tarkastella sitä, miten instituutioiden ja ihmisten välisen kanssakäymisen kautta on mahdollista ajatella demokraattisen yhteisön kansalaisuuden rajoja yhä demokraattisemmin yhdentyvässä kansainvälisen kanssakäymisen maailmassa. Tarvitsemme jatkuvuutta, jotta riittävän stabiili institutionaalinen yhteiskuntajärjestys, joka takaa kansalaisten tasa-arvoisuuden, on mahdollinen. Meidän täytyy kuitenkin huomioida se, että tuo institutionaalinen järjestys on demokraattinen ja tärkeä ainoastaan niin kauan kuin ihmiset pystyvät vapaasti luomaan sille merkityksiä ja neuvottelemaan sen rajoista. Tällä hetkellä olemme vähintäänkin tilanteessa, jossa valtioiden instituutioiden luomien rajojen legitimitetti kärsii, kun ihmiset eivät tunne noita rajoja omikseen.

Menetelmä

Poliittista filosofiaa, jonka alaan tämä tutkielma kuuluu, voi lähestyä ja tehdä usealla eri tavalla. Menetelmänsä puolesta tutkielmani kuuluu kriittisen teorian traditioon, jossa nykyisen maailman kehityskulkuja tutkitaan kriittisesti ja maailmasta pyritään löytämään emansipaation mahdollisuuksia, jotta ihmiset voisivat tuntea itsensä normiensä ja instituutioidensa lähteiksi ja kyvykkäiksi muokkaamaan niitä. Kriittisen teorian traditio näkyy enemmän omassa menetelmässäni ja lähteinä käytän myös muita kuin tuohon traditioon itsensä identifioivia ajattelijoita. Käsitykseni kriittisestä teoriasta perustuu Benhabibin (1986) tulkintaan, jonka mukaan kriittinen teoria on selittävää ja diagnostista, mutta myös ennakoivaa ja utopistista. Kriittisessä teoriassa on siis kyse nykyisen maailman analysoimisesta ja sen mahdollisten ongelmien ja kriisien selittämisestä, mutta niin, että nuo kriisit voidaan ylittää ja siirtyä kohti tässä hetkessä utopistiselta näyttävää maailmaa. Kyse ei ole kuitenkaan vain tieteellisestä kriisien selittämisestä vaan todellisten toimijoiden kokemasta kriisiytyneestä elämismaailmasta, jossa ihmiset eivät pysty tuntemaan maailmaa omakseen eivätkä pysty vaikuttamaan sen muotoon (Benhabib 1986, 225–228). Kriisi on siis tunnistettavissa kriisiksi myös niiden toimesta, jotka elävät maailmassa instituutioiden tai ajatusmaailmojen kanssa, joiden katsotaan kriisiytyneen (Milstein 2015, 6–10).

Näkemykseni mukaan filosofian tehtävä ei siis ole kertoa ihmisille, että he elävät ”väärässä tietoisuudessa” vaan kyse on myös ihmisten näkökulmien huomioonottamisesta. Tutkielmani pyrkii seuraamaan edellä mainitun kaltaisen kriittisen teorian traditiota ja ottamaan huomioon myös elämismaailman näkökulman kautta todellisten ihmisten näkökulman.

Elämismaailmalla tarkoitan Benhabibin (1986) Habermas-tulkintaan perustuen sitä, että ihminen elää maailmassa, jota kutsutaan elämismaailmaksi, joka on kulttuurisen uusintamisen, sosiaalisen integraation ja sosialisaaion alue, mutta jossa yksilö on nimenomaan toimijana muuttamassa ja uudelleen luomassa sen kulttuurisia, sosiaalisia ja institutionaalisia merkityksiä (Benhabib 1986, 238–239). Tutkielmani pyrkii ottamaan huomioon yksilön näkökulman niin, että olen myös tutkielman tekijänä yksi toimija muiden joukossa. Filosofina pyrin oikeuttamaan nykyisten valtioiden rajoja ylittävien demokraattisten kamppailujen tavoitteita rationaalisen argumentaation kautta (Benhabib 2015, 784–785). Toivon tekeväni oikeutta niille kamppailuille, joita demokratian ja ihmisoikeuksien universaaleihin ideaaleihin perustuen käydään ympäri maailmaa, jotta ihmiset voisivat tuntea maailman kodikseen ja löytää sieltä paikkansa instituutioiden keskeltä, joiden muotoon he voivat vaikuttaa.

Tutkielmani kuuluu myös kosmopoliittisen poliittisen filosofian alaan, jolloin otan annettuna sen moraalifilosofisen väitteen, että ihmiset ovat satunnaisista piirteistään huolimatta tasa-arvoisia moraalisten pohdintojemme kannalta. Ihmis- ja kansalaisoikeudet ovat yksi tapa taata jokaisen ihmisen poliittinen moraalinen autonomia. Katson demokratian olevan universaali idea, jonka avulla pyritään takaamaan yksilöiden autonomia ja ihmisoikeudet. Demokratia ei kuitenkaan ideaalina jaa maailmaa yhteisöihin, mutta ihmiset voivat sen jakaa demokraattisissa prosesseissa, jotka perustuvat vastavuoroisuuteen. Demokratian teorian ympärillä käydyssä keskustelussa on esitetty erilaisia normeja, kuten vaikutusperiaatetta, demokratian rajaajaksi, mutta demokraattista yhteiskuntaa on mahdotonta rajata yhden periaatteen avulla, joten yhdeksi varteenotettavaksi vaihtoehdoksi jää rajojen altistaminen demokraattisille keskusteluille ja oikeutusprosesseille.

1 Demokraattisen yhteisön rajauskysymys

1.1 Demokratian rajaamisen ongelma

Vielä kymmenisen vuotta sitten ilmestyi filosofisia artikkeleita ja teoksia, joissa huomautettiin, että demokratian teoriassa ei ole kiinnitetty juuri ollenkaan huomiota siihen, miten demokraattisen päätöksen osallistujat tai demokraattinen kansa pitäisi rajata (esim. Näsström 2007, Goodin 2008, Fraser 2008). Aikaisempi poliittinen filosofia otti lähes paradigmaattisena oletuksena itseänsä ylläpitävän rajatun yhteiskunnan olemassaolon. Esimerkiksi viime vuosisadan vaikutusvaltaisimman yhteiskuntafilosofin John Rawlsin ideaaliteorian alueella yhteiskuntia käsiteltiin täysin suljettuina (Rawls 1971, 8; 1999, 26). Nykyään kysymys demokraattisen yhteisön rajoista on yksi keskustelluimmista aiheista poliittisen filosofian piirissä (esim. Whelan 1983, Dahl 1990, Macdonald 2003, Arrhenius 2005, Goodin 2008, Fraser 2008, Abizadeh 2008, Smith 2008, Miller 2009, Agné 2010, Näsström 2007; 2011, Song 2012, Owen 2012, Marchetti 2012, Erman 2014, Lagerspetz 2015, Milstein 2017). Demokratian teoriaan liittyvässä keskustelussa demokratian rajauskysymystä on lähestytty demoksen rajaamisen ongelman kautta eli tarkastellen kysymystä siitä kenellä on oikeus olla demoksen eli demokraattisen kansan jäsen ja millä perusteella.

Demoksen eli demokratian rajaamisen ongelmaa (eng. *boundary problem*) käsitellään usein Frederick G. Whelanin (1983) artikkelin kautta. Whelanin mukaan demokratian teoria on kykenemätön vastaamaan demokratian rajoihin liittyviin kysymyksiin, sillä jotta voidaan tehdä demokraattisesti päätöksiä, pitää olettaa jokin ihmisryhmä tekemään päätöksiä. Tuota ihmisryhmää taas ei ole päätetty demokraattisesti, koska se on ensin otettava annettuna. Demokratia käsite tai teoria ei Whelanin mukaan tarjoa vastausta siihen, miten jäsenyys pitäisi demokratiassa rajata. (Whelan 1983.) Sittemmin Whelanin tapa käsitellä kysymystä demokratian rajaamisesta on synnyttänyt kritiikkiä siitä, että rajaamisen ongelman käsite viittaa liikaa maantieteellisiin rajoihin (Goodin 2008, 127). Kysymystä käsitellään enemmänkin suhteessa demokseen eli demokraattiseen kansalaisuuteen eikä niinkään maantieteellisiin valtioiden rajoihin, joiden on oletettu olevan melko pysyviä, sillä kansalaisuutta ja kansallisia kulttuureja voidaan tehdä avoimemmiksi, jotta ihmiset voivat helpommin ylittää rajoja, vaikka karttojen rajaviivoja ei liikutettaisi. Ihmiset voivat olla kansalaisia ja osallistua politiikkaan myös rajaviivojen takaa.

Käsittelen tässä tutkielmassa nimenomaan kansalaisuuteen ja poliittisiin oikeuksiin liittyviä rajoituksia. Sikäli kun demokratiaa käsitellään kansanvaltaisena ideaalina, jossa käsitteen alkuosa on johdettu kansaa tarkoittavasta *dêmosen* ja loppuosa valtaa tarkoittavasta *krátoksen* käsitteestä, on mielestäni luontevaa puhua demokraattisesta kansalaisuudesta. Kansalainen on tasavertaisena jäsenenä osa kansaa ja kansalaisella on oikeudet vallankäyttöön tasavertaisena yhdessä muiden kansan jäsenten kanssa. Kansalaiset yhdessä muodostavat kansan demokratiassa⁵. Kysymys poliittisen osallistumisen ja kansalaisuuden rajoista vaikuttaa toki myös siihen, miten käsitämme valtioiden maantieteelliset rajat ja mitä funktioita niille annetaan. Rajaan käsittelyni ulkopuolelle kansalaisten tai poliittisen prosessin osallistujien ikään liittyvät kysymykset, jotka ovat tärkeitä kysymyksiä, mutta joihin en pysty vastamaan tämän tutkielman puitteissa. Käsittelen siis kansalaisuuden rajojen suhdetta ihmisiin, jotka ovat kykeneviä käyttämään luonnollista tai symbolista kieltä ja näin ollen ovat kyvykkäitä arvioimaan ja hyväksymään tai hylkäämään noiden rajojen oikeutuksen⁶.

Demoksen rajaamisen kysymykset ovat ongelmallisia demokratian teorialle kolmesta syystä. Ensinnäkin poliittiset oikeudet ja demokraattinen kansalaisuus mahdollistavat osallistumisen päätöksentekoon tasavertaisina yhdessä muiden kanssa. Fraserin (2008) mukaan poliittisissa päätöksentekoprosesseissa päätetään usein siitä, mikä on oikein ja oikeudenmukaista, ja osallistujien ja kansalaisten rajaaminen on tästä syystä erityisen tärkeä poliittinen kysymys. Jos rajaaminen tehdään väärin, syntyy tilanne, jota Fraser kutsuu vääräksi kehystämiseksi (eng. *misframing*), mikä tarkoittaa, että osallistujat on rajattu väärin ja prosessin ulkopuolelle on jätetty yksilöitä, joilla pitäisi olla oikeus osallistua prosessiin. (Fraser 2008, 41–42.) Väärä rajaaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa ihmisen elämää koskevat päätökset ovat pahimmillaan täysin muiden tekemiä eikä hän itse pysty vaikuttamaan niihin mitenkään. Toiseksi ilman demokratiaan sopivaa rajaamisperiaatetta rajanveto voidaan tehdä sattumanvaraisesti tai mielivaltaisesti, jolloin meillä ei mahdollisuutta erottaa demokraattista rajausta ei-demokraattisesta (Näsström 2007, 645). Kolmanneksi sattumanvaraisuus on ongelma, sillä luultavasti hyvin harva demokratian teoreetikko tai poliittinen filosofi haluaa väittää, että

⁵ En siis viittaa kansalla kansakuntaan (eng. *nation*) tai kansallisuuteen (eng. *nationality*) vaan kansalaisten kokonaisuuteen ilman etnistä tai kulttuurista määritelmää. Ilmoitan erikseen, mikäli poikkeen tästä. Kts. alaviite 1.

⁶ Linaan Benhabibin käsitystä siitä, ketkä ovat demokraattisen prosessin osallistujia tiettyjen kommunikatiivisten kykyjensä kautta eli kyvyn käyttää luonnollista tai symbolista kieltä (Benhabib 2008, 66–70).

mikä tahansa tapata rajata kansalaisuus käy ja on yhteensopiva demokratian periaatteiden kanssa (Goodin 2008, 132–133).

Mahdollisuus osallistua poliittiseen prosessiin antaa oikeuden olla mukana päättämässä kollektiivisesti päätöksistä: siitä miten ja mihin valtaa yhteisössä käytetään. Päätöksentekoprosessin ulkopuolelle rajaaminen on Fraserin (2008) mukaan yksi suurimmista poliittisen epätasa-arvon lähteistä, ja siksi demoksen rajaamisen kysymys on niin tärkeä ja samalla ongelmallinen demokratian teorialle. Poliittisen tilan rajaaminen on aina poliittinen kysymys. Fraserille tämä on nimenomaan metatason kysymys liittyen oikeudenmukaisuuteen, sillä jotta voi puuttua menestyksekkäästi ensimmäisen tason epäoikeudenmukaisuuksiin, kuten epäoikeudenmukaiseen resurssien jakoon tai jonkin vähemmistön heikompaan asemaan, pitää olla tunnustettu osa jotain olemassa olevaa poliittista tilaa, jonka olemassa olevat instituutiot tai mahdollisesti perustettavissa olevat voivat puuttua tuohon epäoikeudenmukaisuuteen⁷. (Fraser 2008, 41.) Toisin sanoen ihminen pitää hyväksyä tasavertaisiksi osaksi poliittista tilaa, jotta hänen vaatimuksiaan punnitaan demokraattisesti ja siten hänet myös tunnustetaan kykeneväksi päättämään elämäänsä liittyvistä asioista yhdessä muiden kanssa.

Kysymys on myös teoreettisempi demokratian kannalta eikä ainoastaan liity siihen, että rajaaminen tuottaa käytännössä ongelmia. Rajoihin liittyvien normatiivisten näkemysten puuttuminen on ongelmallista kaikille demokratiakäsityksille, sillä ne eivät pysty vastaamaan tärkeisiin kysymyksiin siitä, että kuka on oikeutettu äänestämään tai sanomaan sanottavansa päätettävästä asiasta (Goodin 2008, 129).

Goodinin mukaan yksi tärkeistä demoksen rajaamiseen liittyvistä seikoista demokratian teorian kannalta on se, että emme välttämättä halua sanoa, että mikä tahansa ryhmä voi olla demokraattinen (Goodin 2008, 132, 133). Tästä seuraisi demokratian kannalta kaksi ongelmaa. Ensinnäkin, kuten on jo tullut ilmi, demokraattisen kansalaisuuden voisi rajata

⁷ Poliittisen tilan kohdalla kyse ei ole ainoastaan fyysisestä tilasta vaan myös siitä, että ihminen otetaan tosissaan ja häntä pidetään tasavertaisena ottamaan kantaa, äänestämään tai muuten päättämään asioista yhdessä muiden kanssa. Poliittisen tilan ulkopuolelle jätettyjen ihmisten kapinointi auktoriteettia vastaan voi myös toisinaan olla tehokas ja oikeutettu keino muuttaa asioita, mutta rajaan tuon kysymyksen suurelta osin käsittelyni ulkopuolelle siitä syystä, että pyrin tarkastelemaan sitä, miten ihmiset voitaisiin rauhanomaisesti ottaa mukaan poliittiseen prosessiin tai miten he voisivat osallistua julkiseen keskusteluun silloin kuin heitä koskevista asioista päätetään. Vaikka alaluvussa 3.2.2 käsittelen Balibarin käsitystä kansalaisuudesta vastarintana, on hänen käsityksensä vastarinnasta ehkä ennemmin jonkinlaista aktiivista kansalaisuutta ja luovaa toimintaa, jossa kansalaisuuden rajoja pyritään avaamaan keskustelulle.

miten vain ja demokratian minkä tahansa ihmisryhmän väliseksi asiaksi. Harva olisi valmis esimerkiksi myöntämään, että vain kristityt tai vain valkoihoiset voisivat rajata itsensä demokraattiseksi yhteisöksi tai kansalaisuus voitaisiin demokratiassa rajata uskonnon tai ihonvärin (Etelä-Afrikan Apartheid tästä esimerkkinä) perusteella.

Toiseksi tuo itsensä rajannut ihmisryhmä voisi käyttää valtaa ulkopuolisiinsa. Päätöksillä on lähes aina vaikutuksia muihin kuin itse päätöksentekijöihin, onhan jo itse rajaamispäätös ulkopuoleen kohdistuvaa vallankäyttöä. Jos mikä tahansa ihmisryhmä voisi olla demokraattinen toimiessaan sisäisesti demokraattisten periaatteiden mukaan, johtaisi se demokratian määritelmään, jossa mikä tahansa vähemmistö, eliitti tai pieni ihmisryhmä voisi toimia demokraattisesti, eikä sen päätöksiensä ulkopuolisiin kohdistuvilla vaikutuksilla olisi mitään rajoituksia (Goodin 2008, 132–133).

Demoksen rajaamisen ongelmaa ei näin ollen kannata aliarvioida. Voisimme nimittäin ajatella, että meidän pitää joka tapauksessa aloittaa jostakin tietysti historiallisesta hetkestä käsin, jossa on jo olemassa suvereeniksi miellettyjä ihmisryhmiä ja poliittisia yhteisöjä. Tämä ei poistaisi rajaamisen ongelmaa, sillä Goodinin (2008) mukaan nykyisten rajattujen poliittisten yhteisöjen äänestäessä tai keskustellessa sisäisesti siitä, kuka saa kuulua heidän joukkoonsa, tulimme hyväksyneeksi sen hetkiset poliittiset yksiköt legitiimeiksi päättämään rajoistaan demokraattisin prosessein. Harva olisi esimerkiksi valmis myöntämään, että Hitlerin kansallissosialistinen hallitus voisi edes demokraattisesti enemmistöperiaatteella päättää, että ketkä kuuluvat, tai kuuluivat, Saksan kansaan tai kuka saa olla Saksan kansalainen. Tästä syystä demokraattinen enemmistönvaltainen rajausprosessi ei myöskään vaikuta mielekkäältä. (Goodin 2008, 132.)

Sofia Näsströmin mukaan demokraattisen kansalaisuuden rajausten ottaminen historiallisesti annettuna jättää ulkopuolisten huomioonottamisen olemassa olevien yhteisöjen hyväntekeväisyyden varaan (Näsström 2007, 648). Historia taas on osoittanut, että kansalaisuuden rajat, jotka määrittävät ne henkilöt, jotka saavat käyttää kansalaisuuteen liittyviä oikeuksia, ovat alttiita hyvinkin mielivaltaisille rajauksille (Benhabib 2006, 33–34). Täyden kansalaisuuden ulkopuolelle on usein rajattu ihmisiä esimerkiksi sukupuolen, heikon taloudellisen aseman, ihonvärin tai uskonnon perusteella. Esimerkkeinä voimme pitää antiikin Ateenan demokratiaa, jossa vain vapaat miehet olivat tasavertaisia keskenään tai kansallisvaltiota, jossa kansalaisuus rajattiin etnisyyden tai kansalliseen kulttuuriin

kuulumisen kautta. Tänä päivänä edellisen kaltaiset kansalaisuuden rajaukset vaikuttavat mielivaltaisilta ja epäoikeudenmukaisilta. Pääasiallisten poliittisten yhteisöjen eli valtioiden kansalaisuuden rajat ovat nykyisessä intensiivisen rajoja ylittävän kanssakäymisen maailmassa kiisteltyjä samaan tapaan kuin monet aikaisemmat kansalaisuuden rajaukset.

Emme voi tästä syystä ajatella demosta ja sen legitiimiä kokoonpanoa ainoastaan autonomisen yhteisön sisäisenä päätöksenä, vaikka rajaukset olisivat kansalaisten enemmistön mielestä oikeita. Demokraattinen enemmistöpäätös ei tunnu houkuttelevalta vaihtoehdolta, sillä enemmistö voisi helposti sulkea vähemmistöjä kansalaisuuden ulkopuolelle. Demokratian teorian ja erilaisten demokratiakäsitysten on otettava siten kysymys demoksen rajoista ja kokoonpanosta tosissaan, sillä annetut rajaukset voivat pitää sisällään epäoikeudenmukaisia rajanvetoja ylläpitäen joidenkin ihmisten tai ihmisryhmien etuoikeuksia ja historiallisesti annetut rajat vaativat myös oikeutuksensa (Näsström 2007, 632).

1.2 Demokratia ja autonomia

Rajaamisongelma on demokraattisen teorian ytimessä juuri siksi, että demokratiaa pidetään kollektiivisen autonomian toteuttajana. Kansalaisten tahtoa on mahdotonta tietää ilman, että kaikki kansaan kuuluvat ovat vapaasti päässeet esittämään mielipiteensä tai että heillä on vähintään mahdollisuus siihen. Demokratian oikeutuksena voidaan mielestäni pitää nimenomaan sen luomaa mahdollisuutta kollektiiviseen autonomiaan, joka loppukädessä takaa yksilöiden autonomian. Kuten Benhabib toteaa: "...democratic self-governance is a confirmation of one's standing as a free and equal being living under laws of legitimacy of which she can always challenge, contest and question" (Benhabib 2008, 89). Benhabibille itsemääräämisoikeus on tapa tunnustaa ihmiset kykeneviksi moraaliseen autonomiaan, joka hänelle pitää sisällään sekä kysymykset hyvästä elämästä, että kysymykset oikeudenmukaisesta yhteiskuntajärjestyksestä (Benhabib 1986, 341–343).

Demokratiaan liittyvät poliittiset oikeudet, jotka mahdollistavat julkisen autonomian eivät kuitenkaan ole ihmisten luonnollisia ominaisuuksia vaan poliittisia keksintöjä, jotka perustuvat ihmisten sopimiin ja tunnustamiin oikeuksiin. Kyse on hieman John Rawlsin (1971) harkintatasapainon ideaa muistuttavasta konsensuksesta oikeuksien suhteen. Kuitenkin toisin kuin Rawlsin ajatuskoe, jossa yksilöt ilman tietoa tulevista yksilöllisistä ominaisuuksistaan siirtyvät tietämättömyyden verhon taakse muodostaakseen normit, jotka

kaikki hyväksyvät, syntyy Benhabibin diskurssiteoreettinen oikeutus ja saman mielisyys oikeuksien suhteen todellisissa keskusteluissa ja todellisten ihmisten toimesta. (vrt. Rawls 1971, 12–14.) Autonomia ja itsemääräämisoikeus ovat siis historiallisia luomuksia, jotka ovat syntyneet todellisissa keskusteluissa, ja ovat siten modernille aikakaudelle tyypillinen tapa käsitellä oikeudenmukaista yhteiskuntajärjestystä ja demokraattista politiikkaa.

Benhabib, samoin kuin Christiano ja Fraser, näyttävät kaikki olevan yhtä mieltä siitä, että demokratia on itseisarvollisen tärkeä osa yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta (Benhabib 2008, 85–89, Christiano 2008a, 3–4, Fraser 2008, 28–29). Siinä mielessä kyse on vahvemman demokraattisesta kannasta kuin perinteisessä liberaalidemokraattisessa ajattelussa, jossa ihmisellä katsotaan olevan oikeuksia ja vapauksia, jotka yhteiskunnan on tunnustettava. Demokratian pitäminen itseisarvollisen tärkeänä osana yhteiskunnan oikeudenmukaisuutta tarkasteltaessa tarkoittaa, että demokraattiset ja tasa-arvoiset prosessit voivat näyttää, että tasa-arvo todella tapahtuu, mutta että tasa-arvon merkityksestä voidaan myös keskustella yhdessä kaikkien kesken. Demokraattisessa yhteiskunnassa ihmiset voivat kokea, että heitä ja heidän kykyjään arvostetaan, koska he voivat olla mukana muokkaamassa maailmaa ja sen instituutioita.

Christianon mukaan ihmiset ovat yhtä kyvykkäitä luomaan merkityksiä ja arvoja, joten heidän intressejään on punnittava julkisesti ja tasapuolisesti, jotta he kokevat olevansa tasavertainen osa yhteiskuntaa ja pystyvät vaikuttamaan sen muotoon (Christiano 2008a, 17, 127–128). Benhabib ja Fraser oikeuttavat demokratian diskurssieettisen kommunikatiivisen vapauden kautta, jolloin kyse on siitä, että ihmiset ovat kyvykkäitä hyväksymään ja arvioimaan normeja, joten heidän on päästävä osallistumaan diskursseihin, joissa normeja muotoillaan vastavuoroisuuteen perustuvassa dialogissa, jotta heidän tasavertaiset kykynsä tunnustetaan todellisuudessa⁸ (Benhabib 2008, 85–89, Fraser 2008, 85). On tärkeää huomata

⁸ David Held (2005) pitää kosmopoliittisen filosofiansa metaperiaatteina autonomiaa ja tasapuolisuutta, jotka ovat modernin poliittisen filosofian, usein perustelemattomia, taustaoletuksia. Autonominen yksilö tai henkilö on kykenevä päättämään asioistaan yhdessä muiden kanssa ja ottamaan vastuun teoistaan. Tasapuolisuuden metaperiaate tarkoittaa, että yhteiskunnallisista asioista päätettäessä on mahdollistettava autonomisten toimijoiden intressien tai mielipiteiden tasapuolinen käsittely. (Held 2005, 19–26.) Heldin metaperiaatteet ovat yksi hyvä tapa käsitteellistää myös demokratian taustaoletuksia. Yhtenä lisäperiaatteena voisimme myös pitää episteemisen demokratian teorian, joka korostaa demokraattisten prosessien episteemistä puolta, huomioimaa seikkaa, että osallisuus mahdollistaa tiedon omaksumisen ja arvioimisen. Ihmiset hyväksyvät ja ymmärtävät päätökset, kun ne oikeutetaan heille itselleen ja he ovat päässeet keskustelemaan niistä. Osallisuus ei tarkoita pelkästään fyysisistä osallistumista vaan prosessien avoimuutta, arvioitavuutta ja mahdollisuutta haastaa niiden tuloksia.

yhtäläisyys edellä mainittujen ajattelijoiden näkemyksissä, joissa demokratia oikeutetaan ihmisten ja instituutioiden suhteen kautta. Demokratia tarvitsee instituutioita, jotka kohtelevat ihmisiä tasa-arvoisesti ja mahdollistavat siten autonomian.

Demokratia on siis tärkeä osa ideaalia, jossa yksilö pääsee yhdessä tasavertaisena toimijana osallistumaan keskusteluihin käyttäytymisnormeista, joita hän suostuu noudattamaan. Demokratian perusteena voidaan pitää sitä, että se takaa moraalisen ja poliittisen autonomian lakien, käyttäytymisnormien ja politiikkaohjelmien suhteen. Ihmiset pystyvät takaamaan vapauden toisilleen ja tasa-arvon suhteessa oikeuksiin ja vapauksiin. Tällöin he eivät joudu noudattamaan heidän oman tahdonmuodostuksensa ulkopuolelta tulevia normeja vaan oikeuttavat normit toisilleen tasapuolisuuteen pyrkivissä diskursseissa.

Varsinkin Benhabib ja Fraser korostavat ihmisen sijoittumista sosiaaliseen kontekstiin. Tämä tarkoittaa sitä, että autonomia, jonka ihminen voi saavuttaa, tapahtuu maailmassa, jossa jo ollaan tekemisissä muiden kanssa (Benhabib 2004, 131–134, Fraser 2008, 85). Autonomia perustuu tällöin ihmisen kykyyn muokata, kritisoida ja arvioida sosiaalisia käytäntöjä ympärillään yhdessä muiden kanssa. Autonomiassa on tällöin kyse itsensä sijoittamisesta maailmaan, jonka sosiaalisia käytänteitä ihminen pystyy arvioimaan ja halutessaan muuttamaan, kuten Milstein diskurssiteorian käsitystä autonomiasta tulkitsee: ”...to locate oneself in the world, to participate in setting the terms of one’s interaction with others, and to take ownership of the boundaries and relations of human life possible on an earth shared in common” (Milstein 2015, 20, 166). Tässä tutkielmassa autonomialla tarkoitetaan vastaavanlaista kykyä tunnistaa itsensä sosiaalisen maailmansa merkityksien ja normien lähteeksi, ja siten kyvykkääksi muokkaamaan niitä.

1.3 Vaikutusperiaate vastauksena rajaamisen ongelmaan

Demokratian teoriassa suosittuna vastauksena kansalaisuuden rajaamisen ongelmaan pidetään vaikutusperiaatetta (eng. *all-affected-principle*) – joka nimenomaan saa voimansa modernista itsemääräämisoikeudesta – ja sen eri muotoja, joiden mukaan demokraattinen kansalaisuus ja osallistumisoikeus ovat seurausta poliittisen päätöksen vaikutuksista (Näsström 2011, 120, 122–123). Vaikutusperiaate voidaan mielestäni perustellusti jakaa kahteen erilaiseen versioon. Ensimmäinen näistä eli varsinainen vaikutusperiaate tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että ihmiset, joihin päätös vaikuttaa, saavat oikeuden osallistua päätöksentekoon. Toinen poliittisten päätösten vaikutuksiin perustuva rajausperiaate on niin

kutsuttu alaisuusperiaate (eng. *all-subjected-principle* tai *coercion principle*), jonka mukaan kansalaisuus tai poliittinen osallisuus rajataan päätösten pakottavan vallankäytön perusteella, jolloin kansalaiset ovat niitä, jotka ovat jonkin valtaa käyttävän instituution vallankäytön kohteita (esim. Fraser 2008, 187). Seuraavaksi esittelen vaikutusperiaatteen tarkemmin Gustav Arrheniuksen (2005) ja Goodinin (2008) artikkelien avulla.

Poliittisen teorian kiinnostus demokraattisen yhteisön kansalaisuuden rajaamiseen liittyviin ongelmiin on kasvanut politiikan ja sosiaalisen elämän kansainvälistymisen myötä. Arrhenius (2005) argumentoi, että mikäli demokratia jaetaan käytännön päätöksentekojärjestelmäksi ja normatiiviseksi ideaaliksi, niin nimenomaan demokraattinen ideaali pystyy vastaamaan demoksen rajaamisen ongelmaan. Hänen mukaansa demokratian teorian ei koskaan pitänytkaan käytännön tasolla pystyä ratkaisemaan kysymystä siitä, että ketkä kuuluvat kansaan ja ketkä ovat kansalaisia, mutta ideaalin tasolla se pystyy siihen nimenomaan vaikutusperiaatteen avulla. Käytännössä siis mikään rajattu demokraattinen päätösvaltaa ihmisryhmä ei pysty rajaamaan itseään demokraattisesti, sillä muuten syntyy kehä, josta koko demoksen rajaamisen ongelma on syntynyt eli joudumme aloittamaan ihmisryhmästä, jota ei ole päätetty demokraattisesti. Arrhenius esitti vaikutusperiaatetta eräänlaiseksi demokratian rajaamisen ideaaliksi, johon käytäntöä peilattaisiin. Tällöin voisimme esimerkiksi verrata, kuinka hyvin kansalaisuuden rajaukset seuraavat päätösten vaikutuksia. Voisimme siten arvioida esimerkiksi päätöksen demokraattisuutta sen perusteella, että ovatko ihmiset, joihin se vaikuttaa, päässeet vaikuttamaan siihen. (Arrhenius 2005, 19–21.) Voimme verrata käytäntöä vaikutusperiaatteeseen, mutta emme voi joka päätöksen kohdalla vaihtaa päätöksentekijöitä vaikutusten perusteella. Keskeinen ongelma on se, että emme edes etukäteen voi tietää kaikkia päätöksen mahdollisia vaikutuksia.

Goodin (2008) puolestaan on kiinnittänyt huomiota siihen, että vaikutusperiaate todella pystyy vastaamaan demoksen rajaamisen ongelman muodostamaan haasteeseen, mutta niin, että ainoa legitiimi raja- ja kansalaisuudelle on se, että mitään rajoja ei ole. Goodinin mukaan demokratia on jo lähtökohtaisesti globaalia ja ajatonta. Tämä johtuu hänen mukaansa siitä, että päätöksen vaikutuksia on mahdotonta tietää etukäteen ja vaikutukset riippuvat kysymyksistä, joista päätetään. Kysymykset riippuvat taas siitä, että ketkä ovat päässeet ne muotoilemaan. (Goodin 2008, 140, 145–146.) Esimerkiksi se tuleeko Suomeen sosiaali- ja terveystalouden maakuntamalli, jossa uudenlaiset kuntia suuremmat alueet järjestävät sosiaali- ja terveystaloudellisia, vaikuttaa eniten niihin ihmisiin, jotka asuvat Suomessa, koska

osa Suomessa asuvista ihmisistä on määritellyt kysymyksen poliittiselle agendalle. Valtiot, kuten Suomi, taas eivät ole muodostuneet demokraattisella päätöksellä⁹.

Poliittiseen päätökseen seurauksiin liittyen Eerik Lagerspetz (2015) käyttää esimerkkiä, jossa tehdään päätös kahden asian välillä ja ensimmäinen vaihtoehto vaikuttaa vain henkilöön A ja toinen vaihtoehto henkilöön B. Toisen henkilön rajaaminen etukäteen päätöksenteon ulkopuolelle ei tunnu hyväksyttävältä, vaikka päätös ei välttämättä lopulta vaikuttaisi häneen mitenkään. (Lagerspetz 2015, 11.) Tämä selventää hyvin siitä, mistä Goodinin väitteessä on kyse, jonka mukaan vain globaali kansalaisuus on demokratian teorian mukaan hyväksyttävä kansalaisuuden raja¹⁰. Ensinnäkään emme voi etukäteen tietää päätöksen vaikutuksia ja toiseksi päätettävän kysymyksen muotoileminen vaatii toimijaa. Jonkun tai joidenkin on päätettävä siitä, minkä A:n ja B:n välillä Lagerspetzin esimerkissä päätetään. Vain globaali kansalaisuus mahdollistaisi kaikkien osallistumisen A:n ja B:n määrittelemiseen ja silloin ei olisi olemassa mahdollisuutta, että päätöksentekevä ihmisryhmä olisi rajattu etukäteen jollain demokratian ulkopuolisella rajausperusteella, esimerkiksi yhteiseen kieleen tai historiaan perustuen.

Vaikutusperiaatteen etuna on se, että se ei luokittele ihmisiä minkään sattumanvaraisen ominaisuuden perusteella. Samalla vaikutusperiaate saa voimansa modernista itsemääräämisoikeudesta, jonka mukaan vallankäyttöä pitää aina oikeuttaa sen kohteille (Näsström 2011, 120, 122–123). Tästä syystä vaikutusperiaatteen koherentein muotoilu on Goodinin mukaan seuraava: ”all interests possibly affected by any possible decision under any possible agenda” (Goodin 2008, 141–142). Näin ollen vain globaali poliittinen yhteisö olisi hyväksyttävä seuraus vaikutusperiaatteen hyväksymisestä. Vain rajattomassa demokraattisessa yhteisössä kaikki pääsisivät vaikuttamaan politiikan agendaan. Päätösten vaikutukset ylittävät rajoja ja yhteisön ulkopuolisilla ihmisillä on usein intressejä agendan suhteen. Emme esimerkiksi halua toisten poliittisten yhteisöjen saastuttavan yhteistä ilmastoamme.

Kappaleen alussa mainitsin toisen vaikutusperiaatteeseen liittyvän vastauksen demoksen rajaamisen ongelmaan, jota kutsun alaisuusperiaatteeksi. Alaisuusperiaatteen mukaan jokaisen hallintorakenteen tai valtaa käyttävän instituution vallankäytön kohteena olevan

⁹ Tarkoitin lähinnä sitä, että ”Suomen kansaa” ei ole rajattu maailmasta demokraattisesti.

¹⁰ Goodin tarkoittaa hyväksyttävyyttä demokraattisessa mielessä. Hän ei kiistä, etteikö yhteisö voisi olla muuten rajattu, mutta silloin se ei ole demokraattinen tai demokraattisesti rajattu.

ihmisen on päästävä vaikuttamaan tuohon vallankäyttöön (Fraser 2008, 131). Alaisuusperiaate laajentaa vaikutusperiaatteen tavoin demokraattisen kansalaisuuden joukkoa nykyisistä valtioiden rajoista riippuen siitä, kuinka laajasti tulkitsemme vallankäytön kohteena olemista. Alaisuusperiaate eroaa vaikutusperiaatteesta, jos vallankäytön kohteena oleminen viittaa pakottavaan vallankäyttöön. Tällöin esimerkiksi valtion vallankäytön kohteita olisivat kaikki valtion alueella asuvat ihmiset. Alaisuusperiaate on ideaalina kiinnostava ottaen huomioon, että pakottavan vallankäytön kohteiden pitäisi saada vaikuttaa vallankäyttöön¹¹ (Erman 2014, 539). Periaate ei kuitenkaan sanoisi mitään kiinnostavaa maailmassa, jossa ihmiset liikkuvat yli rajojen. Sillä se ei sanoisi mitään siitä, miten ja kuka voisi päästä osaksi jotain tiettyä poliittista yhteisöä. Alaisuusperiaate vain sanoisi, että kaikki sillä hetkellä pakottavan vallankäytön kohteena olevat saisivat tasavertaiset poliittiset oikeudet esimerkiksi kansalaisuuden kautta. Alaisuusperiaatetta ei juuri erota Goodinin vaikutusperiaatteen määritelmästä, mikäli vallankäyttö tulkitaan laajemmin vaikutusten kautta. Tällöin vallankäyttö tarkoittaa sitä, että instituutio vaikuttaa valtaa käyttämällä yksilön mahdollisuuksiin elää haluamaansa elämää. Esimerkiksi valtion vallankäytön alaisia olisivat kaikki, joiden autonomiaan tuon valtion päätökset vaikuttaisivat. Alaisuusperiaate kohtaisi tällöin samat ongelmat kuin vaikutusperiaate, joita käsitelen seuraavaksi.

1.4 Vaikutusperiaatteen kapea käsitys politiikasta

Vaikutusperiaatetta kohtaan on esitetty useita kritiikkejä. Perustelluimpina voidaan pitää päätösten vaikutuksiin liittyvää epäselvyyttä siitä, mikä on vaikutus. Vaikutukset jatkuvat lähes loputtomasti synnyttäen uusia vaikutuksia, kuten Fraser on perhosvaikutuksen käsitteen avulla huomauttanut (Fraser 2008, 129–132). Kritiikkiä on herättänyt myös vaikutusperiaatteen kapea käsitys poliittisesta osallistumisesta (Erman 2014, 538). Jälkimmäinen kritiikki on mielestäni vaikutusperiaatteen kannalta vaikeammin vältettävissä. Varsinkin Goodinin muotoilu vaikutusperiaatteesta, jota pidän vaikutusperiaatteen parhaana ja koherenteimpana muotoiluna, tarkoittaisi käytäntöön sovellettuna sitä, että kaikki

¹¹ Erman (2014) hahmottelee alaisuusperiaatetta niin, että jatkuvasti pakottavan vallankäytön kohteina olevilla pitäisi olla tasavertaiset mahdollisuudet vaikuttaa tuohon vallankäyttöön. Hänen muotoilunsa välttää sen, että turisteille ja muille hetkittäisille vierailijoille pitäisi antaa tasavertaiset poliittiset oikeudet kansalaisten kanssa. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin se, että hän tarkastelee periaatetta sellaisen ideaaliteorian kautta, jossa ei huomioida maahanmuuttoa ja rajakontrolleja. (Erman 2014, 535, 539–540.) On mielestäni kyseenalaista jättää maahanmuutto pois ideaaliteorian alueelta, sillä maahanmuuttoa ei voi mielestäni pitää minään poikkeuksena, vaan ihmiset muuttavat ja vaihtavat asuinpaikkaansa sekä ovat jatkuvasti ylijaraisessa kanssakäymisessä.

varsinkin politiikan agendaan liittyvät päätökset olisi tehtävä globaalilla tasolla. Selvennän vielä seuraavaksi, miksi asia on näin.

Kuten todettua, jokainen täysin globaalia rajausta partikulaarimpi kansalaisuuden rajaus johtaisi siihen, että kansalaisuuden ulkopuolelle jäisi henkilöitä, joihin päätös vaikuttaa. Kansalaiset eivät edustaisi kaikkia niitä intressejä, joita heidän pitäisi vaikutusperiaatteen mukaan päätöksiä tehdessä edustaa. Tätä argumenttia on helppo ymmärtää, sillä olisi arveluttavaa väittää, että jokin päätös olisi demokraattinen, mikäli se tehtäisiin muiden elämään tietoisesti vaikuttaen. Tällaisia esimerkkejä ovat esimerkiksi elinympäristöön ja ilmastoon negatiivisesti vaikuttavat päätökset, jotka vaikuttavat ei-kansalaisiin. Vaikutusperiaate pystyy tunnistamaan epädemokraattiseksi esimerkiksi sen, että Suomen kansalaiset päättävät laskea jätteensä Itämereen, koska päätökseen eivät saa osallistua kaikki Itämeren vaikutusalueella elävät henkilöt ja heidän intressejensä ei oteta siinä huomioon¹².

Ihmisillä on intressejä päätösten agendan suhteen kaikkialla, siksi varsinkin agendavallan suhteen globaali ja ajaton demokratia näyttäisi olevan seurausta vaikutusperiaatteen hyväksymisestä. Globaali demos voisi muotoilla sitä, minkä kysymysten suhteen partikulaarit yhteisöt voivat olla autonomisia. Näin ihmiset voisivat muotoilla rajoituksia sille, miten päätösten vaikutukset voivat kohdistua yhteisön ulkopuolisiin ihmisiin ja siten välttää päätösten rajoja ylittäviä negatiivisia vaikutuksia. Kansalaisuuden globaaliin rajaukseen liittyy kuitenkin useita ongelmia.

Globaaliin demokraattisen kansalaisuuden rajaukseen liittyvä ongelma, jota Goodin itse ei pidä ongelmana, ovat henkilöt joihin päätös ei todennäköisesti vaikuta (Lagerspetz 2015, 15). Yli-inkluusiivisuus muodostuu ongelmaksi, jos paikallisella tasolla ei voida tehdä mitään päätöksiä. Voimme esimerkiksi ajatella, että bolivialaisessa kaupungissa oltaisiin päättämässä siitä, että annetaanko kaupungin kouluissa opetusta espanjan lisäksi aimaran kielellä tai toisinpäin. Suomen tai Iso-Britannian kansalaisten osallistuminen tai intressien huomioonottaminen tuskin toisi lisäarvoa päätökselle. Päätöksellä voi olla minuun vaikutusta, sillä saatan muuttaa Boliviaan. Päätöksen vaikutukset minuun tai kaupungissa asuvaan ovat kuitenkin hyvin erilaisia ja siten poliittinen tasa-arvo pelkkien mahdollisten

¹² Esimerkki seuraa Goodinin (2008) käyttämää esimerkkiä, jossa Saksan kansalaiset ovat säätäneet lain, jonka mukaan tehtaiden on rakennettavat pidemmät piiput, jotta saasteet laskeutuvat Saksan rajojen ulkopuolelle. Tällöin laki on luotu selvästi niin, että se vaikuttaa myös muihin kuin Saksan kansalaisiin. (Goodin 2008, 135.)

vaikutusten perusteella on epätasa-arvoinen tapa rajata jäsenyyttä ja demokraattista osallistumisoikeutta.

Rainer Bauböck (2018) huomauttaa, kuinka vähemmistöjen tai kolonisoitujen ihmisryhmien kohdalla nimenomaan yli-inklusiivisuus muodostuu ongelmaksi. Voimme esimerkiksi ajatella, että Algerian itsenäistyminen vaikutti kaikkiin Ranskan kansalaisiin, joten heidän olisi pitänyt saada osallistua päätökseen. (Bauböck 2018, 29–30.) Vaikutusperiaate Goodinin muotoilulla ei ole sensitiivinen historiallisen tilanteen, valtasuhteiden ja ihmisten autonomian suhteen. Tästä syystä vaikutusperiaate ei sovi kansalaisuuden rajaamisperusteeksi¹³.

Osa poliittisista filosofeista, kuten Christiano (2006; 2008a) ja Erman (2012;2014), ovat kiinnittäneet huomiota demokratian ja jatkuvuuden yhteyteen. Yksittäinen päätös vaikuttaa ihmisiin eri tavoin ja toisiin ei ollenkaan, mutta jos sama ihmisryhmä tekee lukemattomia määriä päätöksiä yhdessä niin asia tasoittuu. Demokratia tarvitsee tällöin yhteiskuntaa, jossa kansalaisten intressit ovat syvästi yhteen kietoutuneita. (Christiano 2006, 87–89; 2008a, 80–81; Erman 2012, 861–863; 2014, 542–543.) Voimme ottaa esimerkin suomalaisesta kuntatason päätöksenteosta: Helsingissä tehdään päätöstä Länsi-Herttoniemen täydennysrakentamisesta ja päättämässä ovat helsinkiläiset kuntapäättäjät asuinalueestaan riippumatta, vaikka päätös vaikuttaa eniten juuri Länsi-Herttoniemessä asuviin. Pitkässä juoksussa asia tasoittuu, kun herttoniemeläiset ovat päättämässä vaikkapa Lauttasaaren täydennysrakentamisesta ja niin edelleen. Vaikutusperiaate ei huomioi jatkuvuutta ja yksittäisillä päätöksillä on usein hyvin erilaisia vaikutuksia ihmisten elämään: toiseen päätös vaikuttaa huomattavasti ja toiseen hyvin vähän. Jatkuvuus takaa, että asia tasoittuu tulevaisuudessa.

Jatkuvuus syntyy demokratiaan sitoutuneessa poliittisessa yhteisössä, jonka jäsenet ovat valmiita keskustelemaan ja päättämään tuon yhteisön säännöistä ja laeista yhdessä tasavertaisesti. Kysymys on päätöksestä perustaa yhteisö tai jatkaa yhteiselämää, jossa poliittiset kysymykset ovat yhteisiä, koska niiden päätetään olevan yhteisiä ja ne vaikuttavat yhteisön jäsenten mahdollisuuksiin elää haluamaansa elämää. Poliittiset päätökset luovat

¹³ Vaikutusperiaatteen muut muotoilut, kuten jäsenyyden antaminen todennäköisten vaikutusten perusteella, ovat myös hyvin ongelmallisia. Jäsenyys demokraattisessa yhteisössä annettaisiin tällöin esimerkiksi empiirisen tieteen perusteella ja kansalaisista tulisi objekteja, jotka päätettäisiin jonkinlaisen vaikutusanalyysin perusteella (Fraser 2008, 67). Olisi myös vaikea etukäteen tietää, että mitä politiikan agendalle voi todennäköisesti tai mahdollisesti tulla ja mitä päätöksiä mahdollisesti tai todennäköisesti tehdään (Goodin 2008, 144–146).

säännöt, joiden puitteissa jäsenet elävät. Demokraattiset prosessit, joihin kaikki pääsevät tasavertaisina osallistumaan, ovat tärkeitä, jotta ihmiset pääsevät muokkaamaan elämäänsä vaikuttavia sääntöjä yhdessä muiden kanssa. Demokraattinen toimijuus edellyttää siten yhtäläistä mahdollisuutta vaikuttaa päätökseen eikä ole riippuvainen siitä, että vaikuttaako päätös suoraan tällä hetkellä osallistujaan (Erman 2012, 853–857). Päätöksen vaikutus ei luo demokraattista yhteisöä, vaan demokraattisen yhteisön voivat luoda vain ihmiset, jotka päättävät olla keskenään tasa-arvoisia ja luoda julkisen tilan, jossa on mahdollista keskustella ja päättää yhdessä asioista.

Seuraavassa luvussa tarkastelen tarkemmin demokratian käsitettä ja argumentoin, että demokratian vaatima tasa-arvo edellyttää alustakseen yhteiskuntaa, jossa on kimppu poliittisia ja sosiaalisia instituutioita, jotka luovat kansalaisille tasavertaisen mahdollisuuden osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon joko formaalin tai ei-formaalin politiikan alueella¹⁴. Yhteiskunnan instituutiot mahdollistavat demokraattisen politiikan jatkuvuuden ja tasa-arvoon perustuvan demokraattisen poliittisen kulttuurin ylläpitämisen. Yksittäiset päätökset synnyttävät erilaisia vaikutuksia, jolloin osallistujilla olisi hyvin erisuuriset panokset päätöksen suhteen (Erman 2012, 862). Siksi vaikutusperiaate ei suoraan sovellu kansalaisuutta tai demokraattista yhteisöä rajaavaksi normiksi, vaikka sitä voidaan käyttää moraalisena periaatteena, jonka perusteella vallankäyttöä ja sen vaikutusta muihin pitää perustella. Jossain tapauksissa vaikutusperiaatetta voidaan käyttää myös nykyisten rajojen problematisoinnissa, kunhan otamme huomioon sen, että vaikutusten on oltava jossain määrin jatkuvia. Jos jokin poliittinen yhteisö tai toimija jatkuvasti tekee päätöksiä, jotka vaikuttavat toisen yhteisön ihmisten mahdollisuuksiin elää haluamaansa elämää, on oikeutettua vaatia sellaisten järjestelyjen ja instituutioiden luomista, joissa tuota vallankäyttöä voi haastaa ja oikeuttaa.

¹⁴ Formaalitylla politiikalla tarkoitan lakiin perustuvia ja selvästi määriteltyjä poliittisia instituutioita, prosesseja ja oikeuksia. Esimerkkeinä formaalista politiikasta ovat lakia säätävät poliittiset elimet ja niiden lainsäädäntöprosessit tai poliittiset oikeudet kuten yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. Ei-formaalitylla politiikalla viitataan muuhun poliittiseen aktiivisuuteen, kuten kansalaiskeskusteluihin, kannanottoihin ja muuhun epäviralliseen poliittiseen toimintaan.

2 Demokratian edellytykset

2.1 Demokratia yhteiskunnallisena ideaalina

Christianon (2018) mukaan demokratialla tarkoitetaan yleisesti päätöksentekomenetelmää, jossa päätöstä tekevät ihmiset ovat tasa-arvoisia jossain tärkeässä kohdassa päätöksentekoprosessia. Samalla demokratia viittaa aina siihen, että ryhmä ihmisiä tekee ryhmää koskevia päätöksiä, jotka ovat ryhmän jäseniä sitovia. (Christiano 2018.) Siitä, miten ja missä kontekstissa demokratia on haluttava ideaali, on erimielisyyttä. Milsteinin mukaan demokratialla on poliittisessa filosofiassa tarkoitettu ainakin kolmea eri asiaa: päätöksentekomenetelmää, hallintotapaa ja yhteiskunnallista ideaalia (Milstein 2017, 726–729). Kaikki kolme käsitystä ovat relevantteja kontekstista riippuen. Mielestäni demokraattista päätöksentekomenetelmää tai hallintotapaa ei voida kuvitella ilman yhteiskuntaa, jossa ihmiset ovat tasa-arvoisia poliittisilta oikeuksiltaan ja heillä on riittävästi mahdollisuuksia käyttää noita oikeuksiaan. Siksi demokratiaa on ensisijaisesti käsiteltävä yhteiskunnallisena ideaalina.

Milsteinin (2017) määritelmän mukaan demokratian käsitteleminen päätöksentekomenetelmänä tarkoittaa yksinkertaisesti, että demokratia on tapa tehdä päätöksiä. Tällöin demokratian käsitteeseen ei liity mitään normatiivisia ulottuvuuksia sen suhteen missä kontekstissa demokratia on haluttava ideaali ja kenen välillä. Demokratiaa voi metodina käyttää mikä tahansa kollektiivi tehdessään päätöksiä. Hallintotapana demokratia viittaa siihen, että valtaa käyttävän instituution on punnittava vallankäytön kohteiden intressejä tasapuolisesti, jotta sen vallankäyttöä voidaan pitää demokraattisesti legitiiminä. Demokratia on hallintotapana vallankäytön kohteiden intressien tasapuolista punnitsemista. Yhteiskunnallisena ideaalina demokratia viittaa elämäntapaan, jossa vallankäyttö syntyy tasavertaisten ja vapaiden kansalaisten ylläpitämästä poliittisesta kulttuurista. Demokratia yhteiskunnallisena ideaalina viittaa siihen, että kansalaiset ymmärtävät olevansa osana yhteistä projektia ja tunnustavat toiset vertaisikseen. (Milstein 2017, 726–727.)

Demokratian käsitteleminen pelkkänä päätöksentekotapana johtaisi epätyytyttävään vastaukseen poliittisen osallistumisen rajausten suhteen, jolloin mikä tahansa demokraattista päätöksentekometodia käyttävä ryhmä voisi olla demokraattinen. Myöskään demokratian käsitteleminen hallintona ei tarpeeksi huomioi sitä, miten demokratian vaatimaa jatkuvuutta voidaan ylläpitää yhteisössä, jossa ihmisten intressit ovat kietoutuneet yhteen ja he

ylläpitävät demokraattista elämäntapaa instituutioiden kautta¹⁵ (Erman 2014, 538). Edellisessä kappaleessa esitelty vaikutusperiaate olettaa demokratian olevan suoja yksilöille. Vaikutus luo oikeuden olla mukana päättämässä, jotta ihmiset voivat vaikuttaa kaikkiin heihin vaikuttaviin päätöksiin. Vaikutusperiaatteen käsitys demokraattisesta politiikasta on kuitenkin liian kapea, sillä vaikutusperiaate ei ota huomioon, että demokratia tarvitsee riittävän stabiilia yhteiskunnallista järjestystä ja ihmisiä, jotka ovat sitoutuneet demokraattiseen elämäntapaan (Milstein 2017, 727–729). Yhteiskunnassa ihmisten intressit ovat syvästi yhteen kietoutuneita ja he voivat kehittää poliittista kulttuuria ja elämäntapaa, jossa ihmisiä kohdellaan toistensa ja instituutioiden toimesta tasa-arvoisesti. Yhteiskunta instituutioineen voi myös taata jatkuvuuden päätösten vaikutusten suhteen, sillä yhteiskunnassa vaikutukset ovat jatkuvia.

Se, että jokin instituutio käyttää valtaa tai vaikuttaa yksilöön, ei pysty takamaan, että tuolla yksilöllä olisi mahdollisuuksia vaikuttaa kyseisen instituution päätöksiin. Siksi demokratian vaatima tasa-arvo edellyttää poliittisia ja sosiaalisia instituutioita, jotka tasoittavat ihmisten välistä tiedollista ja taloudellista epätasa-arvoa. Voimme ottaa esimerkiksi valtaa käyttävästä instituutiosta vaikkapa Maailmanpankin, jonka tekemä päätös vaikuttaa miljardin ihmisen joukkoon J. Ei ole kuitenkaan olemassa mitään institutionaalista järjestystä, joka voisi taata J:n piiriin kuuluvien ihmisten välisen tasa-arvon. Maailmanpankki ei tuota tasa-arvoa pysty takaamaan. Monien nykyisten demokraattisten valtioiden institutionaalinen järjestys taas on suunniteltu tasaamaan epätasa-arvoisuuksia, jotta kansalaiset voivat mielekkäästi käyttää yhtäläisiä poliittisia oikeuksiaan ja siten vaikuttaa heidän elämäänsä vaikuttaviin päätöksiin (Song 2012, 58–60).

Demokratiaa on siis mahdollista käsitellä laajemmin yhteiskunnallisena ideaalina tai ”tasavertaisten yhteiskuntana”, kuten Joshua Cohen asian ilmaisee (Cohen 2002, 96). Yhteiskunnan poliittiset ja sosiaaliset instituutiot tasaavat mahdollisuuksia osallistua politiikkaan. Modernissa pluralistisessa yhteiskunnassa työnjako on sellainen, että suurin osa ihmisistä ei osallistu formaaliin politiikkaan eli tee poliittisia päätöksiä työkseen tai osallistu niiden formaaliin valmisteluprosessiin säännöllisesti. Yhteiskunta voi kuitenkin olla

¹⁵ Erman (2012) huomauttaa, että demokraattista hallintoa voitaisiin käyttää esimerkiksi yksittäisten päätösten tekemiseen, jolloin ihmisillä olisi hyvin erilaiset panokset päätöksen suhteen. Päätös synnyttäisi selkeitä voittajia ja häviäjiä. (Erman 2012, 862). Tästä syystä demokratian käsitteleminen hallintona ei riittävästi huomioi demokraattisen politiikan tarvitsemaa jatkuvuutta, joka syntyy yhteisössä, jossa useista asioista päätetään yhdessä.

demokraattinen, mikäli sen hallinnon lait ja päätökset heijastelevat kansalaisten tahtoa ja kansalaiset pääsevät ilmaisemaan tahtoaan julkisesti ja vapaasti. Habermas (1996) kutsuu tätä kahden radan malliksi, mikä tarkoittaa, että demokraattisessa yhteiskunnassa mielipiteen- ja tahdonmuodostus tapahtuu kahdella eri tasolla: sekä formaalin politiikan että kansalaisyhteiskunnan muodostamilla julkisuuden alueella, jolloin julkisuus toimii kansalaisten ja hallinnon välisen vuoropuhelun välittäjänä. (Habermas 1996, 308, 314.) Demokratian kannalta tämä tarkoittaa, että demokraattista yhteiskuntaa ei ole ilman vitaalia kansalaisyhteiskuntaa ja kansalaisten saavutettavissa olevia julkisuuden alueita, joiden keskustelut vaikuttavat formaalin politiikan päätöksiin¹⁶.

Demokratian vaatima tasa-arvo on riippuvainen yhteiskunnallisista oloista ja poliittisesta kulttuurista. Sarah Song on mielestäni osuvasti kuvannut, että demokratia, demokraattinen tasa-arvo ja mahdollisuus osallistua julkiseen keskusteluun vaativat seuraavia asioita: ”(1) protecting certain equal rights and liberties¹⁷ and (2) ensuring the equal worth of these rights and liberties by providing equal opportunities for political influence” (Song 2012, 44). Demokraattisen yhteiskunnan instituutiot voivat mahdollistaa tasavertaiset poliittiset oikeudet ja tasavertaisen mahdollisuuden käyttää niitä.

¹⁶ David Estlund (2006) esittää hyviä huomioita julkisen keskustelun muodosta demokraattisessa yhteiskunnassa (kts. Estlund 2006). Estlund esittää, että informaaleilla julkisuuden alueilla keskustelun säännöt olisivat löyhemmät kuin formaalissa politiikassa, ja siten hän ei pidä Habermasin ideaalisen puhetilanteen sääntöjä sopivina kaikkiin julkisiin keskustelutilanteisiin. Habermasin ideaalisessa puhetilanteessa kaikki, joihin normi vaikuttaa saavat yhtäläisen mahdollisuuden sanoa. Estlundin mukaan ihmisten yksilölliset kyvyt vaikuttavat kuitenkin niin, että yhteiskunnallista keskustelua informaaleilla julkisuuden alueilla ei pitäisi rajoittaa ideaalin puhetilanteen tavoin (ibid., 78–79). Estlund voi hyvinkin olla oikeassa, sillä erilaiset shokkiteknikat, taidemuodot ja aktivismi pystyvät usein nostamaan sellaisia mielipiteitä esiin, joita formaali politiikka ei muuten ottaisi huomioon, ja kaikilla ei esimerkiksi ole yhtäläistä mahdollisuutta julkaista runokirjaa tai osallistua mielenilmauksiin. Esimerkiksi Helsingissä järjestettävään mielenilmaukseen on helsinkiläisten helpompi osallistua kuin tamperelaisten tai rovaniemeläisten, joten helsinkiläiset saavat siinä äänensä helpommin kuuluviin. Tätä teemaa en pysty riittämiin tarkastelemaan tutkielmassani, mutta Estlundin (2006) artikkeli on hyvä lähtökohta erilaisten julkisuuden alueiden roolien tarkastelemiseen ja sen, mitä tasa-arvo voisi tarkoittaa erilaisilla julkisuuden alueilla.

¹⁷ Joskin itse pidän Benhabibin (1992) diskurssieettistä positiota parempana lähtökohtana demokraattiselle politiikalle, sillä liberaaliin traditioon verrattuna, jota Song edustaa, diskurssietiikka ei pidä tiettyjä esipoliittisia oikeuksia (liberaalit yksilöoikeudet) poissa demokraattisen politiikan piiristä, vaan diskurssietiikassa kaikki asiat ovat keskusteltavissa. Diskurssietiikassa oletamme universaalin moraalisen kunnioituksen ja tasa-arvoisen vastavuoroisuuden periaatteet, joiden muodot ovat myös neuvoteltavissa. (Benhabib 1992, 104–107.) kts. myös alaluku 3.2.1, jossa käsittelen Benhabibin demokraattisten iteraatioiden käsitettä, joka nimenomaan tarkoittaa sitä, että normit ja oikeudet on oikeutettava jossain oikeassa keskustelutilanteessa, jossa ihmiset itse keskustelevat oikeuden sisällöstä ja muodosta. Demokraattinen politiikka pohjautuu oikeuksiin, mutta ne eivät ole esipoliittisia vaan vaativat kontekstualisointia, jotta ihmiset ymmärtävät ne omikseen. Molemmat lähestymistavat (liberaali ja diskurssiteoreettinen) kuitenkin huomioivat yksilön oikeuksien tärkeyden.

Tätä varten demokraattinen yhteiskunta ei sisällä vain formaaliin politiikkaan liittyviä instituutioita vaan myös koulutukseen, sosiaali- ja terveystalouteen liittyviä instituutioita, jotka tasaavat kansalaisten välisiä eroja mahdollisuuksissa ja motivaatiossa. Siitä, mitkä seikat aiheuttavat poliittista epätasa-arvoa, on Songin mukaan demokratian teoriaan liittyvissä keskusteluissa löydetty konsensus: ”[political theorists] ...agree on some sources of political inequality: inequality of (1) resources, (2) access to knowledge, and (3) motivation” (Song 2012, 45). Poliittiseen epätasa-arvoisuuteen liittyviä eroja ei voida riittävästi tasata ilman yhteiskuntaa, joka pyrkii tarjoamaan mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Esimerkiksi laadukas ja tasa-arvoinen koulutus tasoittaa mahdollisuuksia päästä tietoon kiinni ja motivaatiota voidaan parantaa monin tavoin. Yhteisö voi esimerkiksi helpottaa pienten lasten vanhempien mahdollisuutta järjestää lapsilleen päivä- ja iltapäivähoitoa tai mahdollistaa vähävaraisten ihmisten pääsyn terveydenhuoltoon. Tällaiset toimet ja keinot mahdollistavat poliittisen osallistumisen joko formaaliin politiikkaan tai kansalaiskeskusteluihin eri foorumien kautta parantaen ihmisten motivaatiota osallistua politiikkaan. Yhteiskunnallisena ideaalina demokratia viittaa myös elämäntapaan, jossa ihmiset pyrkivät kohtelevaan toisiaan vertaisinaan ja ylläpitävät sellaisia instituutioita, joiden katsovat mahdollistavat tasa-arvoisen demokraattisen yhteiskunnan jatkuvuuden.

Kyse ei ole kuitenkaan yhdestä yhteiskuntapoliittisesta ohjelmasta tai kimpusta tiettyjä sosiaalisia instituutioita, vaan jokainen yhteiskunta ja yhteisö kohtaavat omat haasteensa poliittiseen osallistumiseen ja tasavertaisuuteen liittyen. Toisaalla yhteiskunnan on tuettava poliittista osallistumista tukemalla työn ja perheen yhteensovittamista ja toisaalla tarvitaan kaavoitukseen liittyviä ratkaisuja, jotta asuinalue ja sosiaalinen tausta eivät vaikeuta ihmisen pääsyä laadukkaaseen koulutukseen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Historiasta voimme nostaa esimerkiksi työväenliikkeen, joka vaati poliittisen osallistumisen ja varallisuuden, tai muun yhteiskunnallisen etuoikeuden, yhteyden poistamista tai Suffragetit, jotka 1900-luvun alussa Iso-Britanniassa vaativat miessukupuoleen sidotun äänioikeuden laajentamista myös naisille. Yhteiskuntaa demokratisoivat vaatimukset ovat aina edellä mainitulla tavalla sidottuja aikaansa¹⁸. Kyse on julkisen tilan avoimuudesta ja poliittisten kysymysten

¹⁸ Tästä syystä Fraserin määritelmä oikeudenmukaisuudelle osallistumisen tasavertaisuutena (eng. *parity of participation*) on houkutteleva, sillä Fraserin määritelmä mahdollistaa oikeudenmukaisuuteen liittyvien vaatimusten arvioinnin sen suhteen, kuinka hyvin ne mahdollistavat yksilöiden ja ihmisryhmien osallistumisen julkiseen elämään, jossa he voivat sitten esittää lisää vaatimuksiaan ja keskustella niistä muiden kanssa (Fraser 2008, 36–37).

altistamisesta julkiselle järjestykselle ja päätöksenteolla, jonka parista ei suljeta yhteiskunnan jäseniä sattumanvaraisten ominaisuuksien tai muiden seikkojen perusteella.

Yhteiskunnassa demokraattinen tasa-arvo tai osallistumisoikeus eivät perustu siihen, että on jonkin päätöksen vaikutuksen alainen, kuten ensimmäisessä luvussa mainitussa vaikutusperiaatteessa. Arrheniuksen mukaan vaikutusperiaate perustuu sellaiseen käsitykseen demokratiasta, jossa vallankäytön kohteilla on yhtäläinen mahdollisuus vaikuttaa vallankäyttöön (Arrhenius 2005, 17). Väitän, että yhtäläinen mahdollisuus vallankäyttöön syntyy vain yhteiskunnassa tai yhteisössä, joka tasaa jäsentensä välisiä eroja tiedollisissa ja taloudellisissa resursseissa. Vaikutusperiaate ja sen käsitys demokraattisesta politiikasta ei ota huomioon, että demokratia vaatii ihmisiä, jotka kohtelevat toisiaan vertaisinaan. Päätös ja sen seuraukset eivät vielä luo demokraattista yhteisöä, vaan demokratia rakentuu siitä, että ihmiset luovat ja ylläpitävät demokratian mahdollistavia käytänteitä ja instituutioita.

Habermasin kahden radan demokratiamalli perustuu siihen, että ihmiset kunnioittavat toistensa kommunikatiivisia kykyjä, jolloin jokainen voi omista lähtökohdistaan hyväksyä tai hylätä käyttäytymisnormeihin ja lakeihin liittyviä väitteitä. Demokraattisessa yhteiskunnassa ihmiset myös perustelevat väitteitään niin, että toiset voisivat ne hyväksyä. Demokratia vaatii modernissa yhteiskunnassa formaalien poliittisten instituutioiden lisäksi aktiivista kansalaisyhteiskuntaa. Vapaat ja demokraattiset vaalit ja edustukselliset poliittiset instituutiot ovat tärkeitä, mutta vähintään yhtä tärkeitä ovat kansalaiskeskustelut, mielenilmaukset ja muu poliittinen toiminta, joiden kautta kansalaiset voivat vaalien välissäkin vaikuttaa formaaliin politiikkaan ja päätöksiin. Ilman näitä keinoja politiikka ammittimaistuu täysin ja etäännyy ihmisten elämismaailmasta eikä kansalaisilla ole mahdollisuuksia valvoa vallankäyttöä tai vaikuttaa siihen. Yleinen äänioikeus ja vapaat vaalit eivät yksinään ole tae, että lait ja politiikka heijastelevat kansalaisten tahtoa (Milstein 2017, 733). Tarvitaan myös muita mahdollisuuksia valvoa vallankäyttöä ja ilmaista mielipiteitä.

Muut kuin poliittiset instituutiot mahdollistavat poliittisten oikeuksien käytön. Tasa-arvoinen ja laadukas koulutus mahdollistaa yhteiskunnan instituutioiden toiminnan ymmärtämisen ja mahdollistaa kriittisen median sekä kansalaiskeskustelujen muodostumisen. Perusturva ja sairaanhoito takaavat sen, että hetkittäinen epäonni tai sairastuminen eivät vaikeuta elämää niin, että yhteiskunnallisesta osallisuudesta tulee mahdotonta. Näin ollen poliittisen tasa-

arvon ja poliittisten oikeuksien käytön mahdollistaminen on kiinni yhteiskunnan rakenteesta ja ihmisten välisen poliittisen kanssakäymisen muodosta, jota voidaan kutsua myös poliittiseksi kulttuuriksi.

2.2 Yhteiskunta yhteisenä maailmana

Demokraattisessa yhteiskuntaideaalissa poliittinen tasa-arvo nähdään eri tavoin kuin pelkästään vallankäytön vaikutuksia tarkastellessa. Christiano pitää demokratiaa sopivana yhteiseen maailmaan eli yhteiskuntaan, jossa ihmiset jakavat kaikki heidän elämäänsä eniten vaikuttavat instituutiot (Christiano 2008a, 80). Tämä viittaa yhteisöön, joka mahdollistaa demokraattisen elämäntavan ylläpitämisen erilaisten kehittyneiden institutionaalisten järjestelyjen kautta. Christianon yhteisen maailman käsite on idealisoitu näkemys siitä, mitä demokratia voi parhaimmillaan yhteiskuntaan sidottuna ideaalina olla. Hän kirjoittaa yhteisen maailman ja demokratian suhteesta seuraavasti:

“The idea is that we share a common world in which we wish to establish justice and advance the common good. Since we have roughly equal stakes in this common world justice demands that our interests be advanced equally within it. And social justice demands that we realize equality in accordance with a publicly clear measure so that justice may be seen to be done.” (Christiano 2008a, 95.)

Christianon (2006) mukaan modernit poliittiset yhteiskunnat kokonaisvaltaisia systeemejä, joiden puitteissa on mahdollista toteuttaa oikeudenmukaisuus ja luoda yhteinen maailma sen jäsenille. Yhteisessä maailmassa ihmisten tärkeimmät intressit ovat kietoutuneet yhteen, sillä yhteiskunta, joka on yhteinen maailma, huolehtii, järjestää ja säätelee kaikkia sen jäsenten perustarpeita. Se tarjoaa kansalaisilleen pääsyn tietoon koulutuksen ja avoimen päätöksenteon avulla. Yhteiskunnan lainsäädäntö säätelee rangaistuksia sekä sitä, mitä saa tehdä ja mitä ei. Verotuksen avulla tasataan tulonjakoa ja huolehditaan erilaisista julkisista hyvistä. Demokraattisen yhteiskunnan hallinto päättää myös terveydenhuollosta, puolustuspolitiikasta ja monesta arkipäivän elämään vaikuttavasta asiasta, kuten liikenneinfrastruktuurista. Näin ollen yhteinen maailma eli demokraattinen yhteiskunta sitoo ihmiset yhteiseen projektiin, jossa kaikilla on yhtä paljon pelissä, koska kaikki tärkeimmät käyttäytymissäännöt ja mahdollisuudet riippuvat päätöksistä, joita tuon yhteiskunnan suhteen tehdään. (ibid., 85.)

Yhteinen maailma siis eroaa muista ihmisten välisistä yhteisöistä tai yhteenliittymistä siinä, että muissa ihmisten yhteenliittymissä ihmisillä on hyvin erilaiset panokset ja intressit (Christiano 2006, 86). Yhteiskunnan instituutiot ja säännöt ovat jokaiselle yhtä tärkeitä, koska he joutuvat elämään niiden kanssa joka päivä. Urheiluseuraa, työpaikkaa tai kauppakumppania on helpompi vaihtaa kuin yhteiskuntaa, mikäli ei tunne kuuluvansa joukkoon tai kanssakäyminen ei miellytä. Yhteiskunnassa on siksi otettava ihmisten intressit erityisen vakavasti ja otettava ne huomioon niin, että ihmiset todella näkevät tasa-arvon toteutuvan. Vain niin ihmiset tuntevat yhteisönsä omakseen, jolloin he voivat tasavertaisena edistää intressejään ja heillä myös syytä hyväksyä poliittiset päätökset, vaikka ne eivät aina olisi mieleisiä. Demokraattisen päätöksen legitimitettä lisää, kun sitä tehdessä kaikkien intressit ja mielipiteet ovat otettu samalla mitattavalla ja tasa-arvoisella tavalla huomioon. Yhteisen maailman erottaa muista yhteisöistä yhteisen maailman kattavuus (Erman 2014, 861). Yhteinen maailma rakentuu vain, jos ihmiset jakavat useita instituutioita keskenään ja ovat sitoutuneet ylläpitämään niitä¹⁹.

Christiano (2008a) määrittelee demokraattisen poliittisen tasa-arvon kahdella tavalla. Yhteisessä maailmassa, modernissa demokraattisessa valtion rajaamassa yhteiskunnassa, kansalaisilla on päätöksissä yhtäläiset panokset ja siksi heitä on kohdeltava julkisesti tasa-arvoisesti. Tasa-arvo viittaa siis panokseen, joka yhteiskunnassa tehtävissä päätöksissä on pelissä, mutta myös itse päätöksentekoprosessiin, jonka pitää kohdella kansalaisia tasa-arvoisesti juuri siitä syystä, että yhteinen maailma on kaikkien sen jäsenten elämissämaailma. Elämissämaailman sääntöjen suhteen kaikilla ihmisillä on yhtä paljon pelissä. Christiano asettaa demokraattiselle tasa-arvolle myös eräänlaisen minimin, jota tarvitaan, jotta yksilöt nähdään demokraattisessa yhteiskunnassa julkisesti tasa-arvoisina. Se vaatii liberaaleja yksilön oikeuksia ja jonkinlaista taloudellista minimitoimeentuloa, joita ihmiset tarvitsevat,

¹⁹ Erman hahmottelee myös Christianon yhteisen maailman käsitteen sopivuutta kansainväliseen kontekstiin ja argumentoi, että kansainvälisten institutionaalisten yhteisen maailmojen luominen voisi mahdollistaa kansainvälisen demokratian syntymisen (Erman 2012, 861–863). Ermanin käsityksen ongelmana on mielestäni se, että hän ei huomii yhteisen maailman mielekkyyden vaatimusta. Yhteistä institutionaalista maailmaa ei voi olla ilman, että ihmiset kokevat sen merkitykselliseksi ja löytävät paikkansa sieltä. Emme voi vain luoda demokraattisia instituutioita ilman, että meillä on riittävästi ihmisiä, jotka sitoutuvat demokraattiseen poliittiseen kulttuuriin. Muuten, jos minkä tahansa instituution luominen johtaisi instituutioiden alaisten ihmisten solidaarisuuden syntymiseen, voisimme vain perustaa globaalin valtion ja odottaa maailman demokratisoitumista. Instituutiot eivät voi luoda solidaarisuutta ihmisten välille ilman, että ihmiset voivat vapaasti luoda merkityksiä noille instituutioille. Demokraattisia instituutioita ei voi syntyä ilman demokratiaan sitoutuneiden ihmisten toimintaa. Mielestäni uusien kansainvälisten instituutioiden luomisen on perustuttava olemassa olevien ylijäräisten solidaarisuuden muotojen mahdollistamiseen.

jotta voivat olla julkisesti tasa-arvoisia. (Christiano 2008a, 131, 273–275.) Christianon tarkoituksena ei ole argumentoida laajempaa tulonjakoa tai laajempia oikeuksia vastaan vaan asettaa demokraattiselle vallankäytölle ja auktoriteetille rajoituksia sen suhteen, että kuinka tasa-arvoisia demokraattisen poliittisen prosessin osallistujien tulisi olla, jotta he voivat todella vaikuttaa elämismaailmaansa tasavertaisesti.

Verrattaessa Christianon yhteisen maailman käsitettä vaikutusperiaatteeseen, ja sen käsitykseen politiikasta, on jokseenkin selvää, että ne perustuvat erilaiseen käsitykseen demokratiasta ja politiikasta. Vaikutusperiaatteeseen nojaavat teoriat eivät oleta demokraattisen yhteiskunnan vaan joidenkin valtaa käyttävien instituutioiden olemassaoloa. Ero on seuraava: hallinnon vaikutuksiin perustuvat teoriat argumentoivat kansalaisuuden ja poliittisten oikeuksien perustuvan vallankäytön vaikutuksiin, kun taas yhteisön roolia korostavat teoriat ottavat lähtökohdakseen sen, että demokratia edellyttää yhteiskuntaa ja yhteisöä, jonka jäsenet ovat riittävässä määrin sitoutuneita yhteistyöhön ja ylläpitämään demokraattista elämäntapaa²⁰. Toiseksi yhteen kietoutuneiden intressien teesi vaatii, että ihmiset vaikuttavat toisiinsa jatkuvasti, jolloin vaikutukset eivät ole yksittäisiä tai eritasoisia. Pelkkä vaikutusperiaatteen kaltainen normi ei mielestäni riitä yhdistämään ihmisiä ja luomaan positiivista tilannetta, jossa ihmiset ovat valmiita tasaamaan eroja resurssien ja tietojen suhteen, jotta voivat olla tasa-arvoisia.

Lagerspetz (2015) huomauttaa, että vaikutusperiaate on ainakin teoriassa sovitettavissa yhteen vallan epätasa-arvoisen jakamisen kanssa yhteisön sisällä. Demokratiaan liitettävä tasa-arvo, jonka mukaan jokaisella on yhtä paljon valtaa, on moderni käsitys tasa-arvosta. Hänen mukaansa vaikutusperiaatteen logiikkaa, eli vaikutusvallan jakamista päätösten vaikutusten perusteella, käytettiin sääty-yhteiskunnassa epätasa-arvoisuuden perusteena. Äänioikeus saattoi perustua esimerkiksi varallisuuteen, jolloin mitä enemmän omisti varallisuutta sitä enemmän ääniä omasi. Tämä on yksi mahdollinen seuraus vaikutukset huomioon ottavasta periaatteesta, sillä esimerkiksi verotusasteeseen liittyvän päätöksen

²⁰ David Miller (2009) käsittelee jakoa liberaalin ja radikaalin demokratian käsitteiden kautta. Liberaalilla demokratialla hän viittaa käsitykseen, jossa demokratian arvo on sen instrumentaalisen ominaisuutena suojella yksilöä epämääräiseltä vallankäytöltä ja tuottaa hyviä päätöksiä. Radikaalilla demokratialla hän viittaa sellaiseen käsitykseen demokratiasta, jossa demokratia nähdään itseisarvollisen tärkeänä osana tietynlaisen tasa-arvoisen elämäntavan ylläpitämisessä. (Miller 2009, 204–207.) Tutkielmassani käytetty Milsteinin jaottelu seuraa osin Millerin tekemää jaottelua, mutta on mielestäni selkeämpi tutkielmani kontekstissa, kun se ei esittele liberaalin ja radikaalin demokratian käsitteitä. Suurin osa demokratiakäsityksistä mielestäni tasapainottelee niiden välillä, kuten Miller itsekkin näyttää väittävän (ibid., 205). En näe siten tarpeelliseksi esitellä liberaalin ja radikaalin demokratian käsitteitä tutkielmassani.

voidaan katsoa vaikuttavan enemmän omistaviin ja suurempaa palkkaa ansaitseviin henkilöihin. (Lagerspetz 2015, 16–17.)

Christianolle (2006) yhteisessä maailmassa täyttyy yhtäläisen panoksen vaatimus. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmisillä on osana yhteisöä yhtä suuret panokset päätöksissä, koska tuo yhteisö määrittelee sen, miten he voivat elämäänsä elää. On totta, että yksittäisissä päätöksissä ihmisillä ei välttämättä ole yhtä paljon pelissä, mutta Christianon mukaan pitkässä juoksussa asia tasoittuu, kun kaikki pääsevät yhtäläisesti osallistumaan päätöksentekoon yhteisen maailman jäseninä. (Christiano 2006, 87–89.) Yhteisen maailman asiat eivät ole yhteisiä yksittäisten vaikutusten takia vaan siksi, että ne ovat ”yhteisiä asioita” (lat. *res publica*), sillä ne tehdään yhteisön ja sen jäsenten nimissä (Lagerspetz 2015, 19–20).

Christiano (2006) mainitsee, että yhteisen maailman ajatuksena on tasa-arvon mahdollistamisen lisäksi tarjota ihmisille ”koti maailmasta”. Tällä hän viittaa demokraattisen yhteiskunnan positiiviseen puoleen eli siihen, että poliittinen ympäristö ja sen instituutiot voivat olla mielekkäitä ja tuttuja ihmisille. Christianolle demokratia on osa yhteiskuntaideaalia, jossa ihmiset tekevät maailmasta kodin itselleen. Ihmiset pitävät instituutioita ominaan, koska kokevat niiden kohtelevan kaikkia tasavertaisesti. Ilman demokratiaa ja sitä, että ihmiset saavat edistää tasavertaisesti intressejään, maailma voi olla täysin toisten muokkaama. Henkilö ei tällöin koe yhteiskuntaa omakseen eikä häntä oteta tosissaan muiden yhteiskunnan jäsenten toimesta. (Christiano 2006, 84–85, 89.)

Christianon (2008a) mukaan henkilö on kotonaan maailmassa, kun hän ymmärtää yhteiskunnan pelisääntöjä ja pystyy tekemään mielekkäitä valintoja niiden puitteissa. Yhteiskunnan instituutioiden on myös kohdeltava häntä tasapuolisesti. Niiden toiminnan pitää olla hänelle tuttua ja toiminnan, johon instituutiot kannustavat, on oltava hänelle mielekästä ja ymmärrettävää. (Christiano 2008a, 90–91.) Pluralistisessa yhteiskunnassa on tärkeää, että instituutiot kohtelevat erilaisia ihmisiä ja ihmisryhmiä tasapuolisesti, jotta ihmiset tuntevat yhteiskunnan ja sen instituutiot omikseen eivätkä vain enemmistön tai valtaa pitävien ryhmien muihin kohdistuvan vallankäytön välineinä. Demokratia ei ole tällöin vaikutustenalaisten intressien punnitsemista vaan yhteiskunnan jäsenten tasavertaisten vaikutusmahdollisuuksien turvaamista.

Tällöin päätökset eivät voi esimerkiksi perustua syihin, jotka eivät ole vastavuoroisia. Demokratia ei siten ole yhteiskunnallisena ideaalina tarkasteltuna vain enemmistönvaltaa

vaan erilaisten näkökulmien tasapuolista huomioonottamista ja julkista järjenkäyttöä, jossa päätökset altistetaan julkiselle ja avoimelle tarkastelulle.

Demokratialla yhteiskunnallisena ideaalina on mahdollisuus olla positiivinen ideaali, jossa ihmiset rakentavat yhdessä yhteistä maailmaa, jonka kansalaiset tuntevat kodikseen. Yhteisen maailman instituutiot ovat tuttuja ja ihmiset tuntevat niiden toimintamekanismit, ja voivat siten luontevasti osallistua niiden toimintaan. Kestää aikansa, että ihmiset tuntevat instituutiot omakseen, vaikka niistä olisi heille hyötyä. Ihmisten on koettava, että instituutiot ottavat heidät tosissaan ja että instituutiot ovat heidän ja heitä varten. Tästä syystä esimerkiksi walesilainen lammasfarmarikin saattoi äänestää Iso-Britannian EU-eron puolesta, vaikka erosta johtuvat mahdolliset tuontitullit tulevatkin suurella todennäköisyydellä vaikeuttamaan hänen mahdollisuutta elinkeinonsa harjoittamiseen²¹.

Yhteinen maailma ei kuitenkaan ole Christianolle sama asia kuin yhteinen tai jaettu kulttuuri: "...there is still an important conceptual distinction between the idea that a society is a common world and the idea that the society is culturally or ethnically or nationally homogeneous" (Christiano 2006, 87). Yhteinen maailma on tässä mielessä yhteiskunta, joka toteuttaa oikeudenmukaisuuden ihmisten välillä. Yhteisö nähdään oikeudenmukaisena projektina, jossa yhteiskunnalliset olot pyritään järjestämään niin, että jokaisella on yhtä paljon valtaa yhteisiin asioihin ja jokainen siten ymmärtää ympäristöänsä ja sen periaatteita. Kyseessä ei ole kuitenkaan yhteisö, jossa ihmiset jakaisivat identiteetin ja olisivat samaa mieltä asioista. Yhteiskunta voi toimia ja olla ymmärrettävä jäsenilleen, vaikka se jakaantuisi moniin erilaisiin kieli- ja kulttuuriryhmiin. Jos poliittista tahtoa riittää, on mahdollista vähintään ajan kanssa kehittää käytäntöjä esimerkiksi monikielisen poliittisen tilan luomiseksi. Tästä esimerkkinä useissa parlamenteissa on käytössä useampia kieliä ja monissa yhteiskunnissa myös virallisia kieliä on enemmän kuin yksi.

2.3 Yhteisön ja sen rajojen genesis

Demokratian käsitteleminen yhteiskunnallisena ideaalina ei poista demokratian rajaamisen ongelmaa. Demokratian määritelmällä on kuitenkin vaikutusta siihen, miten kansalaisuuden rajaus voidaan tehdä. Poliittiset oikeudet tarvitsevat tuekseen instituutioita, jotka mahdollistavat poliittisten oikeuksien käyttämisen. Ihminen tuntee yhteiskunnan omakseen, kun sen instituutiot ovat tuttuja ja käsittelevät yhteiskunnan jäseniä tasapuolisesti. Kaikki

²¹ <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005487952.html> (viitattu 7.3.2019)

yhteiskunnan päätökset eivät suoraan vaikuta minuun, joten demokraattisessa tasa-arvossa ei ole kyse vain päätösten vaikutuksista vaan siitä, että ihmiset ovat perustaneet yhteisön tai sitoutuneet yhteisöön, jossa kaikilla on yhtä paljon valtaa päätösten suhteen, koska päätökset tehdään yhdessä yhteistä yhteiskuntaa koskien. Siksi demokratiaa on mielestäni käsiteltävä ensisijaisesti yhteiskuntaan sidottuna ideaalina.

Habermasin kahden tason demokratiamallissa tämä tarkoittaa, että ihmisillä on mahdollisuuksia osallistua halutessaan formaaliin politiikkaan, julkiseen keskusteluun tai muuhun poliittiseen toimintaan. Mallin normatiivisena väitteenä on, että yhteiskunnan hallinnon on otettava jäsentensä mielipide ja tahto huomioon päätöksissään, jotta päätöksiä voidaan kutsua demokraattisiksi. Pluralistisessa yhteiskunnassa, jonka formaalit poliittiset instituutiot ovat edustuksellisia, päätöksiä ja lakeja voidaan pitää demokraattisina, jos niistä on keskusteltu vapaasti, ne ovat valmisteltu huolella ja ne heijastelevat yhteiskunnan jäsenten tahtoa.

Kertaalleen perustettu yhteinen maailma, valtion instituutioineen rajaama demokraattinen yhteiskunta, ei kuitenkaan automaattisesta ole rajoineen oikeutettu globalisaation aikakaudella. Valtioiden ja yhteiskunnan rajojen eriytyessä valtioiden on altistettava rajaamistapansa rajoja ylittävälle oikeutusprosesseille. Esimerkiksi kehitys tekniikassa ja teknologiassa on mahdollistanut koko maapallon käsittelemisen yhtenä kokonaisuutena, jossa jokainen yksilö voi kommunikoida jokaisen toisen kanssa (Balibar 2004, 104–105). Samalla ihmisten elämismailma linkittyy koko maailman kattavaan kokonaisuuteen. Yksilön kommunikatiiviset kyvyt mahdollistavat sosiaalisten suhteiden luomisen ja kanssakäymisen yli sekä maantieteellisten että kieleen liittyvien rajojen, jolloin jokainen voi nähdä itsensä yhtenä osana koko maapallon kattavassa kokonaisuudessa.

Gloaalissa maailmassa demokraattisen yhteiskunnan tai nykyisten valtioiden demokraattisuus liittyy myös siihen, että mahdollistavatko ne ihmisten itse luovan yhteisöjensä rajat. Milstein kuvaa demokraattisen yhteisön syntymistä kansalaisten ja ei-kansalaisten yhteisölle ja sen rajoille antamista merkityksistä demosgenesikseksi, jonka vastakohtana hän pitää demospaatosta eli sitä, että instituutiot ylläpitävät yhteisöä, jonka merkityksiä ihmiset eivät hyväksy tai ymmärrä (Milstein 2015, 175–176). Milstein viittaa käsitteillään Robert E. Coverin (1983) jurispaatoksellisuuden (eng. *jurispathic*) ja jurisgenesisin (eng. *jurisgenesis*) käsitteisiin, joilla Cover tarkoittaa lain merkitysten ja

tulkinnan välistä dynamiikkaa demokraattisessa yhteiskunnassa. Coverin mukaan oikeusinstanssit käyttävät jurispäätöksellistä valtaa, kun ne tulkitsevat lakia etuoikeutetusta positioista ja antavat sille yhden oikean merkityksen. Jurisgenesis tarkoittaa puolestaan sitä, että laista on erilaisia tulkintoja ja demokraattisessa yhteiskunnassa on aina vapaata keskustelua lain oikeasta merkityksestä. Lain luoman normatiivisen maailman jatkuvuus perustuu siihen, että ihmiset pystyvät luomaan merkityksiä laeilleen. Tulkinnat eivät usein ole toisistaan täysin erillisiä edes yhteisöjen välillä, sillä lähes kaikki maailman yhteisöt ovat kanssakäymisessä toistensa kanssa. (Cover 1983, 4, 16, 33, 40, 42, 53.)

Poliittiset yhteisöt ja niiden kansalaisuuden rajat luovat ihmisryhmiä ja jakavat ihmisiä meihin ja muukalaisiin (Balibar 2010, 316). Kansalaisuuteen liittyvä lainsäädäntö luo yhteisöjen rajoja maailmassa, jossa noita rajoja ei automaattisesti ole. Siten demokraattisessa yhteiskunnassa oikeuslaitos, poliittiset päättäjät ja viranomaiset käyttävät myös kansalaisuuden ja yhteisön rajojen suhteen jurispäätöksellistä valtaa antaen yhden tulkinnan sille, kenestä voi tulla yhteisön täysivaltainen jäsen ja miten. Demokraattisen lain demokraattisuus taas liittyy siihen, että sen merkitykset nousevat ihmisiltä itseltään. Tällöin lailla on generatiivinen elementtinsä, jolloin se luo merkityksiä ihmisille. Toisaalta nimenomaan lain tulkintaan, tuon tulkinnan syntymiseen ja lain luomiseen liittyvä genesis on demokraattisen lain edellytys. Merkitysten on demokratiassa nouseva ihmisiltä itseltään, sillä kansanvaltaisessa ideaalissa kansalaiset ovat ainoa lopullinen auktoriteetti. Laki muuttuu täysin jurispäätökselliseksi, mikäli sen merkitystä ei ymmärretä sitä noudattamaan joutuvien ihmisten toimesta.

Voimme ottaa ajankohtaisen esimerkin kansalaisyhteiskunnan ja julkisen hallinnon välisestä vuoropuhelusta, jossa julkinen keskustelu Suomen raiskauslainsäädännöstä on herättänyt hallinnon pohtimaan lainsäädännön uudistamista ja huomioimaan kansalaisjärjestöjen Suostumus2018-kampanjan tavoitteen perustaa raiskauslainsäädäntö suostumukseen. Suomen laissa raiskaus on nykyisin määritelty väkivallan käyttöön tai sen uhkaan perustuen. Lain merkitys ja ymmärrettävyys kansalaisten näkökulmasta tarvitsee juuri esimerkin kaltaisia keskusteluja, joissa kansalaiset laajemminkin keskustelevat siitä, minkälainen lain pitäisi olla, jotta he tuntevat sen omakseen ja itsemääräämisoikeutensa sopivaksi.

Milsteinin (2015; 2017) mukaan ihmiset luovat myös yhteisönsä ja sen rajoja arkipäiväisessä toiminnassaan. Hän tarkoittaa, että yhteisö muodostetaan rajoineen

maailmasta, jossa noita rajoja koko ajan vahvistetaan, niistä neuvotellaan tai niitä kritisoidaan ja puretaan todellisten ihmisten toimesta. Yhteisöllä ja sen rajoilla on myös ulkopuolelta katsottaessa lakiin perustuvat selvät rajansa, mutta tuo katsojan näkökulma on riippuvainen siitä, että ihmiset ylläpitävät tiettyjä rajoja arjessaan ja toiminnassaan. Rajojen merkitys ja demokraattisuus riippuvat siitä, että ihmiset pystyvät luomaan merkityksiä rajoille ja ymmärtävät rajat omikseen ylläpitäen niitä. (Milstein 2015, 165–171; 2017, 734–737.) Habermasin kahden tason demokratiamallin suhteen on huomattava, että kansalaisyhteiskunta, sosiaalinen kanssakäyminen ja vaihdanta ovat kansainvälistäneet yhteiskuntaa, jolloin yhteiskunnasta nouseva mielipide ei ole ainoastaan kansalaisten muodostama (Fraser 2014, 20–26). Ihmiset luovat suhteita yli rajojen ja yhteiskunnan jäsenet eivät välttämättä ole valtion kansalaisia. Siksi on mielestäni vältettävä kansalaisyhteiskunnan ja valtion välisen yhtäläisyyden tekemistä. Valtion luomat rajat tuottavat Balibarin mukaan ongelmia ihmisille jakamalla yhteiskunnan ja saman sosiaalisen vaikutuspiirin alueella toimivia henkilöitä kansalaisiin ja ei-kansalaisiin jopa niin, että perheenjäsenet saattavat joutua eri puolille rajoja (Balibar 2004, 110–112). Ihmisten identiteettejä kuvataan usein Benhabibin termien väliviivallisten identiteettien (eng. *hyphenated identities*)²² kautta ja monet yhteiskunnan jäsenet ovatkin ”Ranskan algerialaisia”, ”Italian albanialaisia” ja niin edelleen (Benhabib 2018, 31–33). Tämä on yksi merkki yhteiskuntien limittyneisyydestä.

Esimerkiksi Christiano rinnastaa liikaa kansalaisyhteiskuntaa valtion sisäisiin kansalaisyhteiskunnan rakenteisiin (Christiano 2006, 104–105). On totta, että kansalliset puolueet ja kansallinen kansalaisyhteiskunta voivat tällä hetkellä tehokkaammin valvoa kansallista päätöksentekoa kuin ylikansalliset kansalaisyhteiskunnan muodot globaaleja valtaa käyttäviä toimijoita. Valtioille ja niiden kansalaisuuden rajojen demokraattisuudelle on kuitenkin ongelmallista, että niiden vallankäyttöä valvova ja legitimoiva ihmisjoukko ei ole yhtäläinen sen vallankäytön rajojen suhteen, kuten vaikutusperiaate on osoittanut. Valtioiden alueilla asuu myös huomattavia määriä ihmisiä, jotka ovat osa yhteiskuntaa työmarkkinoiden ja perhesuhteiden kautta, mutta valtion kansalaisuuden rajat eivät tunnusta heitä tasavertaisiksi kansalaisiksi ja poliittisen yhteisön jäseniksi.

Ongelmaksi siis muodostuu myös yhteiskunnan ja valtion eriytyminen. Yhteiskunnat eivät ole selvärajaisia kokonaisuuksia, vaikka valtio luo rajoja maailmaan yrittäen rajata

²² Benhabib viittaa englanninkielisiin termeihin, kuten ”Albanian-Italians”.

yhteiskunnat kansallisiksi kokonaisuuksiksi. Varsinkin nykyisen intensiivisen globalisaation aikakaudella ero on huomattava. Eri yhteiskuntien jäsenet ovat osa samoja rakenteita; globaalia taloutta, globaalia hallintaa ja muuta globaalia kanssakäymistä. Monet vahvat valtiot määrittelevät globaalin kanssakäymisen sääntöjä, mutta ovat vastuussa vain osalle noita sääntöjä noudattamaan joutuvista ihmisistä. Tämä epäsuhteisuus vähentää nykyisten valtioiden demokraattista oikeutusta. Eikä demokraattisia valtioita voi siten pitää teleologisena askeleena kohti kosmopoliittista demokraattista yhteisöä, kuten Christiano tuntuu väittävän (Christiano 2008b, 952).

Normatiivisena väitteenä voidaan esittää, että valtaa käyttävien instituutioiden on mahdollistettava yhteisöä luova tai ylläpitävä toiminta eli demosgenesis. Sillä instituutioiden ja niiden ylläpitämien rajojen oikeutus on kiinni siitä, että ihmiset ylläpitävät rajoja ja antavat niille oikeutuksensa (Milstein 2015, 175–176). Balibar (2010) kutsuu kansalaisuuden rajoja, joita ei ole altistettu demokraattisille prosesseille ”demokratian epädemokraattisiksi olosuhteiksi”. Hän tarkoittaa, että demokraattiset valtiot ja niiden kautta luodut ja ylläpidetyt yhteiskunnat ovat sellaisten rajojen ylläpitämiä, joita ei ole tällä hetkellä mahdollista käsitellä demokraattisesti niiden ihmisten toimesta, joihin nuo rajat vaikuttavat. (Balibar 2010, 315.) Kansalaisuuden rajat, jotka luovat ja ylläpitävät poliittisia yhteisöjä, ovat toisin sanoen demokratian ulottumattomissa. Samalla poliittiset yhteisöt ylläpitävät valtioiden rajoja ja määrittelevät melko yksipuolisesti sen, missä tilanteessa niitä voidaan ylittää.

Noita rajoja voitaisiin Milsteinin (2015) käsittein kutsua demospaatokselliseksi, koska ne eivät mahdollista vapaata yhteisön muodostusta ihmisten elämismaailman alueella. Instituutioiden ollessa liian demospaatoksellisia ne yrittävät ylläpitää kansalaisten todellisista yhteenkuuluvuuden ja solidaarisuuden tunteista irrallista yhteisöä. Tämä voi estää esimerkiksi nykyisiä rajoja ylittävien poliittisten yhteisöjen tai verotus- ja tulonjakoratkaisujen luomisen. Maailmaa ylläpitäviä instituutioita kuitenkin tarvitaan, vaikka kaikki eivät koskaan hyväksy sen hetkisiä yhteisön rajoja, sillä tarvitaan instituutioita, jotka ylläpitävät normeja ja rajoja, joita ihmiset ovat yhdessä luoneet ja hyväksyneet formaalin politiikan alueella. (Milstein 2015, 258.) Maailmaa ylläpitävät instituutiot ylläpitävät sellaista yhteiskunnallista järjestystä ja yhteisöä, jonka merkitykset ovat jaettuina ja hyväksyttyinä. Kyse voi olla vaikkapa koulutuksen järjestämisestä, jolloin kansalaiset hyväksyvät tietyn kielen ja sisällön koulutukseensa, ja luovat sekä ylläpitävät noita

koulutukseen liittyviä instituutioita, jotka sitovat kansalaisia yhteen ja siten luovat yhteisön rajoja maailmaan.

Edellä mainitsemani koulutus on hyvä esimerkki poliittisen yhteisön muodostumisesta, sillä Pohjoismaissa eri saamen kieliä ei aikaisemmin tunnustettu perusopetuksen kieliksi. Tällöin instituutioiden demospaatokselliset elementit ylittivät demosgeneratiivisen mahdollisuuden eli sen, että kansalaiset pystyisivät vaikuttamaan siihen, millä kielillä ja kenelle koulut tarjoavat opetusta. Valtio käytti koulua kansallisen identiteettinsä luomiseen ja tuo identiteetti oli irrallinen esimerkiksi siitä, minkälaisia vähemmistöyhteisöjä valtion alueella eli ja elää, ja minkälaisia merkityksiä nuo vähemmistöt itse loivat yhteisölleen²³. Valtio ei mahdollistanut saamelaisvähemmistönsä vastavuoroisten oikeuksien toteutumista ja siten esti demosgeneratiivisen toiminnan kielirajoja ylittävän mahdollisuuden; esimerkiksi Suomessa vain suomea tai ruotsia käyttävät saattoivat olla tasavertaisia Suomen valtion alueella. Valtio ei mahdollistanut saamen kielten käyttöä julkisessa tilassaan, mutta ei myöskään antanut autonomiaa saamelaisille. Tällöin saamelaisten elämismaailma oli ja on edelleen osin muiden rajaama ja sanelema. Demokratian legitimitettä vähentää se, että syntyy alituisia vähemmistöjä, joiden elämismaailma on täysin tai pitkälti toisten muokkaama, ja jotka eivät koskaan pääse minkään poliittisen päätöksen voittavalle puolelle eli he eivät tunne mitään päätöstä omakseen (Christiano 2006, 90–91).

Demokraattista yhteisöä muodostava demosgeneratiivinen toiminta voi olla monitasoista ja se voi Milsteinin (2015) mukaan ottaa ainakin kansallisen, kansainvälisen tai rajoja ylittävän transkansallisen muodon haastaessaan nykyisiä yhteisöjen rajoja. Kansallisesta demosgeneratiivisesta toiminnasta esimerkkinä voidaan esittää maahanmuuttajat, jotka muuttavat sen maan kulttuuria, johon muuttavat, mutta eivät haasta kyseisen valtion tai ylipäätään valtiojärjestelmän legitimitettä. Kansainvälinen demosgeneratiivinen toiminta hyväksyy kansallisen generatiivisuuden tavoin nykyisen kaltaiset valtiot kulttuurisine konnotaatioineen demokratian parhaaksi alustaksi, mutta kansainväliseen lakiin, kuten esimerkiksi vähemmistö- ja ihmisoikeusjulistukseen, perustuen argumentoivat, että nykyiset rajat eivät ole legitimejä, sillä monella vähemmistöllä pitäisi olla oikeus perustaa oma itsehallinnollinen poliittinen yhteisönsä. Baski- ja saamelaisvähemmistöt ovat tyypillisiä

²³ kts. Axelsen (2013) miten nykyisten valtioiden instituutiot eivät mahdollista transkansallisten identiteettien ja solidaarisuuksien muotoutumista.

esimerkkejä vähemmistöistä, jotka asuvat useamman nykyisen kansallisvaltion alueella ja ainakin osin vaativat laajempaa itsehallintoa kansainvälisiin sopimuksiin perustuen. Transkansallisiin yhteisöihin voi taas kuulua sisällään mainitun kaltaisia rajoja ylittäviä yhteisöjä, jotka pitävät kansallisvaltioita ja niihin perustuvaa maailmanjärjestystä riittämättömänä turvaamaan kansalaistensa itsemääräämisoikeuden globaalin vaihdannan ja liikkuvuuden aikakaudella. Viimeksi mainitut yhteisöt ovat nykyisten rajojen suhteen radikaalein demosgeneratiivisuuden muoto ja ovat usein kansainvälisten kansalaisyhteiskunnan toimijoiden ympärille muodostuneita verkostoja. (Milstein 2015, 276–277.)

Demosgenesis on siis toimintaa, jossa ihmiset muokkaavat, ylläpitävät tai haastavat yhteisönsä arkipäiväisen kanssakäymisensä kautta. Tuossa toiminnassa ihmiset luovat merkityksiä sille, minkälaisia heidän yhteisönsä tai yhteisöjensä pitäisi olla. Edellä mainitut demosgeneratiivisuuden muodot ovat niitä, jotka haastavat nykyisten yhteisöjen ja niiden instituutioiden ylläpitämiä rajoja. Kansallisessa demosgeneratiivisessa toiminnassa paikallisia kulttuureja voidaan muokata sellaisiksi, että yhteiskunnan uudet jäsenet tai vähemmistöt tuntevat ne omikseen., jotta voivat olla tasavertaisia kansalaisia muiden yhteiskunnan jäsenten kanssa. Tällaisessa toiminnassa on usein kyse kielipolitiikasta, kotoutumisesta, monikulttuurisuuden huomioimisesta, liikkuvuuden mahdollistamisesta sekä uskonnonvapauden ja vähemmistöoikeuksien takaamisesta. Kansainväliseen lakiin perustuva demosgeneratiivisuus pohjautuu ihmis- ja vähemmistöoikeuksien julistuksiin, joiden avulla esimerkiksi kansalliset vähemmistöt ja turvapaikanhakijat vaativat oikeuksia, joista kansainvälinen yhteisö on jo sopinut. Nämä kaksi demosgeneratiivisuuden muotoa ovat toteutettavissa nykyisen valtiojärjestelmän puitteissa.

Nykyinen valtiojärjestelmä on kuitenkin huono vastaavamaan transkansallisiin vaatimuksiin ja transkansallisten yhteenkuuluvuuden ja solidaarisuuden muotojen institutionalisoimiseen. Samoin ihmisten väliset erimielisyydet kahdessa edellisessä kappaleessa mainittujen kansallisten ja kansainvälisten demosgeneratiivisuuden muotojen suhteen vaativat kansainvälisempää tasoa ratkaisemaan kansalaisuuden rajoihin liittyviä erimielisyyksiä ja mahdollistamaan niistä keskustelemisen. Usein ihmisillä on yhteisönkin sisällä eriäviä mielipiteitä siitä, kenellä on oikeus kuulua siihen ja millä perusteella, ja pitäisikö jonkin suuremman yhteisön jakautua pienempiin alueelliseen poliittisiin yhteisöihin. Kyse voi olla tietyn kielen, uskonnon tai vähemmistön asemasta.

Nykytilanteessa iso jakolinja on syntynyt niiden ihmisten välille, jotka kannattavat avoimempaa ja niiden, jotka kannattavat suljetumpaa yhteisöä. Demokraattinen poliittinen kulttuuri ei kuitenkaan voi perustua toisten äänien sulkemiseen poliittisesta tilasta. Demokraattisten valtioiden instituutioiden on mahdollistettava myös transkansallinen demosgenesis, jotta myös ne ihmiset, jotka ovat erimielisiä nykyisien rajojen suhteen, voivat esittää vaatimuksiaan. Ihmisillä pitää olla mahdollisuus siihen, että he tunnustavat vertaisikseen jossain kysymyksessä sellaisia täysin uusia ihmisryhmiä tai yksilöitä, joiden kanssa he eivät aikaisemmin ole tehneet yhteistyötä poliittisissa kysymyksissä.

Elämismaailmamme on usein transkansallinen; käymme ylijäisiä keskusteluja, kuulumme kansainvälisiin järjestöihin tai yhteisöihin, meillä on ystävinämme ja läheisinämme muiden maiden kansalaisia ja seuraamme ”maailman tapahtumia”. Tässä mielessä kommunikatiiviset kykymme eivät ole nykyisten valtioiden rajojen rajaamia. Meillä on kyky siirtää poliittisia kysymyksiä eri tasoille päätettäväksi, jos huomaamme, että kysymys koskee meitä suurempaa tai pienempää joukkoa. Nykytilanteessa kansalaisuuden rajojen demokratisointi tarkoittaisi myös uusien kansalaisuuden ja poliittisen kanssakäymisen muotojen mahdollistamisesta, jotta voimme olla tasa-arvoisia niiden ihmisten kanssa, joiden kanssa elämme ja olemme tekemisissä. Esimerkiksi globaalien suurkaupunkien työmarkkinoille ja yhteisöihin kuuluu usein suuri määrä alun perin muualta tulleita ihmisiä, joilla ei ole kansallisuuden takaamia poliittisia oikeuksia yhteiskunnassa. Heidän elämismaailmansa säännöt ovat suurilta osin muiden luomia.

Myös monet elämismaailman säännöt ovat kansainvälistä perua. Kansainvälisen kaupankäynnin säännöt vaikuttavat työmahdollisuuksiimme ja -ehtoihimme ja kansainvälisen oikeuden ja hallinnan rakenteet rajaavat kansallista lainsäädäntöä. Tämä tukee rajojen vastavuoroisempaa muotoilemista, sillä varsinkin monille globaalista etelästä tulevilla ihmisillä on vähemmän mahdollisuuksia vaikuttaa elinympäristöönsä. He ovat osa samaa maailmantaloutta ja sen työnjakoa kuin esimerkiksi monien Euroopan maiden kansalaiset, mutta heidän mahdollisuutensa liikkua oman kanssakäymisensä alueella tai muokata kanssakäymisensä sääntöjä ovat huomattavasti heikompia kuin varakkaammista maista tulevilla ihmisillä. Monien Euroopan valtioiden instituutiot ja viranomaiset näkevät globaalista etelästä Euroopan kaupunkeihin tulevat ihmiset vihollisina ja niiden instituutiot yrittävät entistä tiukemmin valvoa väestöä ja sen rakennetta (Balibar 2010, 319). Instituutiot muuttuvat demospaatoksellisiksi, mikäli ne yrittävät luoda yhteisöä, joka ei vastaa

yhteiskunnan rakennetta. Paatokselliset instituutiot sulkevat ihmisiä keskustelun ulkopuolelle ja ajavat heitä marginaaliin. He voivat olla työvoimaa, perheenjäseniä ja ystäviä yhteiskunnan täysivaltaisille jäsenille, mutta eivät kansalaisia tai edes mahdollisia sellaisia.

Tulkintani mukaan Milstein (2015) pitää instituutioiden demospaatoksellisuutta pääosin negatiivisena asiana. Hän tarkoittaa paatoksellisuudella sitä, että instituutiot ylläpitävät yhteisöä ja rajoja, jonka merkitykset eivät nouse ihmisiltä itseltään tai jonka merkitykset eivät resonoi yhteiskunnassa ja ihmisten elämismaailmassa. Instituutiot voivat olla hänen mukaansa maailmaa ylläpitäviä eli ylläpitää sellaisia merkityksiä laeista ja yhteisön rajoista, jotka ovat nousseet elämismaailman alueelta ja ovat ihmisten jakamia. Maailmaa ylläpitävässä roolissa instituutioiden on Milsteinin mukaan mahdollistettava jatkuva genesis yhteisön merkitysten ja rajojen suhteen, jotta ihmiset voivat jatkuvasti luoda yhteisölle ja sen rajoille merkityksiä ylläpitäen tai muuttaen niitä. (Milstein 2015, 171–172.)

Mielestäni Milsteinin käsitys lakiin ja yhteisöön liittyvästä päätoksesta aiheuttaa sekaannusta. Hänen kolmijakonsa genesikseen, päätökseen ja ylläpitämiseen tuntuu liian yksinkertaistavalta, sillä päätös on yhden oikean lain tulkinnan nostamista oikeaksi, jos tarkastelemme Coverin käsityksiä lain tulkinnasta (Cover 1983, 40–44). Päätöstä mielestäni tarvitaan, mutta päätöstä on silloin liikaa, jos se ei mahdollista yhteisön luomista, eli genesistä, ja merkitysten luomista yhteisölle elämismaailman alueella. Päätöstä tarvitaan silloin, kun ihmiset ovat erimielisiä siitä, mitä jokin laki tarkoittaa tai minkälainen sen pitäisi olla. Kansainväliset tuomioistuimet saattavat esimerkiksi huomauttaa valtioiden rikkovan sovittuja kansainvälisen oikeuden periaatteita ja tällöin paatoksellisuus toimii demokratiaa mahdollistavana toimintana. Demokraattinen laki ei voi mahdollistaa kaikkia mahdollisia tulkintoja tai elämäntapoja, vaikka mitään lopullista ja ikuista oikeaa laintulkintaa ei olisikaan.

Paatoksen tarpeellisuuden huomaa erityisesti tarkastelemalla kansainvälistä lakia. Ihmisoikeuksista ja niiden muodosta on päästy sopimukseen, mutta ihmisoikeuksien valvominen, saavuttaminen tai ylläpitäminen on vaikeaa. Tässä mielessä kansainvälistä sopimusperustaista lakia valvovat ja ylläpitävät paatokselliset instituutiot ovat tärkeitä, koska ne ylläpitävät mahdollisuutta saavuttaa sovittuja ihmisoikeuksia. Oikeastaan sellaisten oikeuksien ylläpitäminen, jotka mahdollistavat demosgenesiksen eli merkitysten luomisen omalle yhteisölle ja sen rajoille, on demokratialle edellytys. Demosgenesis ei ole mahdollista,

tai se on ainakin hyvin vaikeaa, mikäli mikään instituutio ei tue sitä. Ihmisoikeus- ja vähemmistöoikeuksien julistukset ovat tärkeitä demosgenesikselle, sillä niihin perustuvat oikeudet mahdollistavat yhteisön demokraattisen muokkaamisen. Nuo julistukset sisältävät oikeuksia, joiden saaminen käytännöksi on välttämätöntä, jotta ihminen voi autonomisena toimijana muokata yhdessä muiden kanssa heidän elämäänsä vaikuttavia instituutioita.

Monesti instituutioilla on sekä paatoksellisia että generatiivisia elementtejä. Esimerkiksi Yhdistyneet kansakunnat perustuvat moderniin valtiojärjestelmään eikä järjestö kyseenalaista sen mielekkyyttä. Ihmisoikeuksien ratifioimisen myötä järjestö jäsenmaineen on luonut ihmisoikeuksien julistamisen avulla ihmisille radikaalin mahdollisuuden vaatia oikeuksia myös pelkän ihmisyytensä perusteella. Tällöin ihmisoikeudet pakenevat kansallisia rajoja ja ihmisoikeuksien avulla on mahdollista haastaa noita rajoja.

Tietysti demokratialle on myös tärkeää, että laki ja yhteisö tunnetaan omiksi elämismaailman alueella. Instituutioiden paatoksellisuus voi demokraattisessa mielessä olla hyväksyttyä vain, mikäli instituutiot ylläpitävät ihmisten hyväksymiä demokratiaan sopivia merkityksiä. Tällä tarkoitan demokraattisen yhteisön muodostumisen suhteen sitä, että instituutiot pitävät yllä mahdollisuutta muotoilla yhteisöä ja sen rajoja demokraattisin keinoin eli ihmiset, jotka joutuvat elämään noiden rajojen kanssa, voivat yhdessä tasavertaisina luoda niille merkityksiä tai purkaa niitä. Rajojen demokratisointia vaativa poliittisen filosofian traditio näkee demoksen rajaamisen kysymyksen niin, että emme voi vetää maailman rajoja yhdellä poliittisessa filosofiassa keksityllä vaikutusperiaatteen kaltaisella normilla. On kuitenkin mahdollista aloittaa nykyisistä yhteisöistä ja demoksista, mutta niin, että niiden rajat altistetaan ylijaraisille demokraattisille keskusteluille ja prosesseille. Tällöin rajat eivät ole olemassa olevien rajattujen yhteisöjen sisäinen kysymys vaan kaikkien niiden ihmisten yhteinen kysymys, jotka elävät samassa yhteiskunnassa, elämismaailmassa tai saman sosiaalisen kanssakäymisen alueella noiden rajojen kanssa.

2.4 Rajojen demokratisointi ratkaisuna demoksen rajaamisen ongelmaan

Moni poliittinen filosofi on pyrkinyt ratkaisemaan demoksen rajaamisen ongelman ehdottamalla erilaisia versioita vaikutusperiaatteesta, mutta kuten Goodin on osoittanut, johtaa vaikutusperiaate täysin globaaliin demokseen ja kansalaisuuden rajaukseen (Goodin 2008, 136–140). Lagerspetz on mielestäni oikeassa todetessaan, että kaikissa toteuttamiskelpoisissa demokratiamalleissa demokratian osallistumisoikeudet ovat

rajoitettuja, emmekä voi siten vetää demoksen rajoja normatiivisella mittatikulla (Lagerspetz 2015, 13). Demokraattinen laki vaatii rajatun joukon ihmisiä, jotka suostuvat noudattamaan tuota lakia. Demokraattisen prosessin on oltava jollain tavalla rajoitettu, jotta ihmiset voivat mielekkäästi osallistua siihen. Liian suuressa, koko maailman kattavassa poliittisessa yhteisössä, olisi vaarana, että ihmiset eivät voisi koskaan osallistua millään tavalla päätöksen tekemiseen eivätkä siten tuntisi mitään tuon yhteisön päätöstä omakseen (Christiano 2006, 102–104). Tarvitaan myös riittävän stabiilia yhteiskuntaa, jonka instituutiot pystyvät toteuttamaan ihmisten päätöksiä ja toteuttamaan tasa-arvon kansalaisten välille, kuten olen tässä ja edellisessä luvussa yrittänyt osoittaa.

Vaihtoehtona yksittäisille vaikutusperiaatteen kaltaisille normeille, joilla kansalaisuutta demokraattisissa yhteisöissä voidaan oikeuttaa, on demoksen rajaamisen ongelmaa mahdollista lähestyä myös rajojen demokratisointia ehdottavasta traditiosta. Tällöin demokratia käsitellään ensisijaisesti yhteiskuntaan liitettyä ideaalina, mutta demokratian poliittiseen kulttuuriin vedoten, on demokraattisten yhteisöjen suostuttava demokratisoimaan kansalaisuuden rajojaan.

Käytännön vaihtoehdoksi vaikutusperiaatteelle Goodin (2008) esittää rajoista ylittävistä päätöksistä sopimisen siirtämistä ylemmälle kansainväliselle päätöksentekotasolle. Hänen mukaansa olemme velvoitettuja sopimaan asioista muiden kanssa, mikäli vaikutamme heihin, olivat he kanssakansalaisiamme tai eivät. Tämä on hänen mukaansa vaikutusperiaatteen demokratiasta globalisaation maailmassa osoittama seikka. (Goodin 2008, 150–154.)

Rajojen demokratisointia ehdottavan tradition edelläkävijänä voidaan pitää Balibaria (2004), jonka mukaan globalisaation kolme samanaikaista kehityskulkua ovat määritelleet nykyisyyttä, jossa rajoista tänään keskustellaan. Ensinnäkin on syntynyt monikansallisia yhtiöitä, jotka pystyvät liikkumaan maailmassa sinne, missä on halvimmat kustannukset. Toiseksi kylmän sodan aikainen jako on poistunut ja kilpailu erilaisten yhteiskuntajärjestelmien välillä on kadonnut, ja uudeksi jakolinjaksi on noussut etelän ja pohjoisen välinen elintasokuilu. Kolmanneksi teknologia on mahdollistanut maailman tarkastelemisen yhtenä kokonaisuutena, jossa jokainen yksilö ja jokainen paikallisuus voidaan erottaa kokonaisuudesta ja nähdä osana sitä. (Balibar 2004, 103–107.)

Balibarin (2004) mukaan yhteisöjen väliset rajat ovat historiallisia instituutioita, jotka eivät koskaan ole luonnollisia ja joiden demokratisointi monenkeskisten järjestelyiden avulla olisi mahdollisuus erilaisten elämäntapojen ja autonomian muotojen syntymiselle sellaista globalisaatiota vastaan, jossa kaikki altistetaan samojen epädemokraattisten vahvojen taloudellisten ja poliittisten toimijoiden luomille säännöille. Myös yhteisöjen rajat voisivat olla osa ihmisten suvereniteettia, jolloin rajoja perusteltaisiin demokraattisissa prosesseissa. (Balibar 2004, 109–114.)

Rajojen demokratisointiin liittyvässä keskustelussa mielenkiintoinen avaus on Milsteinin (2017) ehdotus tarkastella demosta, eli demokraattisen yhteisön kansalaisten joukkoa, kahdesta näkökulmasta: yksittäisen henkilön ja tarkkailijan. Tällöin demokratian teorian suhteen olisi huomattava, että käytännössä kaikki väitteet demoksen rajoista esitetään yksittäisen henkilön näkökulmasta, mutta kansalaisuuden rajojen on perustuttava myös lakiin, jolloin kansalaisten ryhmää voidaan tarkastella ulkopuolelta kokonaisuutena. Yksittäisillä henkilöillä on omat sosiaaliset suhteensa ja kommunikatiiviset kykynsä, joiden avulla he voivat elämismaailmassaan luoda vastavuoroisia suhteita yli nykyisten rajojen. Siksi on mahdollistettava ylijärjestyksiä demokraattisia keskusteluja, joissa keskustellaan siitä, minkälaiset kansalaisten kokonaisuudet olisivat demokraattisesti hyväksytyjä intensiivisen globalisaation maailmassa. Kyse ei olisi enää demokratian rajaamisongelman suhteen siitä, mikä olisi rajojen suhteen oikea lopputulos vaan siitä miten nykyiset ja tulevat rajat voisivat olla demokraattisempia. (Milstein 2017, 730–732.)

Mikään yksittäinen näkökulma ei olisi enää suvereeni, mikäli demosta tarkasteltaisiin sekä toimijan että tarkkailijan näkökulmasta. Vaikutusperiaatteen kaltaiset yksittäiset normit ottavat annettuna valtaa käyttävien instituutioiden näkökulman ja sen jälkeen kysyvät, että keneltä niiden pitäisi kysyä vallankäytölleen oikeutusta. Tällöin ne jättävät kysymättä, että onko tuo vallankäyttö alkuunkaan mielekästä ja voisiko siitä tulla merkityksellistä ihmisille. Toimijan ensimmäisen persoonan näkökulman huomioonottaminen taas helpottaa huomaamaan, mille instituutioille ihmiset antavat oikeutuksensa ja mitkä instituutiot ja sosiaaliset suhteet ovat merkityksellisiä ihmisille heidän elämismaailmassaan. Näin emme ottaisi annettuna ja oikeutettuna olemassa olevia valtaa käyttäviä instituutioita vaan voimme katsoa, että mille niistä ihmiset löytävät jaettuun merkityksiä. Sama pätee kansalaisuuden ja sitä myötä kanssakäymisen rajoihin.

Näiden kahden eri näkökulman huomioonottaminen ei poistaisi teoreettista demoksen rajaamisen ongelmaa, koska emme edelleenkään voisi aloittaa täysin rajattomasta globaalista demoksesta, joka sitten äänestäisi tai muuten loisi kerralla oikeudenmukaiset rajat koko maailmaan. Milsteinin ehdottamat näkökulmat kuitenkin mahdollistaisivat demokratian logiikan erottamisen valtiosta, sillä kun demokratiaa käsitellään valtioon sidottuna ideaalina niin valtioiden kansalaisuuden rajoja ei altisteta ylirajaiselle demokratialle (Milstein 2017, 725–726). Demokratia syntyy poliittisesta kulttuurista, jossa hallinto toteuttaa yhteiskunnan jäsenten tahdon. Valtion ja yhteiskunnan rajat eivät kuitenkaan ole yhtenevät. Ihmiset luovat suhteita myös yli valtioiden rajojen ja globalisaation myötä ihmisillä on myös kyky asettaa itsensä maailmaan, jota käsitellään kokonaisuutena; nähdä itsensä vain osana globaalia kansalaisyhteiskuntaa ja maailmaa. Kansalaisuutta koskevat rajausargumentit esitetään aina yksittäisen henkilön näkökulmasta, mutta lopulliset lakiin perustuvat ja institutionalisoidut kansalaisuuden rajat luovat yhteisön, jota on mahdollista tarkastella kokonaisuutena.

Seuraavassa luvussa argumentoin, että rajojen demokratisoiminen liittyy demokraattiseen poliittiseen kulttuuriin, jonka mukaan mikään ihmisryhmä ei voi olla lopullinen alusta demokratialle, vaan yhdentyneessä maailmassa jokaisen demokraattisen yhteisön on sijoitettava itsensä tuohon laajemman kanssakäymisen kontekstiin ja oikeutettava omia rajojaan ja päätöksiään ylirajaisissa keskusteluissa ja demokraattisissa instituutioissa. Esitän myös, että ihmisoikeudet ovat yksi tapa institutionalisoida demokraattista poliittista kulttuuria, jolloin jokainen yksilö nähdään tiettyjen oikeuksien haltijana ja siten tasavertaisena kaikkien muiden kanssa globaalissa kansalaisyhteiskunnassa. Jokainen nähdään muiden kanssa yhtä kyvykkääksi muotoilemaan yhteisönsä rajoja ja kanssakäymisensä ehtoja.

Rajojen demokratisointi on Balibarin (2004) mukaan tärkeää, jotta emme ajaudu kulttuuriseen essentialismiin, jossa identiteetit ja poliittiset yhteisöt nähdään kansallisesti tai kulttuurisesti rajattuina selkeinä kokonaisuuksina. Demokratialle on myös tärkeää, että uudet kansalaisuuden rajaukset nousevat ihmisiltä itseltään ja ne muotoutuvat tasavertaisuuteen perustuvissa prosesseissa. (Balibar 2004, 110, 113–114.) Milsteinin käsitteellistämä demosgenesis pitää mahdollistaa lainsäädännön ja instituutioiden avulla, jolloin demokraattiset instituutiot tunnustavat ihmiset kyvykkäiksi toteuttamaan demokraattista poliittista kulttuuria ja luomaan tasavertaiset suhteet toisiinsa arkisessa toiminnassaan.

Toisin kuin Milstein näen rajojen demokratisoinnin demokraattisen poliittisen kulttuurin vaatimuksena maailmassa, jossa kanssakäyminen ja päätösten vaikutukset ylittävät rajoja. Pidän myös ihmisoikeuksien roolia tärkeänä demosgenesistä mahdollistavana oikeuden muotona ja argumentoin Milsteinista poiketen, että rajojen demokratisointi on itse demokratian käsitteeseen liittyvä vaatimus, sillä demokratia on universaali ideaali, joka ei jaa ihmisiä yhteisöihin, vaan ihmiset voivat sen itse tehdä demokraattisissa prosesseissa ja tällöin demokratian pitää ylittää nykyisiä rajoja. Mielestäni täytyy olla keinoja erottaa demokratiaan sopivat solidaarisuuden ja yhteenkuuluvuuden muodot niistä muodoista, jotka eivät ole yhteensopivia demokratian kanssa. Tämän vuoksi meidän on puhuttava pelkän demosgenesiksen lisäksi demokraattisen poliittisen kulttuurin käsitteestä, jonka mukaan yksilön tai ihmisryhmän on sijoitettava itsensä osaksi kokonaisuutta, otettava muut huomioon ja perusteltava heille päätöksiään, kuten kansalaisuuden rajauksia niin, että he voisivat rajaukset hyväksyä. Tällöin demokraattisen poliittisen kulttuurin hyväksyminen ja ylläpitäminen erottavat demokraattiset yhteisöt ei-demokraattisista. Mikä tahansa tapa luoda yhteisöä tai mikä tahansa vastavuoroisuuden muoto ei ole demokratian kanssa yhteensopiva. Demokraattiset rajat yhteisölle syntyvät yllirajaisissa keskusteluissa, joissa kaikki rajausten ulkopuolelle jäävät nähdään samojen ihmisoikeuksien haltijoina. Tällöin demokratia perustuu refleksiivisyyteen ja vastavuoroisuuteen, jossa demokraattista elämäntapaa toteuttava yhteisö huomioi olevansa vain osa koko maapallon kattavaa kokonaisuutta, jossa jokainen yhteisö vaikuttaa toisiin yhteisöihin ja yksilöihin.

3 Demokraattinen poliittinen kulttuuri kansainvälisen demokratian perusteena

3.1 Demokraattinen poliittinen kulttuuri

”If the task of legal and political institutions is to protect the dignity of human beings and enable the legitimate exercise of popular sovereignty, surely one of the most important tasks of a democratic culture is to cultivate the enlarged mentality. Such cultivation, however, is never an act of passive contemplation but demands the unsettling encounter with the other, whose otherness compels us to turn inward and to reflect upon the stranger in ourselves.” (Benhabib 2018, 32).

Tässä luvussa tarkastelen kolmea kysymystä: mitä on demokraattinen poliittinen kulttuuri ja miten se voidaan suhteuttaa kansalaisuuden rajoihin, mikä on demokratian ja sen kansalaisuusosoikeuksien suhde ihmisoikeuksiin ja miten kansalaisuuden rajat voivat olla liikkeessä niin, että ihmiset voivat luoda demokraattista yhteisöänsä. Liikkeellä tarkoitan sitä, että mitään yksittäistä yhteisön rajausta ei oteta lopullisena, vaan yhteisön rajat nähdään jatkuvan keskustelun tuloksena.

Demokraattisella poliittisella kulttuurilla tarkoitan luvun aloittaneen Benhabibin lainauksen tavoin sitä, että toisten ihmisten näkökulmien huomioiminen on tärkeä osa demokraattista kulttuuria. Demokraattiseksi itseään kutsuvan yhteisön ja sen jäsenten on oltava refleksiivisiä suhteessa omiin rajoihinsa ja omaan kokoonpanoonsa. Demokratian poliittinen kulttuuri tarkoittaa demokraattisen yhteisön ja sen luomien ihmisten näkökulmasta sellaisten perinteisten demokratiaan liittyvien ideoiden hyväksymistä, kuten toisen tunnustamista vertaisekseen ja yhtä vapaaksi. Maailman jakautuessa rajattuihin poliittisiin yhteisöihin vaatii demokraattinen kulttuuri yhteisöjen rajojen jatkuvaa tarkastelemista. Demokratia perustuu universaaliin ideaan kansanvallasta, jossa kansalaiset ovat vapaita ja tasa-arvoisia. Demokratian ideaali ei kuitenkaan jaa maailmaa yhteisöihin, vaan ihmisten tehtävä on määritellä se, minkälaisissa yhteisöissä he haluavat elää ja miten. Demokraattisten yhteisöjen legitimizeetti perustuu siten siihen, kuinka hyvin ne mahdollistavat omien rajojensa haastamisen ja legitimoimisen ylijärjestyksissä keskusteluissa ja instituutioissa. Yksi tapa institutionalisoida demokratian poliittista kulttuuria ovat ihmisoikeudet, joiden kautta jokainen yksilö nähdään ihmisyytensä perusteella mahdollisena keskustelukumppanina ja tasavertaisena henkilönä koko maailman kattavassa kansalaisyhteiskunnassa.

Globalisaation aikakaudella valtiottomien ja muualla kuin synnyinmaassaan asuvien osuus koko maapallon väestöstä on kasvanut. Samalla moni on kiinnittänyt huomiota siihen, että kulttuureiksi kutsutut ihmisryhmät ovat hybridisiä, eivätkä selvärajaisia kokonaisuuksia (Abizadeh 2012, 871, Benhabib 2008, 83–85). Demokratia edellyttää poliittista yhteisöä, jolle sen jäsenet löytävät merkityksiä ja jossa jäsenet tuntevat jonkinlaista poliittista yhteenkuuluvuutta. Silti kaikki selvästi etnisnationalistiset yhteisön rajaukset ovat sosiologisesta, moraalisesta ja demokraattisesta näkökulmasta ongelmallisia. Sosiologisesta näkökulmasta on selvää, että ihmiset eivät aina asetu selvästi määriteltyjen kulttuurien rajojen sisään. Moraalisesta näkökulmasta katsoen ongelmana olisi, että suosisimme ihmisiä satunnaisten ominaisuuksien perusteella. Demokraattisesta näkökulmasta olisi kestävämpiä, että demokratia olisi rajattu demokratialle vieraan normin perusteella ilman demokratian vaatimaa keskustelua ja oikeutusta. Tästä syystä demokratia vaatii aina refleksiivisyyttä kansalaisuuden rajojen suhteen. Demokraattinen poliittinen kulttuuri asettaa ehdot sille, miten kansalaisuutta voidaan demokratiassa rajata globalisaation ja kansainvälisen kanssakäymisen aikakaudella.

Demokratiassa kansalaisuuden on oltava avoin uusille tulkinnoille ja rajoituksille. Tämä johtuu systeemien ja elämismaailmojen erosta eli siitä, että vaikka käytännössä joudumme tekemään rajoja saadaksemme aikaan päätöksiä, ovat rajoitukset, kuten poliittiset päätöksetkin, aina yksilön näkökulmasta moraalisisessa ja toki myös poliittisessä mielessä haastettavissa. Tällä tarkoitan sitä, että jokin ihmisryhmä ei voi yksipuolisesti päättää olevansa demokraattinen kansa tai yhteisö, vaan sen on osallistuttava rajojaan ylittävään oikeuttamisprosessiin, jossa se mahdollistaa rajojensa haastamisen ja päätösvaltansa rajojen määrittelemisen yhdessä muiden kanssa. Ei ole olemassa mitään suvereenia näkökulmaa, josta rajoitukset ovat oikeutettu lopullisesti, vaan yhteisö rajoineen muotoutuu ihmisten sille luomista merkityksistä. Demokraattisen kansalaisuuden vaatima vastavuoroisuus ja tasa-arvoisuus syntyvät elämismaailman legitimoivien yhteistä maailmaa ylläpitävien instituutioiden kautta. Siksi noiden instituutioiden on oltava haastettavissa, mikäli ne eivät vastaa yksilöiden käsityksiä yhteisöstään.

Demokraattisen poliittisen kulttuurin tarkasteleminen on tärkeää myös, jotta pystymme erottamaan demokraattista yhteisöä muodostavan toiminnan ei-demokraattisesta toiminnasta: erottamaan suljetun ryhmän solidaarisuuden niistä demokraattisista solidaarisuuden muodoista, jotka perustelevat kontingentteja rajoituksiaan vastavuoroisilla

syillä. Esimerkiksi jalkapallojoukkueiden kannattajaryhmien tai muiden partikulaarien ryhmien väliset solidaarisuudet ovat toki hyväksyttävissä, mutta demokraattisessa poliittisessa kulttuurissa on James Bohmania (1997) lainaten kyse siitä, että demokraattisesti toimivat yhteiskunnat ja julkisesta kansalaismielipiteestä keskustelevat ihmisryhmät tai yksilöt eivät pidä itseään julkisena mielipiteenä vaan ymmärtävät, että ovat vain osa sitä kanssakäymisen maailmassa. Siten he perustelevat kantojansa muille ja huomioivat myös muiden mielipiteen huolimatta siitä, ovatko he kanssakansalaisiamme vai eivät. (Bohman 1997, 189–190.) Nykypäivän kansalaisen ja kansalaisryhmien on mahdollista sijoittaa itsensä globaaliin ja kansainväliseen kontekstiin.

Keskustelu demoksen rajaamisesta on osoittanut, että on vaikeaa löytää legitiimiä tapaa rajata demokraattinen kansalaisuus paitsi, jos hyväksyy hyvin epäkäytännöllisen globaalin muotoilun vaikutusperiaatteesta. Jokainen rajausta jättää ulkopuolelleen ihmisiä, joihin päätökset vähintään epäsuorasti vaikuttavat. Välillä vaikutukset saattavat olla suuriakin. Ideaalissa demokraattisessa yhteiskunnassa kaikilla kansalaisilla on yhtäläiset poliittiset oikeudet ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus mahdollistaa oikeuksien käyttämisen. Kysymys kuuluukin, että voimmeko pitää demokraattisen yhteiskunnan ideaalista kiinni nyt, kun aatteet, ideat, ihmiset, tavarat ja raha liikkuvat yhteiskuntien ja valtioiden välillä yhä nopeammin. Jokaisen rajatun yhteisön olemassaolo ja tulevaisuus ovat tänä päivänä riippuvaisia muiden yhteisöjen toimista, kuten äärimmäisen esimerkin eli ilmastonmuutoksen myötä olemme huomanneet (Balibar 2015, 20).

Oikeastaan jo modernin kosmopolitanismin klassikko Immanuel Kant esitti, että oikeuden ja lain on perustuttava perustuslailliseen (tai Kantin käsittein republikaaniseen), kansainväliseen ja kosmopolitanistiseen oikeuteen, joista yhdenkin puuttuessa muut oikeuden muodot ovat vaarassa (MdS 6:311)²⁴. Vaikka poliittiset yhteisöt siis käsitettäisiinkin partikulaareina ja rajattuina, on tässä mielessä niiden demokraattisuuden ja mahdollisen oikeutuksen myös katsottu perustuvan niitä ylittäviin arvoihin. Myös siihen, mikä rajatun poliittisen yhteisön suhde on muihin poliittisiin yhteisöihin (Held 2005, 10).

²⁴ Viitataan Immanuel Kantin alkuperäisteoksiin, jotta lainausten tarkistaminen on helpompaa laitoksesta riippumatta. MdS tarkoittaa täten teosta *Metafysik der Sitten* ja ZeF teosta *Zum ewigen Frieden. Ein philosophischer Entwurf*.

Demokraattisena itseään pitävän yhteisön oikeutusta vähentää, jos se toistuvasti vaikuttaa muiden yhteisöjen jäsenten autonomian mahdollisuuteen negatiivisesti.

Oliver Marchartin (2016) käsite demokratian etiikka²⁵, jota itse ehkä kutsuisin ennemminkin demokratian poliittiseksi kulttuuriksi kuin etiikaksi, ei ole erityisesti vakiintunut keskusteluun, mutta tavoittaa mielestäni sen, mikä erottaa demokratian muista hallintomuodoista tai yhteiskuntaideealeista. Demokratian etiikalla Marchart tarkoittaa, että mikään kansa tai ihmisryhmä ei voi olla lopullinen perusta demokratialle. Oliver Marchartin mukaan demokratiaa ei voi poliittisena järjestelmänä olla olemassa ilman, että sitä jatkuvasti kyseenalaistetaan. Demokratian ja demokraattisen yhteisön tai kansan on jatkuvasti tarkasteltava itseään kriittisesti: olemmeko oikeutettuja hallitsemaan ja päättämään näistä kysymyksistä, rajaammeko itsemme väärin tai onko välillämme eriarvoisuuksia, jotka haittaavat demokratian toimimista. Demokratian erottaa muista tavoista hallita tai demokraattisen yhteisön muista yhteisöistä siitä, että demokratia vaatii jatkuvaa itsereflektiota ja sen tunnustamista, että demokratialle ei ole olemassa lopullista perustaa minkään ihmisryhmän tai kuvitellun tai todellisen kansan muodossa. (Marchart 2016, 193–194.) Tästä syystä voimme sanoa, että demokratian poliittisen kulttuuriin on perustuttava refleksiivisyyteen.

²⁵ Oliver Marchartin (2016) käsitys demokratiasta on agonistisempi kuin omani ja diskurssiteoriaa edustavien ajattelijoiden, mutta on mielestäni perusteltua ja mahdollista kirjoittaa hänestä samassa yhteydessä diskurssiteorian edustajien kanssa, sillä Marchart myös korostaa instituutioiden tarpeellisuutta, sillä demokraattinen kapinointi tarvitsee tarttumapintaa: instituutioita, jotka voivat toteuttaa ihmisten vaatimuksia. Demokraattinen vallankumous vain on Marchartin mielestä jatkuva, sillä demokratiaa ei voida toteuttaa lopullisesti, vaan tarvitaan jatkuvaa demokratisointia. (Marchart 2016, 191–192.) Siinä kommunikatiiviseen etiikkaan liittyvä kriittinen teoria todella eroaa Marchartin näkemyksestä, että demokratian oikeutuksena ovat sellaiset rakenteet, joissa ihmiset todella pystyvät ilmaisemaan tahtonsa. Tuon ei aina tarvitse tapahtua kapinoinnin kautta, vaikka diskurssiteorian edustajat, kuten Benhabib ja Fraser, suhtautuvat demokratian puolesta kamppaileviin kansalaisyhteiskunnan toimijoihin positiivisesti, on kapinointi vain osa demokratiaa. Tarvitaan formaaleja instituutioita, jotka kuuntelevat kansalaisia tai subjektejaan, ja toteuttavat heidän tahtonsa lain ja politiikan muodossa. Marchart on kuitenkin siinä oikeassa, että demokratia vaatii jatkuvaa refleksiivisyyttä, jolloin demokratialla on aina performatiivinen puolensa, joka pakenee institutionalisointia. Jokaista demokraattista periaatetta on tulkittava ja sen mukaista elämää on eletävä aina jossain paikassa ja ajassa, jonka vaatimukset muuttavat sitä, mitä demokratia voi olla. Demokratiaa siis rakennetaan joka päivä demokraattisen poliittisen kulttuurin kautta, siksi demokratia ei ole vain kerran demokraattiseksi yhteisöksi julistautunut ihmisryhmä vaan jatkuva prosessi, jossa kansalaiset ja ei-kansalaiset tulkitsevat yhdessä vapautta ja tasa-arvoa ajassaan. Mielestäni demokratia ei kuitenkaan välttämättä tarvitse konfliktia, sillä demokratian itseisarvo ei riipu ihmisten erimielisyydestä vaan siitä, että vain demokraattisissa prosesseissa ja demokraattisessa yhteiskunnassa ihmiset voivat tasa-arvoisina keskustella siitä, että ovatko yhtä mieltä asioista vai eivät. Ilman demokratiaa emme voi tietää, ovatko ihmiset samaa vai eri mieltä asioista, siksi demokratiaa edeltävä erimielisyys ei ole välttämätöntä demokratialle. Ihmiset voivat kuitenkin painottaa asioita eri tavoin ja antaa niille eri merkityksiä. Tällaiset pienet erot mielipiteissä tulevat usein esiin vasta julkisissa keskusteluissa.

Myös James Bohman (1997) on korostanut itsereflektion tärkeyttä demokratian ja demokraattisen järjelyn kannalta. Bohmanille tämä tarkoittaa, että demokraattinen yhteisö julkisesti tarkastelee itseään ja keskustelee kriittisesti julkisesta mielipiteestään. Tässä mielessä demokratiassa kansalaisen tai muun toimijan on yhdessä muiden kanssa pystyttävä refleктоimaan, mitä erilaisia mielipiteitä yhteiskunnassa on ja kuinka päätöksenteko ja siihen liittyvät keskustelut pidetään mahdollisimman demokraattisina niin, että jokaisella on mahdollisuus osallistua niihin. Bohman korostaa myös demokraattisen julkisuuden ja politiikan alueen avoimuutta ja itserefleksiivisyyttä suhteessa omiin rajoihinsa. (Bohman 1997, 189.) Molemmat Marchart ja Bohman korostavat demokratian avoimuutta uusille jäsenille ja uusille tulkinnoille demokraattisista arvoista, kuten vapaudesta ja tasa-arvosta. Mikä tahansa ihmisryhmä ei siis voi toimia demokraattisesti, vaan demokraattinen poliittinen kulttuuri vaatii kansalaisilta ja demokratiaan sitoutuneilta ihmisiltä jatkuvaa reflektiota omien rajojensa ja demokraattisten arvojen suhteen.

Tämän huomaamme, kun tarkastelemme demokratian perimmäisiä arvoja, kuten kansalaisten vapautta ja tasa-arvoa. Niille ei Marchartin (2016) mukaan ole olemassa lopullista määritelmää ja niihin liittyviä uusia vaatimuksia esitetään yhteiskunnan ja maailman muuttuessa. Suhteessa poliittisiin yhteisöihin, mikään yhteisö ei voi omia noita periaatteita, sillä nuo periaatteet ylittävät aina rajoja. (Marchart 2016, 190–191.)

Ensimmäisessä luvussa viittasin Goodinin (2008) huomautukseen, että emme voi vain ottaa mitä tahansa ihmisryhmää annettuna ja ajatella sen olevan oikeutettu yksipuolisesti rajaamaan kansalaisuuttaan demokraattisesti enemmistöperiaatetta käyttäen. Jos ajattelisimme, että lähtötilanteella ei ole mitään väliä, koska voimme muuttaa rajoja niin käsityksemme demokratiasta ja sen yhteisöstä sallisi lähes minkälaisen muotoilun tahansa. Goodinin omassa esimerkissä Hitlerin hallitus olisi esimerkiksi oikeutettu päättämään siitä, että kenelle Saksan kansalaisuus kuuluu ja mikä on Saksan kansa, mikäli tuo hallitus tekisi päätöksensä täysin formaalien demokraattisten prosessien mukaan. (Goodin 2008, 130–132.) Tästä syystä demokratia, vaikka se käsitettäisiin yhteiskunnallisena ideaalina, tarvitsee uudenlaisen tavan, tai uudenlaisia tapoja, käsitellä yhteisön kansalaisuuden rajojen oikeutusta, joissa sen oman hallinnon näkökulma ei ole hermeneuttinen keskusta, josta kysymystä lähestytään. Emme voi pitää demokratiaa yhteisön rajojen suhteen vain enemmistön päätöksenä vaan rajojen oikeuttamiseen tarvitaan jonkinlaista vastavuoroisuuden periaatetta.

Staattisin käsityksin emme saa myöskään otetta siitä, että yhteisöä ja sen rajoja luodaan joka päivä. Demokraattinen poliittinen kulttuuri perustuu itsereflektioon ja oman position tunnistamiseen. Maailmassa, jossa kanssakäyminen yli rajojen on jatkuvaa, on demokraattisen yhteisön tarkasteltava omia rajojaan refleksiivisesti. Tämä tarkoittaa, että demokraattisen yhteisön poliittisessa kulttuurissa tunnustetaan se, että tämä rajattu yhteisö on rajattu maailmasta, jossa se edustaa vain osaa ihmisyydestä. Samalla tuo yhteisö ymmärtää vaikuttavansa muihin jatkuvasti ja nuo muut ovat myös ihmisiä, joille heidän täytyy tekojaan oikeuttaa. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan ihmisoikeuksien ja demokratian suhdetta, sillä ihmisoikeudet ovat yksi tapa institutionalisoida demokraattinen poliittinen kulttuuri, sillä niiden kautta jokainen yksilö nähdään oikeutettuna tiettyihin oikeuksiin, joita jokaisen demokraattisena itseään pitävän poliittisen yhteisön on kunnioitettava.

3.2 Demokratia ja ihmisoikeudet

Lähestyn ihmisoikeuksien ja demokratian suhdetta ottamalla tarkasteluun ihmisoikeuksien ja partikulaarien poliittisten yhteisöjen suhteen. Tavoitteenamme voi olla yksi globaali poliittinen yhteisö, joka huolehtii, että kaikki ihmiset pystyvät elämään arvokasta elämää, mutta se ei ole lähitulevaisuuden kysymys, kuten Christiano huomauttaa (Christiano 2008b, 950–951). Demokratiaa ja sitä ylläpitävää yhteiskuntaa on vaikea kuvitella ilman jonkinlaisia kansalaisuuden rajoituksia. Demokraattinen laki ja politiikka vaativat oikeutuksen sen kohteilta, jolloin lait ja politiikka pitää rajata koskemaan jotain tiettyä ihmisryhmää. Demokraattinen kulttuuri on mahdollisuus ainoastaan niin kauan kuin ihmiset sitoutuvat siihen. Ihmisoikeudet voivat mahdollistaa demokraattisen poliittisen kulttuurin, mutta ne voivat toteutua vain, jos ihmiset itse ottavat ne käyttöönsä ja rakentavat poliittisen elämänsä niihin perustuen (Balibar 2004, 113–114).

Liian suurten demokratian globaalien ja kansainvälisten poliittisten yhteisöjen suhteen meidän pitää Christianon (2006) mukaan olla varovaisia kolmesta syystä. Ensinnäkin globaalilla tasolla voisi syntyä entistä enemmän alituksia vähemmistöjä. Tämä tarkoittaa, että iso osa maailman ihmisistä ei koskaan pääsisi vaikuttamaan mihinkään päätökseen. Toiseksi kansalaisuuteen liittyisi mahdollisia ongelmia sen suhteen, kuinka informoituja kansalaiset olisivat globaaleja asioita käsittelevän parlamentin kysymyksistä, ja kuinka paljon heillä todella olisi vaikutusvaltaa ja sitä kautta motivaatiota osallistua päätöksentekoon liittyviin

käytäntöihin. Viimeiseksi Christiano nostaa esille ongelman perustan puuttumisesta, sillä yhteiskunta yhteisenä maailmana sitoo ihmiset ja heidän kohtalonsa ja mahdollisuutensa yhteen, mutta globaalia yhteisöä ei ole samassa mielessä olemassa. (Christiano 2006, 100–105.)

Globaalilla demokratialla on kuitenkin mahdollisuuksia, mikäli sillä tarkoitetaan kosmopoliittisten instituutioiden yksilöille takaamia tai lupaamia oikeuksia (Marchart 2016, 198). Tässä suhteessa monet pitävät universaaleja ihmisoikeusnormeja ja – julistuksia maailmaa ja sen kanssakäymistä demokratisoivana poliittisena voimana, koska pelkkä ihmisoikeuksien julistaminen antaa ihmisille mahdollisuuden vaatia niitä. Benhabibin ja Balibarin ajattelu ovat hyviä esimerkkejä. He molemmat korostavat ihmisoikeuksien roolia demokratian ja demokraattisen poliittisen kulttuurin perustana, mutta myös kansalaisyhteiskunnan roolia valtioita ylittävän demokraattisen kulttuurin laajentamisessa. Heidän luentansa ihmisoikeuksista eroavat keskenään siinä, että Benhabib korostaa oikeuksien moraalista ja lopulta laillista puolta, kun taas Balibar antaa oikeuksille lähes puhtaan poliittisen luennan, vaikka pitää niitä myös moraalisisessa mielessä tärkeitä. Balibarille oikeudet ovat ihmisten toisilleen myöntämiä ja sinällään poliittinen keksintö (Balibar 2014, 171). Benhabibin ja Balibarin ihmisoikeuskäsityksiä voi kuitenkin pitää kahdella tavalla samankaltaisina. Molemmat nimittäin korostavat ihmisoikeusajattelun tärkeyttä demokratialle ja sitä kautta mahdollisuutta demokratisoida demokratiaa²⁶. Demokratisaatiolla tarkoitetaan yleisesti sitä, että uudet ihmisryhmät saavat oikeuksia ja demokraattista horisonttia laajennetaan. Tämä voi tarkoittaa, että jo olemassa olevat yhteiskunnat demokratisoivat suhteitaan tai ihmisryhmät, joilla ei vielä ollut poliittisia tai kansalaisuuteen liitettyjä oikeuksia, saavuttavat niitä.

²⁶ Benhabib keskustelee myös hänen oman ajattelunsa suhteesta Balibarin käsitteeseen *equaliberty* (tasavertainen vapaus) ja toteaa, että hän itse esittää tuotannossaan kaikkien perusteltujen normien vaativan keskustelukumppaneiden olevan tasavertaisesti vapaita hyväksymään tai hylkäämään nuo normit (Benhabib 2018, 108–109). Benhabib pitää siten hänen omaa kommunikatiivista etiikkaansa hieman samankaltaisena käsityksenä suhteessa kontekstia ylittäviin universaaleihin normeihin kuin mitä Balibar tarkoittaa tasavertaisella vapaudella. Balibar viittaa käsitteellään kuitenkin yleisemmin siihen, että vapautta ei voi olla ilman tasa-arvoa ja toisinpäin (Balibar 2014, 48). Joskin Balibar käyttää käsitettä monin eri tavoin. Molemmille ajattelijoille demokraattinen politiikka vaatii vapauden ja tasa-arvon tasapainoa. Jokaisen on oltava samalla tavalla vapaa, jotta he ovat tasa-arvoisia, ja jokaisen on oltava tasa-arvoisia, jotta he ovat vapaita. Benhabibin kommunikatiivisessa etiikassa tämä tarkoittaa ideaalia, jossa käyttäytymisnormeja tai lakeja hyväksytään tasapuolisessa keskustelussa. Tai oikeastaan meidän pitää olettaa osapuolet vapaina ja tasa-arvoisina, jotta politiikka ei perustu pakottamiseen ja voimankäyttöön (Benhabib 2018, 108).

Mielestäni on tärkeää tarkastella ihmisoikeuksien ja yhteisön suhdetta myös siksi, että demokratian liittäminen ihmisoikeusajatteluun asettaa jokaiselle partikulaarille demokraattiselle yhteisölle haasteen. Yhteisöjen legitiimiys pohjautuu tällöin jollain tavalla niitä ylittäviin periaatteisiin eli siihen, kuinka ne saavat ihmisoikeudet käytännöksi. Esimerkiksi ihmisoikeuksien tavoitteena on jokaisen ihmisen vapauden ja tasa-arvon turvaaminen. Sitä kautta yksilöt voidaan nähdä mahdollisimman autonomisena toimijoina, ja vapaina määrittelemään yhdessä muiden kanssa heidän kanssakäymisensä sääntöjä. Balibarille tämä tapahtuu kansalaisoikeuksien kautta yhteisön jäsenenä: tästä syystä hän hieman erikoisesti kirjoittaa ihmisen olevan hänen oikeutensa, ja viittaa ideaan ihmisestä kansalaisena oikeuksineen (Balibar 2014, 173). Benhabib puolestaan viittaa kosmopoliittisten normien ja ihmisoikeuksien julistuksen jurisgeneratiiviseen elementtiin, jolla hän tarkoittaa, että laki tai julistus laajentaa poliittista horisonttiamme ja mielikuvitustamme (Benhabib 2011, 15–16). Näin ollen esimerkiksi ihmisoikeuksien julistaminen mahdollistaa niiden oikeuksien vaatimisen niiden puuttuessa. Balibar mainitsee samaan seikkaan liittyen ihmisoikeuksien olevan oikeuksia, joita ihmiset ovat historian aikana saavuttaneet, mutta jotka ovat avoimia uusille tulkinnoille ja uusien oikeuksien lisäämiselle (Balibar 2015, 18). Demokratian mahdollisuus ylittää nykyisiä rajoja liittyy siihen, että jokainen ihminen nähdään ihmisoikeuksien mahdollisena haltijana. Tämä tarkoittaa, että jokaisen poliittisen yhteisön on kohdeltava jokaista ihmistä niiden oikeuksien arvoisena ollakseen demokraattinen.

Benhabibin (2018) mukaan jokaisen demokraattisen poliittisen yhteisön voidaan siis katsoa perustuvan ihmisoikeuksiin seuraavalla tavalla:

“Modern democracies, unlike their ancient counterparts, conceive of their citizens as rights-bearing consociates. The rights of the citizens rest upon the rights of man. ‘Les droits de l’homme et du citoyen’²⁷ do not contradict one another; quite to the contrary, they are coimplicated.” (Benhabib 2018, 25.)

Ihmisoikeuksien ja kansalaisuusoikeuksien liittäminen yhteen liittyy Benhabibin filosofiassa siihen, että jokainen moderni demokratia perustaa olemassaolonsa universaaleihin periaatteisiin, mutta samaan aikaan rajaa nuo oikeudet koskemaan rajattua ihmisryhmää

²⁷Ranskankielinen ilmaus ihmis- ja kansalaisoikeuksille, jolla Benhabib luultavasti viittaa 1789 Ranskan vallankumouksellisen kansalliskokouksen tekemään ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistukseen.

(Benhabib 2018, 25). Balibar (2015) taas huomauttaa, että yhteisö, jota demokratia tarvitsee, ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin kansallisuus tai yhtenäisyys vaan viittaa oikeuksien luomiseen tietylle ihmisryhmälle, jota yhdistää tasa-arvoisuus yksilöllisistä eroista huolimatta²⁸. Tämä on Balibarin mukaan samalla myös modernin demokraattisen kansalaisuuden ongelma, sillä kansalaisuus perustuu universaaleihin oikeuksiin, mutta samalla tuon universaalin nimissä on tehty rajoja ja suljettu ihmisiä kokonaan oikeuksien, eli politiikan ja julkisen elämän ulkopuolelle. (Balibar 2015, 36, 75, 78–79.)

Sekä Benhabib että Balibar hahmottelevat kuitenkin omat näkemyksensä, miten demokraattisen kansalaisuuden rajat voivat olla liikkeessä ja miten demokratia kehittyy ja laajenee niin, että aikaisemmin oikeudettomat ryhmät saavuttavat samoja oikeuksia kuin muut tai luovat uusia oikeuksia, jotka parantavat yhtäläistä vapautta. Kumpikaan ajattelija ei yritä välttää paradoksia²⁹, joka syntyy, kun demokratia toisaalta perustetaan universaaleihin periaatteisiin, mutta samalla rajataan koskemaan rajattua yhteisöä. Tästä Benhabib toteaa seuraavasti: “‘We, the people’ refers to a particular human community, circumscribed in space and time, sharing a particular culture, history, and legacy; yet this people establishes itself as a democratic body by acting in the name of the universal” (Benhabib 2018, 25). Balibarille (2015) universalismi ja kansalaisuuden alan laajentaminen on ollut demokraattisen kansalaisuuskäsityksen päämääränä siitä asti, kun ihmis- ja kansalaisoikeuksien välille luotiin yhtäläisyys Ranskan vuoden 1789 vallankumouksessa ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistuksessa. Universaaliutensa myötä ihmisoikeuksiin perustuva demokraattinen kansalaisuus pakenee aina lopullista institutionalisointia. (Balibar 2015, 35–38.)

Tuo paradoksi aiheuttaa ongelmia, kun ihmiset liikkuvat yhteisöjen välillä esimerkiksi työn ja läheisten perässä tai hakeakseen eri tavoin turvaa ja uusia mahdollisuuksia. Samaan aikaan jokainen rajattu poliittinen yksikkö vaikuttaa monin tavoin ulkopuolella oleviin ja ulkopuolelle jääviin ihmisiin. Seuraavaksi tarkastelen ensin Benhabibin demokraattisten

²⁸ Myöskään empiirisesti tarkasteltuna demokratia ei tarvitse yhtenäistä tai samaan etnisnationalistiseen kansaan kuuluvaa ihmisryhmää alustakseen, vaan demokratia ja sen instituutiot toimivat myös pluralistisissa konteksteissa (Koenig-Archibugi 2011).

²⁹ Benhabib: “Defining the identity of the democratic people is an ongoing process of constitutional self-creation. While the paradox that those who are not members of the demos will remain affected by its decisions of inclusion and exclusion can never be completely eliminated, its effects can be mitigated through reflexive acts of democratic iteration by the people who critically examines and alters its own practices of exclusion.” (Benhabib 2004, 21.)

iteraatioiden käsitettä (eng. *democratic iterations*) ja sen jälkeen Balibarin käsitystä kansalaisuudesta vastarintana (eng. *insurrection*), ja osoitan, millä tavoin demokraattinen kansalaisuus näyttäytyy heidän ajattelussaan avoimena ja laajenevana demokraattiseen poliittiseen kulttuuriin perustuviin keskusteluihin (Benhabib) tai kamppailuihin (Balibar) perustuen. Molemmat ajattelijat esittelevät mielestäni demosgeneratiiviseen toimintaan liittyen kaksi erilaista, mutta yhteensopivaa demokraattista tapaa yhteisönmuodostukselle.

3.2.1 Seyla Benhabib ja demokraattiset iteroinnit

Demokratian paradoksina on se, että ideaalina se perustuu universaaleihin oikeuksiin, mutta käytännössä nuo oikeudet on aina rajattu koskemaan jotain rajattua ihmisryhmää. Kyseessä on todellinen ongelma, sillä kansalaisuuden rajat ovat kiistanalaisia ja määrittelevät usein sen, kenellä on oikeus vaatia kansalaisuuteen liitettyjä oikeuksia: äänioikeutta, kelvollisuutta julkisiin virkoihin sekä esimerkiksi sosiaaliturvaa ja sen takaamia palveluja. Demokraattiseen kansalaisuuteen liittyvät oikeudet mahdollistavat yhteisen maailman muokkaamisen tasa-arvoisina yhdessä kanssakansalaisten kanssa. Kansalaisuuden ja oikeuksien ulkopuolelle jää kuitenkin aina myös ihmisiä, jotka kokevat, että heillä tulisi olla oikeus olla tasavertaisia yhteisöön kuuluvien jäsenten kanssa. Kansalaisuuden rajat eivät koskaan ole selviä, sillä usein poliittisissa yhteisöissä elää ja asuu ihmisiä, jotka eivät ole kansalaisia, mutta ovat kuitenkin osa yhteisöä muulla tavoin.

Benhabib (2008) oikeuttaa ihmisoikeudet diskurssietiikkansa kautta, jonka mukaan suvereeni laillispoliittinen yhteiskuntajärjestys syntyy ja edellyttää vastavuoroisien oikeuksien luomista. Yhteiskuntaa ei edellä yksilö, jolla on oikeuksia, vaan oikeudet ovat tiiviissä suhteessa demokraattiseen yhteiskuntaan ja sen muodostumiseen. Yhteiskunta on demokraattinen vain, jos kansalaiset ovat yhtäläisen vapaita, siksi oikeuksia on mahdoton erottaa kontekstistaan eli lailliseen järjestykseen perustuvasta yhteiskunnasta. Benhabibin diskurssietiikka seuraa kantilaisen tradition ajatusta universalismista. Poikkeuksena perinteiseen kantilaisuuteen verrattuna Benhabibin ajattelussa normien universaalisuus ei ole seurausta yksilön pohdinnasta, jossa hän miettii, mikä voisi olla universaalista. Hänen diskurssietiikalleen prosessit, joissa ihmiset yhdessä luovat ja perustelevat käyttäytymisnormit toisilleen ovat tärkeitä, jotta he voivat sopia normien merkityksestä itse. Nuo keskustelut ja prosessit ovat diskursseja, jossa osapuolet tunnustavat toistensa yhtäläisen kyvyn hyväksyä tai hylätä toisten esittämiä väitteitä. Tuota kykyä kutsutaan kommunikatiiviseksi vapaudeksi, joka Benhabibin mukaan tarkoittaa samalla sekä kykyä tai

potentiaalia käyttää luonnollista tai symbolista kieltä, että hylätä tai hyväksyä toisten väitteitä. Diskursseissa muotoillaan se, mitä vapauksia ja oikeuksia yksilöillä on tietyssä yhteisössä, ja mikä on noiden vapauksien ja oikeuksien konkreettinen muoto. Syiden pitää olla yleistettäviä, vastavuoroisia ja tasa-arvoisia. Normien pitää siis päteä yhtä lailla kaikkiin. Diskurssietiikka ei perustu jaettuun ihmisluontoon vaan ihmisten historian aikana oppimisiin ja kokemiin yhtäläisyyden ja solidaarisuuden tunteisiin, jossa ihmiset yhdessä, mutta erilaisina yksilöinä³⁰, ovat vaatineet yhtäläisiä oikeuksia. (Benhabib 2008, 66–70.)

Diskurssietiikassa tietyt oikeudet perustellaan niin, että jokainen yksilöllisyydestään huolimatta tai sen takia tarvitsee tiettyjä vapauksia ja oikeuksia pystyäkseen olemaan sellainen kuin on. Oikeudet ovat kontekstisidonnaisia, koska ne syntyvät todellisissa keskusteluissa ja todellisten kokemusten perusteella. Demokraattiset iteroinnit puolestaan ovat prosesseja, joissa ihmiset tekevät universaaleista normeista paikallisia neuvottelemalla niiden sisällöstä. Normien demokraattisuus perustuu siihen, että ihmiset näkevät ne merkityksellisinä ja tärkeinä, ja ottavat ne omikseen. Ihmisoikeuksien realisoiminen on yksi ihmisten keksimä tapa saavuttaa, tai ainakin yrittää saavuttaa, demokraattinen vapaus ja tasa-arvo.

Benhabib lainaa iteroinnin käsitteen Jacques Derridalta ja käyttää sitä seuraavasti:

“By democratic iterations I mean complex processes of public argument, deliberation, and exchange through which universalist rights claims and principles are contested and contextualized, invoked and revoked, posited and positioned, throughout legal and political institutions, as well as in the associations of civil society” (Benhabib 2004, 179).

Demokraattiset iteroinnit ovat kansalaisyhteiskunnan ja politiikan alueella käytyjä keskusteluja ja toistoja, joissa universaalien normien, kuten ihmisoikeuksien, periaatteita tulkitaan jossain hetkessä tiettyjen ihmisten toimesta. Toisin sanoen universaalit periaatteet vaativat aina tulkintaa ja kontekstualisointia, jotta niiden lopullinen käytännöllinen muoto on peräisin ihmisiltä itseltään.

³⁰Benhabibin (2008) diskurssietiikan kannalta tärkeitä käsitteitä ovat yleistetty (eng. *generalized other*) ja konkreettinen (eng. *concrete other*) toinen. Yleistetty toinen tarkoittaa näkökulmaa, jonka kautta voidaan tarkastella sitä, mitä voidaan ajatella jokaisen yksilön tarvitsevan, mutta jokainen yksilö on myös konkreettinen toinen, jolla on oma historiansa ja omat yksilölliset tunteensa ja siten yksilöllisiä tarpeita. (Benhabib 2008, 69–70.)

Voimme ottaa esimerkiksi kansalaisuuden. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 15. artiklassa sanotaan, että jokaisella on oikeus kansalaisuuteen (UDHR 1998). Demokratian perustuessa universaaleihin periaatteisiin, jossa universaalit oikeudet kontekstualisoidaan ja luodaan aina jollekin ihmisryhmälle, myös esimerkiksi kansalaisuuteen liittyvät kysymykset nousevat esille. Ketkä ovat kanssamme kansalaisia, jos kaikilla on siihen oikeus? Ihmisoikeuksien julistus ei ole tietenkään itsensä perusteleva asiakirja, vaan sen voima perustuu siihen, että ihmiset ottavat ja kokevat sen omakseen, muokkaavat sitä ja tekevät siitä käytäntöä. Benhabibin mukaan ihmisoikeudet ovat tärkeitä, jotta jokainen ihminen nähdään moraalisenä ja poliittisena toimijana sekä lopulta oikeussubjektina maailmanlaajuisessa kansalaisyhteiskunnassa, mutta nuo oikeudet on aina kontekstualisoitava jossain poliittisessa yhteisössä, jotta niiden sisältö on lähtöisin ihmisiltä itseltään (Benhabib 2006, 24; 2011, 12).

Suhteessa esittämäni kansalaisuuden esimerkkiin yleismaailmallisen ihmisoikeuksien 15. artiklan suhteen, poliittiset oikeudet liittyvät sikäli, että poliittiset oikeudet liittyvät pääasiallisesti kansalaisuuden statukseen ja jäsenyyteen yhteisössä, joka takaa nuo oikeudet. Tästä syystä kansalaisuuteen liittyvät rajaukset ja keskustelut ovat tärkeitä poliittisten oikeuksien toteutumisen kannalta. Myös kansalaisuus voidaan nähdä nykyistä avoimempana, jolloin yhteisö ottaa huomioon ulkopuolelle jäävien mielipiteen ja tarjoaa perusteluita, miksi jokin kyseinen raja on tehty (Benhabib 2004, 138). Täten keskusteluita voidaan laajentaa ja uusia mielipiteitä ottaa huomioon. Tätä laajentamista Benhabib kutsuu demokraattiseksi iteroinniksi.

Benhabib (2006) käyttää mielenkiintoista esimerkkiä siitä, kuinka kansalaisuuden rajat ovat jatkuvan neuvottelun ja tulkinnan tulosta. Saksan pohjoisin osavaltio Schleswig-Holstein halusi vuonna 1989 laajentaa äänioikeutta paikallisissa vaaleissa asukkaille, jotka olivat asuneet alueella yli viisi vuotta ja olivat sellaisten maiden kansalaisia, joiden maassa muiden maiden kansalaiset saivat äänestää paikallisvaaleissa. Saksan perustuslakituomioistuin kuitenkin tulkitsi Saksan lakia niin, että vain Saksan kansalaiset saavat äänestää osavaltiovaaleissa, mutta otti samalla kantaa, että kansalaisuuden rajat ovat poliittisesti muutettavissa. Maastrichtin sopimuksen myötä ei-kansalaiset saivat äänioikeuden paikallisvaaleihin. Kansalaisuuteen liittyen Saksassa myös muutettiin vuonna 2000 lakia niin, että Saksa salli kaksoiskansalaisuuden ja kansalaisuuden Saksassa syntyville maahanmuuttajien lapsille, eikä enää olettanut maahanmuuttajien palaavan lähtömaihinsa.

(Benhabib 2006, 51–54.) Saksassa kansalaisuuteen liittyvät lait vaihtuivat niin, että kansaa ei enää pidetty yhtenäisenä kansallisena kohtalonyhteisönä vaan jatkuvan liikkeen alaisena yhteisönä, joka voi jatkuvasti muuttaa rajojaan ja jonka rajat jatkuvasti muuttuvat. Kansalaisuuden suhteen on monissa maissa siirrytty kulttuurisesta yhteenkuuluvuudesta kohti asuinpaikkaan liittyviä kansalaisuus oikeuksia, mikä on jo omalla tavallaan tehnyt kansalaisuuden statuksesta avoimemman (Benhabib 2008, 111).

Benhabibin esimerkki on myös demosgeneratiivisessa ja demospaatoksellisessa mielessä kiinnostava, sillä perustuslakituomioistuin toteutti yhteistä maailmaa ylläpitäviä funktioitaan soveltamalla lakeja, joita kansalaiset olivat edustajiensa välityksellä aikaisemmin luoneet, mutta huomautti, että lakeja voidaan aina muuttaa. Tästä syystä on ymmärrettävää, että toinen habermasilaisen kriittisen teorian edustaja Bohman pitää demokraattisia kansalaisliikkeitä demokratian kannalta tärkeämpinä toimijoina kuin jonkin demokraattisen valtion korkeinta oikeutta, sillä uudet julkisuuden alueet luovat aina hallitseville julkisille instituutioille paineen vastata niiden vaatimuksiin (Bohman 1997, 190–191). Demosgenesis eli demoksen vaatiman vastavuoroisuuden luominen (kansalaisten välisen solidaarisuuden tai poliittisen yhteenkuuluvuuden luominen) tapahtuu arkipäiväisessä kanssakäymisessä, joka tällä hetkellä tapahtuu yli valtioiden rajojen ja luo painetta instituutioille lisätä yhteiskuntien uusien asukkaiden tai sellaisiksi haluavien mahdollisuutta osallistua yhteiskunnan sääntöjen muokkaamiseen.

3.2.2 Étienne Balibar ja kansalaisuus vastarintana

Mikäli jokainen kansalaisuuteen liittyvä raja on kiistanalainen ja jokainen demokraattinen yhteisö vain kontingentti otos universaalista kansasta on meidän syytä tarkastella mahdollisuuksia demokratisoida kansalaisuuden rajoja. Miten rajoista voidaan keskustella ja niitä voidaan haastaa? Myös Balibarille kansalaisuus näyttää edellyttävän yhteisöä, jonka jokin ryhmä ihmisiä muodostaa, mutta kansalaisuus silti aina pakenee rajauksiaan, sillä kansalaisuuden rajaukset ovat kiisteltäviä ja kansalaisuus perustuu universaaliin ideaan ihmisten yhtäläisestä vapaudesta (Balibar 2015, 34–37).

Käsittelen Balibarin käsitystä kansalaisuudesta ja oikeuksista kahdesta näkökulmasta. Ensiksi tarkastelen sitä, miten Balibar käsittää oikeudet ja niiden syntymisen suhteessa kansalaisuuteen. Sen jälkeen käsittelen sitä, miksi aktiivinen kansalaisuus voi Balibarin mukaan olla vain vastarintaa. Tämä tarkoittaa, että jokaisen kansalaisuuden rajauksen pitää

olla avoin uusille tulkinnoille tai muuten tuo rajausta muuttuu demokratian ja politiikan esteeksi. Balibarin käsitys politiikasta huomioi sen, että ihmiset voivat aina myös luoda uusia vastavuoroisuuteen perustuvia yhteisöjä, jolloin mikään todellisen maailman epätasa-arvoisuus ei estä kehittämästä epätasa-arvoisia suhteita tasa-arvoisempaan suuntaan. Näin ollen kansalaisuudella ja demokraattista yhteisöä muodostavalla toiminnalla on myös radikaali mahdollisuutensa muuttaa rajojaan tai luoda kokonaan uusi poliittinen yhteisö, joka ottaa yhä useamman ihmisen huomioon ja tasavertaisena.

Balibarin mukaan vuoden 1789 ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistuksen jälkeen universaalit oikeudet ovat olleet tärkeä osa demokraattista kansalaisuusperinnettä (Balibar 2015, 38). Julistuksen kuuluisan ensimmäisen artiklan mukaan ”[i]hmiset syntyvät ja säilyvät vapaina ja oikeudellisesti tasa-arvoisina. Yhteiskunnalliset erot eivät saa pohjautua muuhun kuin yhteishyötyyn” (Ranskan vallankumouksellinen kansalliskokous 2013). Samalla syntyi selvä yhteys ihmis- ja kansalaisuusoikeuksien välille. Ihmis- tai kansalaisoikeudet eivät suinkaan tulleet käytännöksi heti kaikille, eiväthän ne ole sitä vielääkään, mutta huomattavaa on mahdollisuus vaatia oikeuksia ja laajentaa oikeuksien piiriin kuuluvien ihmisten määrää. Ihmiset eivät todellisuudessa synny tasa-arvoisina ja vapaina vaan kyseessä on poliittinen keksintö, jonka avulla jokainen voi halutessaan vaatia oikeuksiaan. Ihmisoikeuksissa ei ole siis kyse ihmisten luonnollisista ominaisuuksista vaan moraalisesta ja poliittisesta keksinnöstä.

Tästä syystä ihmisoikeuksien julistus ja sen ratifiointi ei vain aseta rajoituksia nykyisille poliittisille yhteisöille vaan luo mahdollisuuden uuden järjestyksen luomiselle, kuten Ayten Gündoğdu Balibaria (2015) tulkitsee:

“...human rights are not simply normative constraints regulating an existing political and legal order but also political inventions that can constitute a new order, bring to view new subjects and objects of rights, and reconfigure existing relations between rights, citizenship, and humanity. Understood in these terms, human rights have an ‘insurrectional’ dimension, to use Étienne Balibar’s term, because they can turn against the constituted political and normative order for the purposes of founding a new one.” (Gündoğdu 2015, 173.)

Gündoğdun mukaan Balibarin luennassa oikeuksista on jotain samaa kuin Benhabibin iteroinneissa, jotka myös muuttavat käsitystä siitä, miten oikeudet käsitetään (ibid., 185–

186). On hyvä lisätä, että varsinkin Benhabibin mainitsema jurisgeneratiivinen vaikutus, jossa laki laajentaa mielikuvitustamme, ja saa ehkä uudet ihmisryhmät vaatimaan oikeuksiaan, muistuttaa myös Balibarin vastarintaan perustuvaa käsitystä kansalaisuudesta.

Balibarille demokraattisella kansalaisuudella on kapinallinen ominaisuutensa, koska se perustuu universaaliin julistukseen, jonka mukaan kaikki ovat syntyneet vapaina ja tasa-arvoisina. Siksi on Balibarin (2015) mukaan tärkeää tehdä jaottelu poliittisen ja antipoliittisen, tai demokratisoivan ja ei-demokratisoivan, kansalaisuuden välille. Tällä Balibar tarkoittaa sitä kuinka avoimena kansalaisuuden rajat nähdään suhteessa ympäröivään maailmaan. Mikäli kansalaisuutta ylläpidetään tietyn jo ennakkoon rajatun ihmisryhmän oikeutena, on tuo käsitys kansalaisuudesta antipoliittinen ja ei-demokraattinen, ja se pyrkii olemassa olevien etuoikeuksien säilyttämiseen. Vastakohtana Balibar pitää rajauksia vastustavaa vastarintaa ja sitä, että ihmiset itse aktiivisesti luovat ja kehittävät oikeuksiaan. (Balibar 2015, 37, 131.)

Voimme mielestäni perustellusti esittää, että Balibar vertailee kahta tapaa käsittää kansalaisuus, joista toinen perustuu staattiseen käsitykseen ja toinen aktiiviseen. Jälkimmäisen käsityksen tarkoituksena on laajentaa poliittista tilaa, tai poliittisia tiloja, uusille ihmisille, koska kansalaisuuden taustalla oleva väite ihmisten tasavertaisuudesta ja vapaudesta pakottaa laajentamaan niihin perustuvan politiikan aluetta (Balibar 2015, 129). Hän ehdottaakin, että kansalaisuus käsitettäisiin ennemminkin sosiaalisena suhteena, poliittisesti perustettuna vastavuoroisuutena, kuin lopullisena statuksena (Balibar 2014, 272). Yksi esimerkki kansalaisuuden statuksellisuuden vähenemisestä on kansalaisuuden muuttuminen enemmän asuinpaikkaan liittyväksi oikeudeksi kuin kansalliseen yhteisöön kuulumisen tuomaksi ikuiseksi oikeudeksi. Vastavuoroisuuden teema on tärkeä, sillä instituutioiden käsitys tasa-arvosta tarvitsee elämismaailman toimintaa tuekseen: ihmisten on käsiteltävä toisiaan vertaisinaan, jotta tasa-arvo on käytäntöä. Demokratia voi ihmisten välityksellä siirtyä uusiin konteksteihin ja sellaisten ihmisten välille, joiden kanssakäyminen on aikaisemmin perustunut kilpailuun tai voimapolitiikkaan. Vaikka oikeudet kuuluvat yksilölle, tulevat ne käytännöksi kollektiivisen toiminnan seurauksena (Balibar 2015, 43).

Nyt voimme palata siihen, miksi Balibar näkee kansalaisuuden vastarintana. Tämä johtuu siitä, että demokraattinen kansalaisuus ei voi olla status, jota suojellaan muilta ja joka on vain tietyn ihmisryhmän ikuinen tai lopullinen etuoikeus. Käytännössä kansalaisuutta on käytetty

etuoikeutena antiikin Kreikassa ja moderneissakin demokratioissa. Universaali vaatimus oikeuksista kuitenkin olettaa, että oikeuksia luodaan ja kontekstualisoidaan yhä uudestaan. Tasa-arvon ja vapauden merkitys nousee ihmisiltä itseltään, eikä niin, että valmiit instituutiot ylläpitävät valmista käsitystä kansalaisuudesta, ja siitä ketkä voivat olla tasa-arvoisia ja vapaita, ja miten. Tästä syystä yksi vaihtoehto on käsitellä demokraattista kansalaisuutta liikkeessä olevana ja avoimena, kuten sekä Benhabib että Balibar omilla tavoillaan ehdottavat.

Balibarin ihmisoikeuskäsitys mielestäni osoittaa, että demokraattisella kansalaisuudella on radikaali suhde demosgeneratiiviseen toimintaan, sillä ihmiset voivat aina luoda uuden entistä demokraattisemman yhteisön. Kansalaisuuden idean perustuessa ihmisyyden ja kansalaisuuden yhtymiseen vuoden 1789 ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistuksessa, tuo universaali väite ihmisten tasa-arvoisesta vapaudesta mahdollistaa kansalaisuuden alan laajentamisen. Kansalaisuus-oikeudet kuitenkin saattavat mitätöityä, jos ne yritetään taata kaikille täysin samalla tavalla, sillä ihmiset haluavat vapautta myös oman erityislaatuisuutensa suhteen. He haluavat elää tietyllä tapaa, käyttää tiettyä kieltä julkisesti ja niin edelleen. Kansalaisuuden kapinallinen ja yhtä oikeaa institutionalisointia pakeneva olemus mahdollistaa vastavuoroisen kansalaisuuden toteuttamisen eri konteksteissa samaan aikaan. Ihmiset nähdään kykenevinä päättämään missä konteksteissa ovat kenenkin kanssa tasavertaisia. Demokratian vaatimia yhteisiä maailmoja on mahdollista luoda eri konteksteihin ja ihmiset voivat luoda vastavuoroisuuteen perustuvia yhteisöjä useampia.

Balibarin (2004) mukaan ihmisoikeudet mahdollistavat rajojen demokratisoimisen, mutta demokraattista ihmisoikeuksiin perustuvaa poliittista kulttuuria pitää toteuttaa ihmisten toimesta, jotta siitä tulee käytäntöä. Universaalit oikeudet tarvitsevat paikallista toimintaa tuekseen. (Balibar 2004, 113–114.) Radikaalilla demosgenesiksellä, jossa ihmiset luovat kokonaan uutta demokraattista yhteisöä, on myös seurauksia valtioiden maantieteellisten rajojen ja niiden funktioiden suhteen. Kansalaisuuden rajoja muutettaessa tai uusia yhteisöjä luodessa osa fyysisistä tai poliittisista rajoista muuttuu muotoaan.

3.3 Mahdollisuus kyseenalaistaa olemassa olevat rajat

Demokratian perustuessa universaaleihin ihmisoikeuksiin on ideaalin ja käytännön välillä ristiriita, sillä demokratian ideaali ei jaa maailmaa partikulaareihin yhteisöihin. Tästä syystä jokaista kontingenttia jäsenyyssrajausta on mahdollista tarkastella kriittisesti, mikäli ihmiset

ovat tyytymättömiä sen hetkisiin poliittisten yhteisöjen rajoihin. Benhabib (2008) on mielestäni oikeassa kirjoittaessaan, että ilman moraalin ja politiikan erottelua ja moraalista luentaa vaikutusperiaatteesta käsittelemme demokratiaa ainoastaan enemmistöperiaatteena, jossa kaikki vaikutuksenalaiset pääsevät mukaan prosessiin, mutta heidän mielipiteitään ei välttämättä tarvitse kuunnella. Siksi demokraattisen poliittisen kulttuurin moraalinen vaatimus kunnioittaa jokaista yksilöä on erotettava demokratian teorian vaatimuksesta, jonka mukaan meidän on perusteltava vallankäyttöä sen kohteille. (Benhabib 2008, 157–160.) Vaikutusperiaate voi ongelmistaan huolimatta toimia moraalisen periaatteena demokraattiselle poliittiselle kulttuurille.

Vaikutusperiaatteessa ei siis ole kyse kaikista mahdollisista vaikutuksista, joita ihmisillä on toisiinsa vaan pakottavan vallankäytön oikeuttamisesta. Tällöin vaikutusperiaate ei suoraan ole demokraattisen jäsenyysajattelun normi vaan moraalinen vaatimus oikeuttaa pakottavaa vallankäyttöä. Vain näin voimme erottaa vaikutusperiaatteen moraalisen ja poliittisen ulottuvuuden toisistaan. Pakottava vallankäyttö, tai päätöksen vaikutus, ei vielä suoraan anna oikeutta jäsenyyteen ja kansalaisuuteen vaan silloin vallankäyttöä pitää oikeuttaa. Tällöin vaikutusperiaate toimii ennemminkin sen määrittelijänä, että kenelle tekoja pitää oikeuttaa eikä suoraan jäsenyyden antamisen perusteena, kuten David Owen ehdottaa (Owen 2012, 129, 140–142). Tällöin on mahdollista välttää vaikutusperiaatteen pahimmat absurdiudet, jotka siihen liittyvät, mikäli sitä käytetään demokraattisen jäsenyyden rajauksen normina. Silloin esimerkiksi Suomen eduskunnan vaikuttaessa jollain päätöksellä Ruotsin maaperällä asuviin, pitäisi Suomen antaa heille kaikille Suomen kansalaisuus ja näin kohta kaikki maapallon ihmiset olisivat päätösten vaikutusten perusteella kansalaisia kaikkialla. Käytännössä demokratian tarvitsema vastavuoroisuus vaatii tarttumapintaa kansalaisyhteiskunnassa ja ihmisten elämismaailmassa, jolloin yhteisöjen kansalaisuusrajauksien on perustuttava vastavuoroisiin keskusteluihin, ja siihen, että ihmiset päättävät pitää toisiaan vertaisinaan.

Oikeutuksen vaatimuksen erotteleminen jäsenyyden vaatimuksesta siirtää rajoja ylittävistä päätöksistä sopimisen eri tasolle, joka vaatii kansainvälisten sopimusten ja instituutioiden luomista. Vaihtoehtona vaikutusperiaatteen täysin globaalille ja ajattomalle demokratiakäsitykselle Goodin ehdottaa yhdeksi käytännön vaihtoehdoksi, että kansainväliset instituutiot voisivat sopia rajoja ylittävien päätösten kompensatioista tai rajoittaa sellaisten päätösten legitimitettiä, jotka vaikuttavat negatiivisesti toisaalla (Goodin

2008, 150–152). Vaatimusta perusteluille ja oikeutukselle ei ole ilman, että sitoudumme demokraattiselle kulttuurille tärkeään moraaliseen periaatteeseen, jonka mukaan muihin vaikuttavaa vallankäyttöä on perusteltava heille ja heidän on halutessaan pystyttävä vaikuttamaan tuohon vallankäyttöön.

Benhabibille ja Balibarille ihmisoikeudet toimivat demokratian perustana. Demokratian ja demokraattisen politiikan kautta moraalista oikeuksista tehdään osa poliittista todellisuutta. Ihmiset oikeuttavat niiden sisällön toisilleen, mutta ihmisoikeudet tarvitsevat politiikan ulkopuolisen perustelun. Benhabibille peruste on se, että jokainen ihminen on moraalisesti tasavertainen³¹. Balibar taas uskoo ihmisten keksimään periaatteeseen, jonka mukaan jokainen syntyy tasa-arvoisena ja vapaana suhteessa toisiin. Jokainen partikulaarinen demokraattinen yhteisö pyrkii saamaan ihmisoikeudet käytännöksi, mutta tuo käytäntö ei koskaan ole lopullinen esitys ihmisoikeuksista, vaan ihmisoikeudet ovat avoimia uusille tulkinnoille ja uusien oikeuksien lisäämiselle. Ihmisoikeuksiin vedoten voidaan myös esittää kokonaan uusia vaatimuksia siitä, mikä on oikeutettu raja demokraattiselle yhteisölle. Siksi valtiokeskeisyyden sijaan on tarkasteltava monitasoisesti sitä, miten kollektiivista autonomiaa olisi mahdollista globalisaation aikakaudella harjoittaa. Globaali ja kansallinen (tai paikallinen) täydentävät toisiaan, kuten moraalinen ja poliittinenkin.

Demokraattista poliittista kulttuuria on parasta kuvata refleksiivisyyden kautta, jolloin päätöksiä on oikeutettava niille, joihin päätös vaikuttaa. Demokraattisia kansalaisuusrajauksia on mahdollista muuttaa niin, että yhteisö ottaa uusia jäseniä ja muuttaa omia periaatteitaan (Benhabib) tai on mahdollista luoda kokonaan uusia kansalaisuuden muotoja ja demokratisoida vanhoja poliittisten kamppailujen avulla (Balibar).

Viittasin luvun alussa Oliver Marchartiin, joka kutsui tässä kappaleessa tarkoittamaani refleksiivisyyttä demokratian etiikaksi, mutta mielestäni kyse on enemmän poliittisesta kulttuurista, jossa on omaksuttu vaikutusperiaatteen kaltainen moraalinen tai kriittinen periaate, joka velvoittaa meitä ottamaan toisen huomioon oli hän kanssakansalaiseni tai ei. Benhabibille tämä tarkoittaa iteraatioita, joissa normeja, kulttuuria ja lakia tulkitaan

³¹ Benhabibin mukaan jokainen ihminen on ihmisyytensä perusteella nähtävä moraalisenä henkilönä ja oikeutettuna lain suojaan (Benhabib 2008, 9). Tämä vaatii ihmisoikeuksien tuomista käytäntöön, mutta myös jokaisen henkilön arvostamista moraalisisissa pohdinnoissamme. Benhabib ei kuitenkaan vetoa luonnonoikeusajatteluun vaan pitää kosmopoliittisten normien syntyä historiallisena kehityksenä, joka tiettyjen historiallisten tapahtumien seurausta (ibid., 12–15).

kansalaisten ja ei-kansalaisten toimesta kansalaisyhteiskunnan ja julkisuuden alueella. Tällaiset iteraatiot synnyttävät uusia tulkintoja normeista laeista ja kulttuureista, ottaen huomioon uusia näkökulmia. Näin esimerkiksi maahanmuuttajat voivat muokata kulttuuria, johon muuttavat ja tuoda siihen jotain uutta avaten ja tehden kulttuurista lähestyttävämmän uusille jäsenille, jotka voivat siten tuntee yhteiskunnan helpommin omakseen.

Balibarin ajatus vastarinnasta liittyy kansalaisuuden institutionalisointia pakenevaan muotoon, jolloin kansalaisuuden performatiivisuus mahdollistaa kokonaan uudenlaisten poliittisten yhteisöjen muodostamisen ihmisoikeuksiin vedoten. Balibar ei tee jaottelua oikeuksien moraalisen ja poliittisen muodon välille, mutta olisi vaikea kuvitella, että ihmisoikeuksien ja yhtäläisen vapauden keksiminen olisi tärkeää ilman jotain moraalista ja normatiivista ideaa ihmisten tasa-arvoon liittyen. Voisi sanoa, että ihmisoikeudet eivät ole moraalisia oikeuksia, mutta ne ovat moraalisesta näkökulmasta tärkeitä, koska ne ovat modernin poliittisen historian aikana tunnustettuja näkemyksiä siitä mitä ihminen tarvitsee tässä hetkessä ollakseen vapaa ja tasa-arvoinen muiden kanssa³².

Näin ollen Benhabibin ja Balibarin teoretisointeja kansalaisuuden suhteen voidaan myös ajatella toisiaan täydentävinä tai eri puolia demokraattisesta kansalaisuudesta esittävinä teorioina. Alaluvussa 2.3. esittelin Milsteinin erilaisia nykyisiä yhteisöjä muuttavia demosgeneratiivisen toiminnan muotoja, jolloin Benhabibin iteraatiot voidaan nähdä kansallisena kansalaisten ja ei-kansalaisten asukkaiden välisenä keskusteluna siitä, miltä yhteisön ja sen rajojen pitäisi näyttää: kuka saa olla täysivaltainen kansalainen ja millä tavalla (Milstein 2015, 276). Balibarin näkemys kansalaisuudesta ihmisoikeuksiin pohjautuvana vastarintana mahdollistaa myös rajoja ylittävän ja transkansallisen demosgeneratiivisen toiminnan, jolloin ihmiset luovat uusia yhteisöjä, joita nykyiset instituutiot eivät tue ja vaativat uusien poliittisen yhteenkuuluvuuden ja solidaarisuuden muotojen institutionalisoimista. Molemmat ajattelijat pitävät nykyisten ja tulevien sekä mahdollisten kansalaisten aktiivisuutta kansalaisyhteiskunnan alueella demokratian kannalta elintärkeänä

³² Oikeudet tässä mielessä ovat moderni keksintö, jolloin se mitä poliittiset voimat ovat oppineet ihmisyydestä ja ihmisenä olemisesta on johtanut ihmiset julistamaan tiettyjä oikeuksia itselleen. Nuo oikeudet eivät ole lopullisia ja vaativat jatkuvaa tulkintaa, mutta myös uusia oikeuksia. Ne eivät ole kuitenkaan vain poliittinen idea, sillä ihmisoikeudet määrittelevät oikean- ja vääränlaisen yhteiskuntajärjestyksen väliltä ja niillä on selkeästi moraalinen ulottuvuutensa. Balibar ei pidä ihmisoikeuksia moraalisina oikeuksina, mutta pidän perusteltuna hänen käyttämistään esimerkkinä ihmisoikeuksien radikaalista olemuksesta ja demosgeneratiivisen toiminnan mahdollisista kapinallisista ulottuvuuksista. Balibar kyllä viittaa modernin kansalaisuuden olevan poliittisesta ja eettisestä näkökulmasta tärkeä ja pitää noita näkökulmia erottumattomina, mutta teemaa hän ei käsittele yhtä huomautusta enempää (Balibar 2015, 43).

toimintana. Kansalaisuus ja demokratia rakentuvat kollektiivisen toiminnan kautta. Pelkät julistukset tai kauniit sanat eivät vielä luo tasavertaisuutta, vaan tasa-arvon pitää toteutua käytännössä myös ihmisten elämismaailman alueella.

3.4 Poliittinen yhteisö ja muu yhteistoiminta – vuoropuhelu lain ja solidaarisuuden välillä

Ihmiset tarvitsevat sekä lakiin perustuvan demokraattisen poliittisen yhteisön, että yhteistoiminnan muotoja, jotka perustuvat konkreettisiin tarpeisiin, hoivasuhteisiin ja solidaarisuuteen, jotta henkilön moraalinen autonomia on mahdollista. Vain yhteisössä, jossa ihminen tulee tunnustetuksi järkevänä ja kykenevänä päättämään omista suhteistaan ja oman elämänsä suunnasta on mahdollista olla moraalisesti autonominen. Yhteisön on kunnioitettava häntä myös kykenevänä artikuloimaan tarpeensa konkreettisena yksilönä.

Benhabib (1986) jakaa yhteisöt laajempaan poliittiseen yhteisöön (eng. *polity*), joka voi olla valtio, liittovaltio tai vastaava sekä toiminnan synnyttämiin yhteistoiminnan muotoihin (eng. *association*). Poliittinen yhteisö on kokonaisuus, joka kattaa monia pienempiä yhteisöjä, jotka ovat järjestäytyneet yhteisen oikeusjärjestelmän, politiikan ja hallinnon alaisuuteen. Yhteistoiminnan muodot ja sen synnyttämät hoivan, solidaarisuuden ja tarpeiden ympärille muodostuneet arkiset yhteistoiminnan muodot taas perustuvat yhteisiin päämääriin ja jaettuihin arvoihin. Benhabibin mukaan tuollaiset yhteistoiminnan muodot eivät ole annettuja kulttuuriryhmiä tai muita esipoliittisia ihmisryhmiä vaan historiallisten epätasa-arvon kokemusten muovaamia yhteenliittymiä. (Benhabib 1986, 351.)

Benhabibin jaottelu korostaa laajemman poliittisen systeemin, yhteiskunnan tai yksikön, jota voidaan kutsua kokonsa vuoksi vaikka ”kuvitelluksi yhteisöksi” Benedict Andersonin (2006) käsittein, koska se on lainsäädännön ja hallinnon rajaama yhteisö, ja arkipäiväisemmän kanssakäymisen synnyttämien yhteistoiminnan muotojen vuoropuhelua. Milsteinin demosgenesiksen käsitteellä kuvaama toiminta tapahtuu aina ihmisten arkipäiväisissä kohtaamisissa. Heillä on perheensä, kaveripiirinsä ja muut solidaarisuuteen perustuvat suhteensa, jotka eivät välttämättä ole heidän laajemman yhteiseen lainsäädäntöön ja hallintoon liittyvän poliittisen yhteisönsä rajaamia. Demosgenesis saattaa siis karata lainsäädännön rajaamaa poliittista yhteisöä ihmisten muodostaessa suhteita, joissa ylläpidettävät solidaarisuuden, kaveruuden ja rakkauden tunteet eivät tue valtion mahdollistamia kanssakäymisen muotoja. Tästä syystä esimerkiksi perheenyhdistämisen

kieltäminen on suuri tragedia yksilölle, sillä valtion demospaatos eli hallinnon auktoriteetin luomat yhteisön rajat, jotka eivät seuraa yksilöiden kanssakäymisen rajoja, eivät mahdollista yksilön sosiaalisten suhteiden vapaata muodostumista todellisen kanssakäymisen alueella. Valtion instituutiot luovat tällöin keinotekoisia rajoja maailmaan, jossa noita kyseisiä rajoja ei muuten olisi.

Demokratia ja sen kansalaisuuden ideaali, kuten muut universaalit ideaalit, antavat ihmiselle mahdollisuuden haastaa yhteisön sen hetkisen rajallisuuden ja muodon. Ihmiset voivat taistella tai argumentoida vastaan, kun yhteiskunta esitetään selvärajaisena kokonaisuutena, mutta heidän näkökulmaansa ja heidän sosiaalisia suhteitaan ei ole otettu huomioon. Oikeus ja ystävyys voivat kulkea yhdessä kuten Benhabib kirjoittaa (Benhabib 1986, 352). Oikeus ei voi vain oikeuteen perustuen luoda yhteisöä, vaan ihmisten on saatava luoda lakiin perustuvalle yhteisölleen merkityksiä ja huomattava lain ottavan huomioon heidän henkilökohtaiset suhteensa ja tarpeensa. Siksi jokainen yhteisö tarvitsee demosgenesistä ollakseen merkityksellinen jäsenilleen. Pelkkä laki ei voi luoda yhteisöä, vaan yhteisö luodaan arkipäiväisessä toiminnassa. Universaaleihin oikeuksiin perustuvaa kieltä ja argumentaatiota tarvitaan, kun yksilöt argumentoivat, miksi heidän näkökulmansa on otettava myös huomioon. Voisin esimerkiksi argumentoida, että “minä tarvitsen perhettä ja perheelläni pitäisi olla oikeus tulla tänne osaksi tätä yhteisöä, koska sinäkin tarvitset perhettäsi enkä minä kieltäisi sitä sinulta”.

Vaihtoehtoiset yhteistoiminnan muodot voivat luoda uusia julkisuuden alueita, jotka yrittävät saada äänensä kuuluviin, jotta voivat vaikuttaa niin kutsuttuihin vahvoihin julkisuuden alueisiin, jotka ovat syntyneet hallinnon ja lakia säätevien instituutioiden ympärille. Vahvoilla julkisuuden alueilla viitataan niihin julkisuuden alueisiin, jotka pystyvät muuttamaan keskustelunsa ja päätöksensä laeiksi ja politiikkaohjelmiksi. Yhteiskunnan vähemmän valtaa omaavat julkisuuden alueet ovat heikkoja julkisuuden alueita, joita tarvitaan, jotta erilaisuus on mahdollista ja jotta marginaalissa elävät ihmiset saavat äänensä kuuluviin. Ideaalissa demokraattisessa yhteiskunnassa ja yhteisössä myös heikot julkisuuden alueet saavat äänensä kuuluviin ja pystyvät vaikuttamaan vahvoihin julkisuuden alueisiin. Usein uudet kansainväliset arkipäiväisten solidaarisuuden, ystävyys ja hoivan yhteenliittymät synnyttävät heikkoja julkisuuden alueita, joita vahvat julkisuuden alueet eivät tunnusta tai kuuntele, mutta silloin yhteisön muodostaminen tai lain muotoileminen on liian paatoksellista eikä ota huomioon ihmisten todellista toimintaa ja todellisia tarpeita. Rajoja

ylittävät yhteenkuuluvuuden muodot, jotka voisivat laajentaa demokratiaa kansainväliselle tasolle, ovat valtiojärjestelmän logiikan takia vaikeasti institutionalisoitavissa. Demokraattisen poliittisen kulttuurin omaksuminen edellyttää demokratiaan sitoutuneilta yhteisöiltä ja yksilöiltä kuitenkin oman positionsa tunnustamista koko maailman kattavassa kokonaisuudessa.

4 Kansainvälisen demokratian institutionalisoimisesta

4.1 Poliitiikan kansainvälisyys

Tarkastelen tässä viimeisessä luvussa politiikan, kansalaisyhteiskunnan ja lain tämän hetkisiä kansainvälisiä olosuhteita. Pohdin myös, minkälaiset instituutiot voisivat toimia nykyisten valtion rajojen demokratisointina niin, että demosgenesis olisi mahdollista ja kansainvälisiä poliittisen yhteenkuuluvuuden muotoja olisi mahdollista institutionalisoida. Sen jälkeen luvun viimeisessä alaluvussa tarkastelen ja hahmottelen erityisesti Balibarin (2015) ideaan vedoten sitä, olisiko mahdollista perustaa uusia kansalaisuuden muotoja, jotka eivät varsinaisesti korvaisi nykyisiä kansalaisuuden muotoja eli valtioiden jäsenyysoikeuksia, mutta jotka voisivat toimia täydentävinä uusina kansalaisuuksina. Uudet kansalaisuuden muodot voisivat toimia kansainvälisten yhteisien maailmojen rakennuspilareina.

Argumentoin, että nämä kaksi mahdollisuutta eli kansalaisyhteiskunnan, normien ja lain kansainvälistyminen sekä mahdolliset uudet kansalaisuuden muodot voisivat mahdollistaa vastavuoroisen demokraattisen kansalaisuuden syntymisen yli nykyisten rajojen. Demokraattinen kansalaisuus ja positiivinen laki eivät vain yhtäkkiä ole olemassa, vaan ne syntyvät välillä hiljalleen, kunnes ne ovat vahvojen instituutioiden takaamia (Waldron 2006, 72). Ihmisoikeuksien historia on hyvä esimerkki vastaavasta kehityksestä, sillä tunnetutkin ajattelijat pitivät ihmisoikeuksia alun perin marginaalisten poliittisten voimien ideana, mutta pienen piirin ajatuksesta onkin noussut suuri kansainvälisen lain ja oikeuden ala, jonka ihmiset ovat tunnustaneet.

Demokratian poliittinen kulttuuri ja Milsteinin demosgenesiksen sekä demospaatoksen käsitteet auttavat ymmärtämään, kuinka demokraattiset periaatteet on eletävä ja demokraattista kansalaisuutta on toteutettava jatkuvasti. Demokraattisia suhteita luodaan ja ylläpidetään jokapäiväisessä elämässä, jossa ihmiset ovat päättäneet kohdella toisiaan vertaisinaan. Tässä mielessä pelkkä formaalinen tasa-arvo ei ole tärkeää demokratialle vaan arjessa muodostuvat prosessit ovat myös ensiarvoisen tärkeitä, sillä niistä demokraattiset normit ja mielipiteet nousevat. Arjessa syntyvien uusien normien ja poliittisen yhteenkuuluvuuden muotojen demokraattisuus ei Jeremy Waldronin mukaan ole kiinni vain formaaleista demokraattisista prosesseista vaan siitä, että ne syntyvät elämismaailmassa, jonka normin- ja mielipiteenmuodostuksesta ei ole suljettu ketään ulkopuolelle (Waldron 2006, 73–74).

Milsteinin demosgenesiksen käsite on mielestäni aikaisemmin aliteoretisoidulle demokratian teorian alueelle tärkeä käsitteellinen lisäys, sillä demokratian mahdollisuudet yhdentyneessä maailmassa ja modernin työnjaon aikakaudella liittyvät arkipäivän mielipiteenmuodostuksen saavutettavuuteen myös yli nykyisten rajojen. Viime vuosikymmeninä monet demokratian filosofit ovat kiinnittäneet huomiota kansalaisyhteiskunnan voimaan kansainvälisiä suhteita demokratisoivana liikehdintänä (esim. Benhabib 2004; 2006, Fraser 2014, Balibar 2015, Bohman 1997). Kansainvälinen kanssakäyminen voi demokratisoitua sitä mukaan, kun ihmiset alkavat elämismaailmassaan nähdä demoksen eli demokraattisen kansalaisuuden yhä enemmän mahdollisesti rajoja ylittävänä ja jatkuvan neuvottelun alaisena ihmisjoukkona. Jokainen voi tunnustaa kenet tahansa vertaisekseen. Voimme nähdä itsemme osana erilaisia kanssakäymisen verkostoja ja yhteisöjä, joiden sääntöjä muotoilemaan voimme perustaa eritasoisia poliittisia yhteisöjä, jotka ovat autonomisia tiettyjen asiakokonaisuuksien suhteen.

On tärkeää teoretisoida sitä, miten demokraattiset suhteet syntyvät ja elävät arjessa, ja miten demokraattista kansalaisuutta on ajateltava myös arkipäiväisen toiminnan, jolla on jo globaali ulottuvuutensa, kautta. Elämismaailman alueella ihmiset muodostavat vastavuoroisia suhteita, jotka mahdollistavat demokratian. Vastavuoroisuuteen perustuvat instituutiot kestävät niin kauan kuin riittävä määrä ihmisiä pitää niitä merkityksellisinä ja tunnustaa niiden toiminnan. Toisaalta demokraattinen kulttuuri ja yhteisö eivät myöskään synny hetkessä, vaan niiden syntyminen vaatii aikaa.

Demokraattinen poliittinen kulttuuri ei ole vain formaaleja instituutioita, jotka luovat demokraattisen maailman, vaan kansalaisuuden vastavuoroisuus syntyy arkisesta käyttäytymisestä ja siitä, että ihmiset luovat demokraattiseen kulttuuriin perustuville instituutioille merkityksiä. Instituutioiden mahdollistaessa demosgenesiksen ihmiset voivat vapaasti luoda demokraattista yhteisöä arjessaan. Demosgenesis eli se, että ihmiset voivat neuvotella yhteisöjensä rajat, ehdot ja merkitykset, vaatii rajoja ylittävien keskusteluiden mahdollistamista. Rajojen hyväksyminen tai haastaminen vaatii demokraattisia oikeutusprosesseja, joita varten tarvitaan institutionaalisia tapoja tehdä oikeutuksesta

käytäntöä³³. Ihmisten on helpompi hyväksyä normeja, kun he huomaavat, että heidän intressinsä ja mielipiteensä otetaan prosessissa huomioon.

Instituutioiden luomat kanssakäymisen rajat voivat luoda sellaisia rajoja ihmisten välille, joita ihmiset eivät tunne omikseen. Kansalaisyhteiskunnan ja demokraattisten normien kansainvälistyminen on antanut meille mahdollisuuden ajatella demokraattisen yhteisön muodostumista myös yli nykyisten rajojen. Mielestäni on otettava arkipäivän kanssakäymisen alueelta nousevien normien demokraattisuus huomioon, kuten muun muassa Waldron esittää (Waldron 2006, 74). Normien lisäksi meidän on huomioitava nimenomaan demosgenesis, ja se miten ihmiset luovat yhteisönsä arjessaan. Millä perusteella voimme pitää elämismailman alueelta nousevaa mielipidettä tai nousevia yhteistyön muotoja demokraattisena? Julkisuuden käsitteen ympärille muodostunut teoria on mielestäni hyvä tapa lähestyä demokraattisen mielipiteen muodostuksen tapahtumista sekä formaaleilla että ei-formaaleilla yhteiskunnan alueilla. Demokraattisuus perustuu silloin siihen, että normia, rajoja ja instituutioita voidaan haastaa ja oikeuttaa vastavuoroisuuteen perustuen. Lisäksi voidaan tarkastella, huomioivatko instituutiot kansainvälistyneen kansalaisyhteiskunnan alueelta nousevia mielipiteitä.

Seuraavaksi esittelen politiikan jälkikansallisia olosuhteita, joilla tarkoitan sitä, että politiikka ei seuraa (kansallis-)valtioiden rajoja. Olosuhteita on mielestäni hyvä lähestyä kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin on syntynyt kansainvälisiä julkisuuden alueita ja kansainvälinen kansalaisyhteiskunta. Toiseksi meillä on kansainvälisiä valtaa käyttäviä instituutioita ja niin sitovaa kuin vapaaehtoista kansainvälistä lainsäädäntöä. Kaikki nämä kehityskulut ovat demokraattisen itsemääräämisoikeuden ja demokraattisen yhteisön rajaamisen suhteen tärkeä ottaa huomioon. Nuo kehityskulut myös osoittavat, että yhteisön ja sen kansalaisuuden rajauskysymyksiä on mahdollista tarkastella entistä kansainvälisemmin ja sellaisin käsittein, että kansalaisuuden rajoja on mahdollista pitää entistä helpommin neuvoteltavissa olevina.

³³ Oikeutus voi tapahtua monella tavalla. Goodin (2008) määrittelee kolme erilaista tapaa oikeuttaa tekoja: äänestystulos oikeuttaa vallankäytön, yritysten markkinapainotteisen vastuullisuuden kautta ja verkostoperustaisen vastuun kautta, joka tarkoittaa tekojen perustelua vertaisilleen niin, että he olivat tyytyväisiä perusteluihin. Goodin pitää viimeisintä tapaa demokratian teorialle erityisen tärkeänä. (Goodin 2008, 184.) Jälkimmäisin tapa oikeuttaa päätöksiä vaatii avoimuutta ja keskustelualustoja.

4.1.1 Kansainvälinen kansalaisyhteiskunta ja julkisuus

Suvereeni kansallisvaltio on pitkään ollut poliittisen filosofian keskiössä, mutta myös kansalaisyhteiskuntaa on ensisijaisesti tarkasteltu suhteessa valtioon ja kansalliseen viitekehykseen (esim. Rawls 1971; 1999, Habermas 2004, Christiano 2006, 104–105). Globalisaatiotutkimus ja globaaleihin kysymyksiin huomiota kiinnittäneet poliittisen filosofian suuntaukset, kuten poliittinen kosmopolitanismi ja globaali demokratian teoria, ovat kiinnittäneet huomiota yhteiskuntien kansainvälistymiseen, kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan syntyyn ja voimakkaiden monikansallisten toimijoiden, kuten yritysten, suurten valtioiden ja kansainvälisten instituutioiden, vallan kasvuun eli niin kutsuttuun globaaliin hallintaan (Held 1995, Archibugi 1998, Scholte 2000, Benhabib 2004; 2006; 2008, Fraser 2008; 2014).

Artikkelissaan *Transnationalizing the Public Sphere – On the Legitimacy and Efficacy of Public Opinion in a Post-Westphalian World* Fraser (2014) esittää ajatuksia siitä, miten politiikan ja demokratian toimintaympäristö on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana. Yhteiskunnan ja valtion jännite ja ero on synnyttänyt ongelmia demokratialle ja sen teorialle. Kompleksisessa maailmassa on vaikea erottaa sitä, minkälaisten poliittista valtaa käyttävien toimijoiden pitäisi olla vastuussa ja kenelle. Tämän luvun vastaukseni Fraserin käsittelemään ongelmaan on pitkälti jatkoa alaluvulle 3.3., jossa esittelin vaikutusperiaatteen moraalista mahdollisuutta määritellä sitä, kenelle vallankäyttöä pitää perustella. Vaikutusperiaate voi toimia kriittisenä ja normatiivisena työkaluna määrittelemässä kansalaisyhteiskunnan rajoja ja sitä kautta uudenlaisten instituutioiden ja kansalaisuuden muotojen lähtökohtana, joita käsittelem enemmän alaluvuissa 4.2 ja 4.3³⁴. Tarkoitan sitä, että yhteiskunnan kansainvälisiä solidaarisuuden muotoja institutionalisoitaessa vaikutusperiaate voi toimia jonkinlaisena määrittäjänä sen suhteen kenelle uusia kansalaisuuksia voitaisiin

³⁴ Fraser (2014) käyttää itse ennemminkin vaikutusperiaatteen käsitteen sijaan alaisuusperiaatteen käsitettä, koska pitää siihen on hänen mielestään helpompi identifioitua, sillä ihmiset ovat vallankäytön subjekteja silloin kun valtaa käytetään heihin eikä vaikutuksen käsite saavuta samoja merkityksiä kuin subjektuuden käsite (eng. *All-Subjected-principle*). Vallankäytön subjekti voi emansipoitua modernin poliittisen teorian iskulauseen mukaan: subjektista kansalaiseksi. (Fraser 2014, 149–155.) Käytän Fraserin kohdalla kuitenkin vaikutusperiaatteen käsitettä, sillä hänen luentansa subjektuudesta ei seuraa demoksen rajaamisen ongelmaan liittyvän keskustelun yleistä jakolinjaa, jossa subjektiperiaatteella viitataan lain vaikutuksenalaisiin henkilöihin. Esimerkiksi Suomen valtion subjekteja ovat kansalaiset ja alueen asukkaat, jotka joutuvat noudattamaan noita lakeja. Fraserin käsitys subjektuudesta on kuitenkin laajempi ja muistuttaa enemmän vaikutusperiaatetta siinä, että hänelle vallankäytön subjektina oleminen tarkoittaa sitä, että jokin instituutio vaikuttaa subjektin elämään ja luo subjektin elämään vaikuttavia sääntöjä (ibid.). Tällöin kyse ei ole ainoastaan ”kovasta laista” eli pakottavasta vallankäytöstä vaan laajemmin vallankäytön vaikutuksista, siksi on perustellumpaa puhua vaikutusperiaatteesta.

myöntää ja ketkä voivat legitimiin perustaa uusia demokraattisia yhteisöjä tai keneltä nykyisten instituutioiden pitäisi pyytää oikeutusta.

Luvussa 2 keskityin demokratian käsitteeseen ja teoriaan. Argumentoin, että demokratian on parasta katsoa pohjautuvan yhteiskunnalliseen ideaaliin, jossa kansalaiset jakavat tärkeitä poliittisia ja sosiaalisia instituutioita keskenään, jotta voivat tasata välillään olevia epätasa-arvoisuuksia. Samalla demokraattinen yhteiskunta perustuu moderniin työnjakoon, jossa suurin osa kansalaisista tekee pääosin muuta kuin osallistuu päivänpolitiikkaan. Tällöin on demokratian kannalta tärkeää, että yhteiskunnassa on olemassa avoin, vitaali ja kriittinen kansalaisyhteiskunnan alue, jonka mielipiteenmuodostuksella on valtaa vaikuttaa formaaliin päätöksentekoon. Tätä demokratiamallia kutsutaan usein Habermasin kahden radan malliksi, jossa kansalaisyhteiskunta sekä sen informaalit julkisuuden alueet ovat formaalin poliittisen hallinnon ohella elintärkeä osa demokratiaa ja demokraattista yhteiskuntaa.

Kansalaisyhteiskunnan keskusteluiden osapuolet eivät aina jaa Fraserin (2014) mukaan saman valtion kansalaisuutta keskenään ja usein kansalaisyhteiskunnan vaatimuksia esitetään samanaikaisesti useille poliittisille yhteisöille ja hallintoinstituutioille. Kansalaisyhteiskunnan mielipiteellä ei ole siten enää kohteenaan yhtä selkeää suvereenia poliittista toimijaa kuten kansallisvaltiota. Aikaisemmin kansallisen median, puolueiden, kansallisjärjestöjen ja julkisen keskustelun katsottiin valvovan ja vaikuttavan kansallisvaltion hallintoon ja sen tekemään politiikkaan ja lakeihin. Kansallisvaltiota pidettiin ensinnäkin riittävänä turvaamaan kansalaisten mahdollisuus kollektiiviseen autonomiaan ja toiseksi kansallisvaltio nähtiin oikeutettuna rajaamistapana poliittisille yhteisöille. Monikansallisten toimijoiden vallan kasvu on kuitenkin vähentänyt valtioiden toimintamahdollisuuksia ja sosiaalisen elämän kansainvälistymisen myötä yhteisöjen rajat ovat muuttaneet merkitystään. (Fraser 2014, 19–26.)

Kansalaisyhteiskunta ei myöskään ole pysynyt muuttumattomana, vaan globalisaatio on vaikuttanut siihenkin. Fraserin (2014) mukaan kansalaisyhteiskuntaa ei (ainakaan enää) rajaa suvereeni valtio, jaettu kansalaisuus, kieli, yhteiset kansalliset media-alustat tai kansallinen kirjallisuus vaan kaikilla edellä mainituilla alueilla rajat ovat hämärtyneet. On esimerkiksi syntynyt rajoja ylittäviä keskustelualustoja, keskusteluja³⁵ ja niin kutsuttua

³⁵ Rajoja ylittäviä keskusteluja on toki ollut pitkään, mutta valtioiden rajoja ylittävä kommunikaatio ja kanssakäyminen on lisääntynyt empiirisesti tarkastellen 1960-luvulta alkaen (Scholte 2000, 86).

maailmankirjallisuutta sekä ylikansallisia kansalaisjärjestöjä ja -liikkeitä. Samalla vallankäytön vaikutukset ovat etääntyneet kansalaisuuden rajoista. (Fraser 2014, 20–26.) Vaikutusperiaate ja keskustelu demoksen rajaamisen ongelmasta ovat osoittaneet, että poliittisen vallankäytön oikeuttamisen ympäristö on muuttunut ja usein päätöksiä pitäisi oikeuttaa ihmisille, joiden kanssa emme jaa kansalaisuutta.

Edustuksellisessa demokratiassa kansalaisyhteiskunnan merkitys demokratialle voidaan Fraserin (2014) mukaan jakaa kahteen erityiseen tehtävään: kansalaismielipiteen ja kansalaisten tahdonmuodostuksen *legitimaatioon* ja poliittisen *vaikutuksellisuuden* lisäämiseen. Demokraattisessa yhteiskunnassa on tärkeää, että julkinen mielipide muodostuu julkisessa keskustelussa, johon kaikkien on mahdollisuus osallistua. Kansalaisyhteiskunnan on oltava inkluusiivinen (formaalit, myös ei-poliittiset, oikeudet takaavat osin tämän) ja kansalaisten tai osallistujien on oltava tasa-arvoisia (sosiaaliset instituutiot tasaavat kansalaisten resursseihin ja motivaatioon liittyviä eroja). Toiseksi kansalaisyhteiskunnan mielipiteellä pitää olla merkitystä ja vaikutusta formaaliin päätöksentekoon ja niihin toimijoihin, jotka käyttävät valtaa kansalaisyhteiskunnan ja julkisuuden alueen jäseniin. (Fraser 2014, 9, 14–15, 27–28.) Kansalaisyhteiskunta ja poliittiset julkisuuden alueet eivät enää myöskään seuraa valtioiden ja kansallisen kielen ja median luomia rajoja.

Kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan ongelmana on juuri se, että ei ole olemassa kansainvälistä tai globaalia kansalaisuutta sen vastavuoroisuuteen perustuvassa kansallisessa tai valtioon sidotussa mielessä, jossa valtion kansalaisten välistä tasa-arvoa ylläpitämään on perustettu poliittisia ja sosiaalisia instituutioita. Ei ole olemassa kansainvälisiä instituutioita, jotka pystyisivät takaamaan kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välisen tasa-arvon. Siten kansainväliset julkisuuden alueet ovat epädemokraattisia, koska pääsy kansainväliseen poliittiseen julkisuuteen on usein kiinni tiedollisista ja taloudellisista resursseista (Erman 2012, 853–857). Kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan tavoitteeksi ei Fraserin (2014) mukaan siksi riitä vain olemassa olevien kansainvälisten kehityskulkujen ja kommunikaatioprosessien tunnistaminen, vaan tarvitaan sellaisia instituutioita, jotka mahdollistavat entistä paremmin erilaisten toimijoiden pääsyn kansainvälisen julkisuuden alueelle valvomaan nykyisiä poliittista valtaa käyttäviä kansainvälisiä instituutioita. Toiseksi on luotava instituutioita, jotka pystyvät realisoimaan kansalaismielipiteen. Kriittisen julkisuusteorian normatiivinen rooli on sellaisten kansalaisyhteiskunnan ja julkisuuden alueiden luominen ja voimaannuttaminen, jotka pystyvät pitämään valtaa käyttävät toimijat

vastuussa vallankäytön kohteilleen ja jotka pystyvät realisoimaan kansalaisten tahdon³⁶. (Fraser 2014, 31–34.)

Demokraattiseen poliittiseen kulttuuriin pohjautuvalla vaikutusperiaatteella on suuri rooli vallankäytön rajojen ja mielipiteiden seurausten tarkastelemisessa, sillä se auttaa eri julkisuuden alueilla toimivia ihmisryhmiä huomaamaan, kuinka heidän mielipiteensä ja siitä seuraavat päätökset vaikuttavat muihin ja kuinka he ovat globalisaation aikakaudella ja kansainvälisen kanssakäymisen lisääntyessä vain osa globaalia kansalaisyhteiskuntaa ja sen mielipiteenmuodostusta. Vaikutusperiaate auttaa kohdentamaan mielipiteitä myös ei-kansalaisille ja globaaleille julkisuuden alueille. Vaikutusperiaatteella on siis rajojen suhteen myös diagnostinen ominaisuutensa (Näsström 2011, 117–118). Habermasilainen kahden tason malli demokraattisen mielipiteenmuodostuksen suhteen auttaa meitä ymmärtämään, että aina kyse ei ole kansalaisuuden vaan kommunikaation rajoista, jolloin ymmärrämme, että välillä päätöksiä pitää oikeuttaa toisaalla ja toisille.

Kansalaisyhteiskunnan ja julkisuuden kansainvälistyminen mahdollistaa demokraattisen yhteisön syntymisen myös yli nykyisten rajojen. Ihmisten ylirajaisen solidaarisuuden kehittyessä myös vastavuoroisuuteen perustuvien poliittisten järjestelyiden mahdollisuus kasvaa. Kansainvälinen julkisuus mahdollistaa poliittisten vaatimusten esittämisen mistä tahansa maailman kolkasta mihin tahansa muualla. Kansalaisyhteiskunnan ja julkisuuden kansainvälistyminen mahdollistaa demokratian syntymistä myös paikallisesti, sillä julkisuus tekee esimerkiksi ihmisoikeusloukkauksista näkyviä ja kriittinen mielipide voi pyrkiä vaikuttamaan olojen parantamiseen.

4.1.2 Kansainväliset instituutiot ja kansainvälinen laki

Toisen maailmansodan jälkeistä kansainvälisen lain kehitystä on tarkasteltu poliittisessa filosofiassa usein ihmisoikeuksien ja kansalaisoikeuksien suhteen kautta. Benhabibia (2004; 2006; 2011; 2018) voidaan pitää aihealueen uranuurtajana, sillä toisin kuin monet kollegoistaan hän on tarkastellut todellisten ihmisoikeuksien kehitystä ja niiden merkitystä demokratialle (kts. luvut 3.2 ja 3.2.1.). Benhabibin (2006) mukaan yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus vuodelta 1948 on luonut kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan, jossa jokainen yksilö nähdään moraalisenä toimijana ja oikeussubjektina. Samalla hänen mukaansa

³⁶ Jan Aart Scholte (2013) esittää hyviä huomioita siitä, miten kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan alueita voisi kehittää, jotta ne pystyvät pitämään suuria ylikansallisia taloudellisia toimijoita, kuten yrityksiä, vastuussa toiminnastaan (Scholte 2013, 145–146).

on siirrytty kansainvälisestä politiikasta kohti kosmopolitiikkaa, jolloin yksilöiden rooli pääasiallisena poliittisena toimijana on kasvanut valtioiden kustannuksella. (Benhabib 2006, 15–17.) Ihmisoikeudet ovat luoneet sellaista politiikan alaa, jolla yksilö voi niihin vedoten vaatia oikeuksiaan kaikkialla maapallolla.

Ihmisyteen liitetyt oikeudet ovat luoneet alustaa sille, että yksilö voi olla poliittinen toimija myös kansainvälisen politiikan tasolla hänen kansallisuudestaan tai kansalaisuudestaan huolimatta. Usein poliittisessa teoriassa ja filosofiassa, kuten käytännössäkin kansainvälistä politiikkaa on pidetty suvereenien kansallisvaltioiden tai selkeästi erotettavissa olevien kansojen ja niiden etujen neuvottelukenttänä³⁷ (esim. Rawls 1999, 23–30). Kansainvälistä politiikkaa on tällöin teoretisoitu selkeästi rajattujen yhteiskuntien kautta, jotka ensin muotoutuessaan koherenteiksi yhteiskunniksi aloittavat vasta sen jälkeen kansainvälisen kanssakäymisen (Milstein 2015, 228). Tämän logiikan huomattuaan on helppo ymmärtää, miksi monet poliittiset filosofit ovat ottaneet yhteiskuntien rajat annettuina.

Ihmiset eivät kuitenkaan asetu usein selkeiden kulttuurimääritelmien alle, eivätkä valtiot ole muotoutuneet niitä edeltävien kulttuuristen tai etnisten kansojen luonnolliseksi jatkeeksi. Valtiot instituutioineen ovat pikemminkin luoneet kansoja luomalla standardin kirjakielen ja edistämällä kansallisen kommunikaation ensisijaisuutta (Andersson 1999, Milstein 2015, 247). Niin kutsutut kulttuurit ovat kuitenkin sekoittuneet lukuisin eri tavoin ja kansalliset kulttuurit ovat muodostuneet maailmasta, jossa ei ollut etukäteen niiden luomia rajoja. Siksi nykyisen poliittisen filosofian on liikkuvuuden maailmassa entistä paremmin osattava ottaa toimijan näkökulma huomioon, sillä kulttuurien ja yhteiskuntien tarkasteleminen ainoastaan katsojan näkökulmasta luo turhan yksipuolisen ja koherentin kuvan maailmasta ja sen pluralismista (Milstein 2017).

Käytännössä ihmisoikeudet ja niistä seuraavat yksilöiden moraaliset ja poliittiset vaatimukset oikeuksien saamiseksi käytäntöön ovat luoneet kansainvälisen lain järjestelmää, jossa

³⁷ Esimerkiksi Rawlsin poliittisessa filosofiassa kansainvälisellä tasolla poliittisina toimijoina ovat kansat (eng. *peoples*) (Rawls 1999, 23–30). Samoin Cohen käsittelee ihmisoikeuksien globaalia oikeutusta sen kautta, että ovatko ihmisoikeudet yhteensopivia tiettyjen maailmanuskontojen kanssa (Cohen 2004, 203–213). Benhabib huomioi, kuinka huono ja epäuskottava metodologinen valinta olisi käsitellä uskomusjärjestelmiä ja kulttuureja selvärajaisina kokonaisuuksina: esimerkiksi 99 prosenttia turkkilaisista on muslimeja, mutta ei olisi mielekästä tarkastella turkkilaisten ajatusmaailmaa ainoastaan islamin oppien kautta, vaan turkkilaiset neuvottelevat ja tasapainottelevat yksilöinä ja yhdessä uskonnon ja modernisaation välillä eikä jaettu uskonto kerro koko siitä kirjosta ja keskustelusta jota arjessa esiintyy (Benhabib 2008, 84). Uskontojen ja kulttuurien käsitteleminen koherenteina ihmisryhminä ja oppijärjestelminä antaa valtaa määrittelyn suhteen niin kutsutuille valtavirtatulkintoille ja uskonnollisille sekä kulttuurisille johtajille.

ainakin periaatteellisille tasolla on pystytty sopimaan ihmiselle kuuluvien ihmisoikeuksien muodosta. Partikulaarien poliittisten yhteisöjen autonomia on sitä myötä enenevissä määrin kansainvälisten normien rajaama (Benhabib 2006, 27–30).

Nykyiset kansainväliset instituutiot ovat kuitenkin olleet kykenemättömiä takaamaan ihmisille oikeuksia. Oikeastaan ylikansallisista poliittisista toimijoista ainoastaan Euroopan unioni on pystynyt takaamaan joitakin uusia oikeuksia kansalaisilleen, mutta samaan aikaan se on epäonnistunut demokraattisen Euroopan luomisessa ja aseistanut rajojaan pitäen Union aluetta etuoikeutettujen eurooppalaisten projektina, jolloin eurooppalaisuus on nähty entistä suljetummin määriteltynä. Benhabibin (2006) mukaan lupaava kehitys ihmisoikeuksien saralla on johtanut paradoksiin, jossa ihmisyyteen on liitetty oikeuksia, kuten oikeus liikkua, mutta niiden takaajasta ei ole täyttä varmuutta, sillä valtioiden rooli oikeuksien täyttämisen suhteen on usein epäselvä. Globaalia politiikkaa leimaa siten suvereniteetin ja vieraanvaraisuuden välinen ristiriita. (Benhabib 2006, 30.) Benhabib viittaa vieraanvaraisuudella Immanuel Kantin maailmankansalaisuus-oikeuteen, jonka mukaan jokaisella on oikeus vieraanvaraiseen kohteluun kaikkialla maapallolla (Zef 8:357–358).

Ihmisyyteen perustuvat oikeudet ovat laajentaneet poliittista mielikuvitustamme ja mahdollistaneet oikeuksien vaatimisen siellä, missä jokin instituutio, kuten valtio ei niitä takaa. Esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien vähemmistöoikeuksien julistus on vahvistanut aikaisemmin sorrettujen vähemmistöryhmien mahdollisuutta parantaa asemaansa. Samalla vähemmistöoikeuksien julistus on lisännyt valtioiden painetta parantaa vähemmistöjensä asemaa. Valtioita ja niiden rajoja ylittävän politiikan alue on kasvanut ja sen kehitys antanut uusia mahdollisuuksia uudenlaisten poliittisten yksiköiden luomiseen, parantanut ihmisten mahdollisuuksia vaatia oikeuksiaan ja yhdenmukaistanut sitä, mitä kansalaiset voivat valtioiltaan tai muilta valtioilta vaatia. Tässä suhteessa politiikan kansainvälinen kehitys on demokratian kannalta positiivista. Se on lisännyt yksilöiden mahdollisuutta vaatia oikeuksia, joiden kautta he tuntevat yhteisönsä omakseen, kun voivat muokata sitä mieleisekseen.

Mainitsin alaluvussa 2.3. sen, kuinka kansainväliset instituutiot voivat olla demosgeneratiivisia tai demospaatoiksellisia. Ihmisoikeusjulistusta ja vähemmistöoikeuksien julistusta voidaan pitää asiakirjoina, jotka antavat yksilöille ja yhteisöille normatiivisia työkaluja, joihin perustuen he voivat luoda yhteisöä haluamallaan tavalla. Toisaalta

valtiojärjestelmän kautta kansainvälisen politiikan alue on myös hyvin demospaatoksellinen. Valtioiden edustaessa ihmisiä kansainvälisen politiikan tasolla, nykyisten valtioiden olemassaolon ylläpitäminen ajaa usein monien muiden etujen edelle. Valtioiden sisäisten oppositioiden mahdollisuus vaikuttaa maailman ja sen kanssakäymisen muotoon on vähäistä. Seuraavaksi tarkastelen sitä, miten nimenomaan kansainvälisten instituutioiden kautta voisimme lisätä nykyisen valtiojärjestelmän demosgeneratiivisia elementtejä, jolloin ihmisten vapaa normin- ja yhteisönmuodostus helpottuisi myös yli nykyisten rajojen.

4.2 Rajojen demokratisointi kansainvälisten tai globaalien instituutioiden kautta

Jokainen rajattu demokraattinen yhteisö on partikulaari esitys universaalista demokratian ideaalista, jossa yhteiskunta perustuu kansalaisten yhtäläiseen tasa-arvoon (kts. luku 3). Demokraattinen poliittinen kulttuuri tarkoittaa, että jokaisen yhteisön, joka pitää itseään demokraattisena on asetettava itsensä laajemman kanssakäymisen kontekstiin, jossa yhteisön on oikeutettava omia rajojaan ja päätöksiään myös muille. Sitä varten tarvitsemme uudenlaisia kansainvälisiä instituutioita. Kansainvälisten tai globaalien instituutioiden kautta on mahdollista myös edistää kansainvälisten solidaarisuuden muotojen institutionalisoitumista. Habermasilaisen demokratiateorian ytimessä ovat kriittiset julkisuuden alueet, joilla kansalaiset voivat esittää vapaasti ja tasavertaisina mielipiteitään, mutta tarvitaan myös formaaleja instituutioita, jotka voivat tehdä lakeja ja poliittisia päätöksiä, joihin kansalaisyhteiskunnan ja avoimen julkisuuden alueella muodostunut mielipide on vaikuttanut.

Kansainväliset instituutiot voivat mahdollistaa entistä paremmin demosgeneratiivisen toiminnan, jossa ihmiset vapaasti muodostavat demokraattista yhteisönsä jokapäiväisessä elämässään. Rajojen demokratisoiminen ei ole vain normatiivisen demokratiateorian vaatimus vaan kuten todettua, ovat politiikka ja ihmisten muu sosiaalinen kanssakäyminen myös kansainvälistä muodoltaan. Yhteiskunnan ja valtion eriytyessä ihmisille syntyy myös tarpeita, yhteenkuuluvuuden ja solidaarisuuden muotoja, jotka eivät tue valtion olemassaoloa tai ensisijaisuutta. Tällöin yhteisöt, jotka ihmiset tuntevat omikseen voivat olla suurempia tai pienempiä kuin nykyiset valtiot.

Valtiot voivat tiettyyn pisteeseen asti mahdollistaa demosgenesistä ja siten mahdollistaa rajojen demokratisoimisen. Tämä tapahtuu 1) kansalaisuuskäytäntöjä yhdenmukaistamalla sovittujen ihmisoikeuksien kanssa ja 2) demokraattisia iterointeja mahdollistamalla, jolloin

kansallista kulttuuria (tai paremminkin kansallisia kulttuureja moninaisuudessaan) tehdään avoimemmaksi uusille jäsenille. Esimerkiksi niin kutsulle maahanmuuttajien integroimiselle tämä tarkoittaa, että maahanmuuttajat tietyn yhteiskunnan jäseninä, osana sen elämismaailmaa ja instituutioita, nähdään myös toimijoina ja yhteisön muotoilijoina eikä vain yhteiskunnan vanhojen tapojen omaksujina.

Luvussa 3 hahmotelin sitä, miten demokratia ja ihmisoikeudet ovat yhteydessä toisiinsa. Ihmisoikeudet ovat yksi tapa hahmotella sitä, minkälaisia oikeuksia ihmiselle katsotaan kuuluvan sen perusteella, mitä olemme ihmisyydestä oppineet. Kansalaisuuskäytäntöjen vastavuoroistaminen tarkoittaisi paitsi kansalaisuus-oikeuksien tekemistä yhteneväisiksi ihmisoikeuksien kanssa niin myös kansainvälisten vastavuoroisuuteen perustuvien keskustelujen institutionalisoimista. Noissa keskusteluissa voidaan käsitellä ihmisoikeuksien merkitystä yhdessä eri maiden kansalaisten ja sellaiseksi pyrkivien vaatimuksia tasapuolisemmin. Fyysisistä rajoista on tullut monille valtioille paikkoja, joissa ne seulovat ihmisiä, jotka saavat ylittää rajoja (Balibar 2004, 111). Kansainvälisistä instituutioista tulee yhä tärkeämpiä valtioiden rajoittaessa saman kanssakäymisen alueella asuvien ihmisten liikehdintää. Nuo instituutiot voivat mahdollistaa sellaisten vaatimusten esittämisen, joilta monet nykyiset valtiot suojelevat itseään niin kutsutun maahanmuuttopolitiikan avulla, jotta niiden ei tarvitsisi vastavuoroistaa globaalin kanssakäymisen sääntöjä.

Rajojen demokratisoiminen jää puolitiehen, jos se on vain valtioiden vastuulla, sillä valtiot ensisijaisina toimijoina kansainvälisen politiikan alueella ajavat usein omien hallituspuolueidensa ja niiden intressiryhmien etuja. Siksi valtiojärjestelmän logiikka sulkee monia ääniä ja intressejä pois kansainvälisen politiikan alueelta. Kansalaisyhteiskunnan alueella syntyvät transkansalliset solidaarisuuden muodot voidaan myös institutionalisoida, sillä transkansallisia yhteisöjä ja vaatimuksia muodostuu jatkuvasti. Rajojen demokratisoiminen tarkoittaisi siksi myös 3) transkansallisten vastavuoroisuuteen perustuvien instituutioiden ympärille muodostuneiden yhteisöjen ja kansalaisuuden muotojen mahdollistamista.

Demokraattinen laki ja mahdollisuus taata riittävä tasa-arvo tarkoittavat, että demokratia tarvitsee rajattua yhteisöä, jotta epätasa-arvoon on mahdollista puuttua erilaisten

kehittyneiden instituutioiden avulla³⁸. Laki tarvitsee myös kohteensa ja jotta se on demokraattinen, on laintekijöiden oltava yhdessä tasavertaisesti sen kohteita. Tätä varten demokraattinen politiikka tarvitsee jatkuvuutta. Benhabibin käsitteellistämien demokraattisten iteraatioiden avulla voidaan kuitenkin mahdollistaa tietyn kansalaisuuden avaaminen uusille jäsenille esimerkiksi poliittista kulttuuria muokkaamalla niin, että maahanmuuttajille ja heidän lapsilleen annetaan keinoja saavuttaa kansalaisuus. Toinen tapa on avata paikallista kulttuuria uusille tulkinnoille, mikäli kielisuhteet ja maailmankatsomukset ovat yhteiskunnassa muuttuneet niin, että esimerkiksi tiettyjä uskonnollisia symboleja on mahdollista kantaa julkisesti tai tietty pitkään vähemmistön käyttämä kieli saa julkisessa elämässä virallisemmän roolin.

Kansalaisuuden antamisen syitä voidaan 1) vastavuoroistaa. Tätä varten on mahdollista perustaa kansainvälisiä instituutioita. Kansalaisuuden rajojen demokratisoimalla ja vastavuoroistamalla kansalaisuuden rajoja määritteleviä keskusteluja kansainvälisten instituutioiden kautta tarkoittaisi sitä, että kanssakäymisessä olevat yhteisöt ja limittyvät yhteiskunnat voisivat vastavuoroistaa mahdollisuuksia päästä yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi. Tämä kehitys on jo olemassa rajatulla alueella ja esimerkiksi Pohjoismaissa tai Euroopan Union sisällä on hyvinkin helppoa vaihtaa asuinpaikkaa ja lopulta kotiutua toisen valtion alueelle sekä saavuttaa tuon valtion kansalaisuus ja poliittisia oikeuksia. Kansalaisuuskäytäntöjen vastavuoroistaminen on tärkeää myös neo-kolonialististen käytäntöjen ehkäisemiseksi, sillä usein varakkaiden ihmisten on helppoa liikkua maapallolla ja saavuttaa oikeuksia muualla kuin kotimaassaan, mutta monien heikossa asemassa olevien yksilöiden ja yhteisöjen jäsenten on vaikeampi liikkua ja saavuttaa kansalaisoikeuksia muualla, vaikka olisivatkin osa tiettyä yhteistä kansainvälistä talousaluetta ja sen työmarkkinoita. Tästä syystä kansalaisoikeuksien saamisen vastavuoroistaminen on tärkeää demosgeneratiivinen mahdollisuus, sillä se vastavuoroistaa saman kansalaisyhteiskunnan, talousalueen ja työmarkkinoiden alueella elävien ihmisten oikeuksia ja antaa mahdollisuuksia saavuttaa kansalaisoikeuksia niiden valtioiden alueella, jotka kuuluvat tuon kanssakäymisen piiriin.

³⁸ On kiistanalaista, kuinka stabiilia yhteiskunnallista ja institutionaalista järjestystä tarvitaan, mutta olen Fraserin kanssa samaa mieltä, että mikäli epätasa-arvoisuuksiin halutaan puuttua, tarvitaan ensinnäkin riittävän demokraattisia tapoja keskustella ja päättää siitä, mitkä ovat relevantteja vaatimuksia ja toiseksi tarvitaan riittävän kehittyneitä instituutioita, jotka pystyvät vastaamaan vaatimuksiin ja lisäämään tasa-arvoa (Fraser 2008, 119–120).

Vastavuoroistaminen mahdollistaa kansainvälisten ja globaalien instituutioiden kautta myös nykyisten kansallisten vähemmistöjen oikeuksien paremman toteutumisen ja autonomian. Esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeus- ja vähemmistöoikeuksien julistukset antavat kansainväliseen oikeuteen ja lakiin perustuvia mahdollisuuksia vähemmistöille vaatia oikeuksia, jotta voivat olla kansallisissa yhteisöissä enemmistön kanssa tasa-arvoisia ja ehkä saavuttaa jonkinasteista autonomiaa kielensä tai muiden elämäntapaansa liittyvien kysymysten suhteen. Kansainväliset instituutiot voivat mahdollistaa yhteisen maailman ylläpitämisen mahdollistamalla yhteisölle sen jaettujen merkitysten ylläpitämisen niin, että suuremmat ihmisryhmät eivät pysty määrittelemään, miten heidän pitäisi elää³⁹. Tässä voidaan hyödyntää esimerkiksi monenkeskisen demokratian periaatteita, joissa osa kansainvälisistä demokraattisista elimistä edustaa yksilöitä ja osa tietynlaisia, sillä hetkellä suvereenina tai merkityksellisenä pidettyjä yhteisöjä⁴⁰.

Osoitin luvussa 3, että demokraattinen poliittinen kulttuuri vaatii globaalin ja kansainvälisen kanssakäymisen maailmassa poliittisilta yhteisöiltä refleksiivisyyttä omien rajojensa suhteen. Yksi mahdollisuus on kansainvälistää moraalisia ja poliittisia keskusteluja ja mahdollistaa yhä useamman osallistuminen keskusteluihin, joissa kansainvälisistä liikkuvuuden ja kansalaisuuden saavuttamisen käytännöistä sovitaan yhteisen vaihdannan ja työmarkkinoiden alueiden laajentuessa. Vastavuoroiset syyt yhteisöjen tekemille rajauksille voivat syntyä vain käytännöllisissä diskursseissa, joissa kaikki, joita asia koskee voivat keskustella tasapuolisina⁴¹ (Benhabib 2004, 136–140).

³⁹ Välillä autonomiaa joidenkin asioiden suhteen haluava yhteisö voi olla pienempi tai suurempi kuin aikaisemmat yhteisöt. Demokratian kannalta on ongelmallista, mikäli syntyy alituisia vähemmistöjä, jotka eivät koskaan ole missään päätöksessä voittavalla puolella tai jotka eivät koskaan pääse vaikuttamaan päätösten sisältöön ja siten maailmaan, jossa elävät. Voimme esimerkiksi ajatella kielivähemmistöä E, joka haluaa virallistaa kielensä aseman, mutta ei onnistu siinä, koska enemmistö ei halua antaa oikeuksia tuolla vähemmistölle. Tällöin voisi olla mahdollisesti legitiimiä lisätä E:n autonomiaa kieleen liittyvien kysymysten suhteen.

⁴⁰ Esimerkkinä voimme pitää Antoinette Scherzin (2017) ideaa, jossa monenkeskisen EU:n sisälle perustetaan kaksi erilaista päätöksentekoa, josta toisessa eri poliittisilla yhteisöillä on kokoeroistaan huolimatta tasapainotettua valtaa, jotta niiden paikallista päätöksentekoa ei voida altistaa yksipuoliselle kansainväliselle vallankäytölle. Toisaalta tasapainoksi tarvitaan päätöksentekoa, joka edustaa kaikkia eurooppalaisia yksilöinä, jolloin jokaisella on esimerkiksi yhtäläinen äänioikeus sen edustajia koskevissa vaaleissa. (Scherz 2017.) Tällöin olisi edustajia kansallisille intresseille, mutta myös yleisille neuvoteltavissa oleville ylikansallisille intresseille. Yksilöiden edut esimerkiksi suomalaisina, eurooppalaisina ja maailmankansalaisina voivat olla ristiriidassa tai eriäviä.

⁴¹ Benhabib (2004) muotoilee kansalaisuuden rajaamiskeskustelun vastavuoroisuuden seuraavasti: "If you and I enter into a moral dialogue with one another, and I am a member of a state of which you are seeking membership and you are not, then I must be able to show you with good grounds, with grounds that would be

Nykyisessä tilanteessa rajojen demokratisoiminen vaatii valtiojärjestelmältä myös uusien 3) transkansallisten yhteisöjen ja kansalaisuuden muotojen mahdollistamista. Transkansallisen demosgeneratiivisuuden mahdollistaminen tarkoittaa, että kansa voi muuttaa kokoonpanoaan ja näkee rajansa neuvottelunalaisina. Kyse on sen tunnistamisesta, että välillä jokin asia tai asiakokonaisuus koskeekin pienempää tai suurempaa ihmisryhmää, eikä tämä yhteisö ole paras alusta päättämään siitä. Uudet kanssakäymisen alueet synnyttävät uusia solidaarisuuden sekä yhteenkuuluvuuden muotoja ja kansalaisliikkeitä, jotka esimerkiksi kansallisen verotusoikeuden lisäksi ehdottavat kansainvälisiä tai globaaleja verokokonaisuuksia, jotta kansainvälistä veronkiertoa voidaan ehkäistä ja kansainvälisen kaupankäynnin negatiivisten vaikutusten kasautumista ehkäistä. Tarvitsemme instituutioita, jotka pystyvät toteuttamaan globaalin kansalaisyhteiskunnan tavoitteita, kuten esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjuntaan ja kansainvälisen kaupankäynnin sääntöjen vastavuoroihin neuvottelualustoihin liittyen.

Demosgeneratiivisuuden suhteen on tärkeää huomata, että kansalaisuuden kaltaiset kategoriat sisältävät lukemattomia määriä ihmisiä, joilla kaikilla on omat henkilökohtaiset suhteensa muihin ihmisiin, eivätkä ne aina noudata kansalaisuuden rajoja eli toisin sanoen solidaarisuus ei seuraa kansalaisuuden rajoja, ja ihminen voi tunnustaa kenet tahansa vertaisekseen. Demosgeneratiivisuus on siksi tärkeää poliittisen yhteisön kannalta, koska ihmiset luovat siinä merkityksiä yhteisölleen, sosiaalisille suhteilleen ja muuttavat niiden muotoa ja rajoja. Edellisessä luvussa käsittelin Balibarin kansalaisuuskäsityksen kautta kansalaisuuden radikaalia olemusta. Demokraattinen kansalaisuus, joka perustuu jokaisen ihmisen yhtäläisen vapauden statukseen mahdollistaa vastavuoroisen kansalaisuuden kuvittelemisen uusissa konteksteissa ja uusien ihmisryhmien välillä.

Yksilöllä saattaa esimerkiksi suomenkielisenä olla intressejä suomenkielisen poliittisen yhteisön ja koulutuksen ylläpitämisessä, teollisuustyöntekijänä kansainvälisen kaupankäynnin sääntöjen sopimisessa, filosofian opiskelijana kansainvälisten työmarkkinoiden avoimuuden suhteen ja muunsukupuolisena transhenkilöiden oikeuksien

acceptable to each of us equally, why you can never join our association and become one of us. These must be grounds that you would accept if you were in my situation and I were in yours. Our reasons must be reciprocally acceptable; they must apply to each of us equally.” (Benhabib 2004, 138.)

suhteen ympäri maailmaa⁴². Näiden intressien edistäminen ja niistä neuvottelemine ei aina tapahdu kansallisella päätöksentekotasolla, vaan tarvitaan useita eri funktioihin keskittyviä joskus kansallisia ja joskus kansainvälisiä instituutioita, ja siksi osapuolten ja osallistujien pitää myös olla neuvoteltavissa sekä avoimia uusille rajauksille (Fraser 2008, 88–89).

Uudenlaiset kansainväliset instituutiot voisivat toimia metademokratian tavoin, jolloin demokraattiset yhteisöt, kuten nykyiset demokraattiset valtiot, sitoutuisivat yhteisiin instituutioihin, joissa voitaisiin päättää rajoja ylittävien päätösten legitimeetistä. Metademokratia tarkoittaa Fraserin (2008) mukaan instituutioita, jotka vastaavat poliittisten prosessien osallistujien rajaamiskysymyksistä. Maailmassa, jossa rajattujen yhteisöjen päätösten vaikutukset ylittävät rajoja, on monen ihmisryhmän mahdollisuus autonomiaan vaarassa. Tällöin tarvitaan kansainvälisiä instituutioita, joissa päätöksiä on mahdollista haastaa tai oikeuttaa. Noissa instituutioissa keskusteltaisiin ja päätettäisiin siitä, että kuka saa sanoa legitiimisti mielipiteensä päätettävästä asiasta ja vaikuttaa jonkin instituution toimintaan. (Fraser 2008, 133–138.) Goodinin mukaan yksi mahdollinen ratkaisu, koska globaali demokraattinen kansalaisuus on esimerkiksi ajankäytön myötä mahdottomuus, olisi korkeimman oikeuden kaltaisen instanssin perustaminen, jossa päätetään rajoja ylittävien päätösten oikeutuksesta ja mahdollisista kompensatioista (Goodin 2008, 151–152).

Instituutioiden on pystyttävä jonkinasteiseen jatkuvuuteen, sillä ilman jatkuvuutta ei ole ”yhteistä maailmaa”, jossa ihmisten intressit ovat kietoutuneet yhteen, muuten päätösten vaikutukset ovat satunnaisia⁴³. Siksi tarvitaan myös maailmaa ylläpitäviä instituutioita, jotka ylläpitävät jonkin yhteisön jaettuja merkityksiä, jotka mahdollistavat demokraattisen elämäntavan ylläpitämisen riittävän stabiilissa yhteiskunnassa. Kokonaisuutena on kysymys

⁴² Scholte (2014) kuvaa ilmiötä transkulttuurisuuden ja pluralistisen solidaarisuuden käsitteiden kautta. Ihmisillä saattaa olla useita kansallisia yhteisöjä, joita kohtaan he kokevat solidaarisuutta. Nuo käsitteet kuvastavat sitä, kuinka yksilöt usein kuuluvat useisiin ryhmiin, joita perinteisesti kutsumme kulttuureiksi, jolloin monikulttuurisuuden kaltaiset käsitteet eivät tee oikeutta todellisuudelle, sillä maailma ja yhteiskunnat eivät jakaudu rajattuihin kulttuuriryhmiin. (Scholte 2014, 15–19.) Demokratian teorian ja poliittisen filosofian laajemminkin on vastattava transkulttuurisuuden ja monitasoisten ja – muotoisten solidaarisuuksien haasteeseen.

⁴³ Satunnaista vallankäyttöä pitää myös oikeuttaa, mutta sitä on vaikea oikeuttaa demokraattisen yhteiskunnan kansalaisoikeuksien kautta, koska osapuolilla on usein hyvin erilainen panos, joten esimerkiksi Eva Erman (2014) ehdottaa globaalin politiikan legitimeetien käsitettä kuvaamaan oikeutusta, jota satunnainen vallankäyttö vaatii. Poliittinen legitimeetti vaatii tällöin sitä, että vaikutusten perusteella otetaan huomioon niiden mielipiteet, joihin päätös vaikuttaa, mutta sen perusteella ei anneta jäsenyyttä tai yhtäläistä mahdollisuutta vaikuttaa päätökseen, kuten kansalaisuutta. (Erman 2014, 543.) Ermanin käsite on mielenkiintoinen avaus satunnaisen vallankäytön konteksteihin ja vaatisi formaalienkin instituutioiden perustamista rajoja ylittävien päätösten vaikutuksista keskustelemiseen.

siitä, että demosgeneratiivinen toiminta mahdollistetaan kaikilla kolmella tasolla, jolloin kaikki demosgeneratiiviset prosessit, joissa ihmiset luovat vastavuoroisia suhteita mahdollistetaan. Kyse on 1) kansallisista prosesseista, joissa nykyisten yhteisöjen kansalaisuutta ja kulttuuria tehdään avoimemmaksi uusille ihmisille, 2) kansainvälisistä prosesseista, joissa syntyy uusia poliittisia yhteisöjä, jotka vetoavat nykyisen kansainvälisen lain takaamiin tai ehdottamiin oikeuksiin (vähemmistöryhmät) ja 3) transkansallisiin prosesseihin, joissa ihmiset luovat solidaarisuuteen, tasa-arvoon ja vastavuoroisuuteen perustuvia yhteisöjä ja sosiaalisia suhteita yli nykyisten rajojen. Elämismaailman vastavuoroiset suhteet ja ihmisten välinen kunnioitus ovat tärkeä osa demokraattista kansalaisyhteiskuntaa. Instituutioiden legitimitetti kärsii, mikäli ne eivät mahdollista uusien vastavuoroisten suhteiden luomista tai vanhojen ylläpitämistä arkipäivän kanssakäymisessä.

Seuraavassa alaluvussa tarkastelen uudenlaisen kansainvälisten tai globaalien metademokraattisten instituutioiden suhdetta vastavuoroisen kansalaisuuden ihanteeseen. Globaalilla tai kansainvälisellä tasolla ei vielä instituutioita, jotka voisivat taata noiden instituutioiden alaisten ihmisten tasa-arvoa, mutta kansalaisyhteiskunnan alueella on monia kansainvälisen solidaarisuuden ja tasa-arvon puolesta puhuvia kansalaisliikkeitä. Hahmottelen myös sitä, minkälaiset instituutiot voisivat olla ensiaskel kansainvälisen tai globaalin tasa-arvon takaamiseksi ja uusien funktionaalisten kansalaisuuksien synnyttämiseksi. Funktionaaliset kansalaisuudet olisivat yksi mahdollisuus institutionalisoida kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan vaatimuksia ja luoda tulevaisuudessa instituutioiden ympärille rakentuneita yhteisiä maailmoja myös yli nykyisten rajojen. Uudet kansalaisuuden muodot voisivat yhdessä tässä alaluvussa esittelemieni mahdollisuuksien kanssa toimia rajojen demokratisointina mahdollistamalla arkipäiväisen demosgeneratiivisuuden myös yli nykyisten instituutioiden ylläpitämien rajojen.

4.3 Uudet kansalaisuuden muodot osana poliittista tulevaisuutta?

”Each person lives in a local community and in a wider community of human ideals, aspirations, and argument” (Held 2005, 10).

“Cosmopolitan citizenship means first and foremost the creation of a new world legal order and of a public sphere, in which the human being would be entitled to rights in virtue of her humanity alone” (Benhabib 2008, 8).

Olemassa olevan demogeneratiivisen toiminnan mahdollistamiseksi ei riitä, että nykyiset valtiot demokratisoivat ja vastavuoroistavat kansalaisuuskäytäntöjään. On myös luotava instituutioita, jotka pystyvät toteuttamaan kansainvälistyvien yhteiskuntien ja kansalaisyhteiskuntien vaatimuksia, jotta maailmanjärjestys on entistä demokraattisempi. Uudenlaiset globaalit ja kansainväliset kansalaisuuden muodot voisivat mahdollistaa rajoja ylittävän keskustelun osapuolten tasa-arvoisemman aseman ja luoda yhteistä maailmaa instituutioiden muodossa myös ylitse nykyisten rajojen institutionalisoiden kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan vaatimuksia.

Ehdotukseni kansainvälisen politiikan demokratisoimiseksi ja rajojen demokratisoimiseksi transkansallisia vaatimuksia institutionalisoimalla on seuraava. Ensinnäkin tarvitsemme uusia kansainvälisiä instituutioita, jotka voivat olla formaalissa mielessä demokraattisia (Fraser 2008, 136). Nuo instituutiot voivat toteuttaa kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan vaatimuksia demokraattisissa prosesseissa. Toiseksi voisimme mahdollisesti käyttää hyväksemme nykyisiä yleistä etua ajavia globaaleja instituutioita ja järjestöjä, joihin vastavuoroisen kansalaisuuden perustaminen demokratisoi niiden toimintaa ja mahdollistaisi yhteisien institutionaalisten maailmojen syntymisen yli nykyisten rajojen, kuten Balibar ehdottaa (Balibar 2015, 27).

Kansainvälistä politiikkaa kuvataan usein realismin ja voimankäytön käsittein, mutta mikäli ”maailmanpolitiikka” perustuu vahvemman oikeuteen, anarkismiin ja valtioiden selviämistäistoon, kuten niin kutsuttu realistinen traditio kansainvälisten suhteiden tutkimuksen teoriassa väittää (kts. Donnelly 2000, 7–11) on demokraattisten yhteisöjen mahdollisuus hyvinkin rajallinen. Tämä johtuu siitä, että vahvat toimijat määrittelevät kaikkien yhteisöjen mahdollisuutta demokraattisiin käytäntöihin. Uusien kansainvälisten kansalaisuuksien idea on kuitenkin tärkeässä osassa, kun kysymme voivatko erilaiset poliittiset toimijat olla tasa-arvoisia myös kansainvälisellä tasolla. Ilman kansainvälistä tai globaalia demokratiaa emme voi koskaan paeta paikallista käsitystä hyvästä ja pahasta, olemme kuin se juutalainen kolmannessa valtakunnassa, joka ensin etsii maapalloa, mutta nähtyään sen, hän kysyy toista maapalloa, sellaista, jossa hän olisi turvassa ja hänen oikeutensa taattaisiin (Marchart 2016, 182).

Immanuel Kant ehdotti oman tuotantonsa kosmopolitanismia käsittelevässä osassa maailmankansalaisuus-oikeutta (saks. *weltbürgerrecht*), jolla hän tarkoitti, että jokaisella

maapallon ihmisellä oli oikeus tulla kuulluksi kaikkialla maapallolla (MdS 6:353). Kantin maailmankansalaisoikeus on oikeastaan hyvä esimerkki siitä, mitä maailmankansalaisuudella usein on hänen jälkeensä tarkoitettu. Maailmankansalaisuus ei oikeuta jäsenyyteen (kansalaisuuteen) kaikkialla ja kaikissa poliittisissa yhteisöissä, mutta se on oikeus turvapaikkaan ja mahdollisuuteen aloittaa keskustelu asioista sopimiseksi. Rajoja ylittävien keskustelujen demokratisoimiseksi tarvitaan kansainvälisiä instituutioita, jotka voivat arvioida ja toteuttaa kansalaisyhteiskunnan keskusteluissa muodostuvaa tahtoa.

Ehdotan kahta erilaista mahdollisuutta maailmankansalaisuuden muodoksi. Ensinnäkin tarvitsemme instituutioita, jotka pystyvät turvaamaan yksilöiden tai yhteisöjen oikeuksia silloin, kun muiden päätökset vaikuttavat niiden mahdollisuuksiin negatiivisesti⁴⁴ (Goodin 2008, 152). Toisena maailmankansalaisuuden positiivisena puolena tarvitsemme uusia kansalaisuuden muotoja, jotka pystyvät institutionalisoimaan kansalaisyhteiskunnan ja globaalin kanssakäymisen alueella syntyneitä yhteistyön ja solidaarisuuden muotoja. Tämä voisi tapahtua kansalaisuuden perustamisena nykyisiin kansainvälisiin instituutioihin, kuten Maailman terveysjärjestö WHO:hon (Balibar 2015, 27) tai sitten kokonaan uusiin yhteisöihin ja instituutioihin. Seuraavaksi tarkastelen molempia mahdollisia maailmankansalaisuuden muotoja ja niiden mahdollisia ongelmia.

Goodin (2008) on vaikutusperiaatteeseen vedoten esittänyt, että ainoastaan globaali demokratia on oikeutettua, mutta kuten olen aikaisemmin esittänyt, on vaikutusperiaate lähes mahdoton sovellettavaksi jäsenyyden rajaamiseen. Joutuisimme absurdiin tilanteeseen, jossa jokainen päätös pitäisi tehdä jonkinlaisessa maailmanparlamentissa ja päätettäviä asioita maailmassa kyllä riittää. Vaikutusperiaate voi kuitenkin riisutumpana versiona toimia demokraattisten yhteisöjen hyväksymänä moraalisen periaatteena, jonka mukaan toisille pitää oikeuttaa heidän elämänsä vaikuttavia päätöksiä ja heihin kohdistuvaa pakottavaa vallankäyttöä riippumatta siitä, ovatko he kanssakansalaisiamme vai eivät. Goodinin (2008) mukaan ongelma voidaan ratkaista niin, että globaalilla tasolla päätetään vain rajatuista asioista, jotka liittyisivät rajoja ylittävien päätösten vaikutuksiin. Hänen mukaansa tämä voisi tapahtua korkeimman oikeuden kaltaisissa instituutioissa, joihin yksilöt tai ihmisryhmät

⁴⁴ Tarkoitin demokraattisia yhteisöjä ja demokraattiseen kulttuuriin sitoutuneita yksilöitä. Demokraattisen poliittisen kulttuurin hyväksyminen erottaa demokratiaan sopivat intressit sopimattomista.

voisivat viedä asiansa, jos jokin toinen toimija tai yhteisö on vaikuttanut negatiivisesti heidän mahdollisuuksiinsa päättää elämänsä vaikuttavista asioista. (Goodin 2008, 151–152.)

Äkkiseltään Goodinin idea tuntuu jo toteutetulta, sillä asioista sovitaan jo kansainvälisellä tasolla ja kansainväliset ihmisoikeustuomioistuimet hyväksyvät yksilöiden tekemiä valituksia ja antavat valtioille ohjeistuksia. Goodinin idea on kuitenkin radikaalimpi, sillä ollakseen demokraattisia on partikulaarinen yhteisöjen sitouduttava sopimaan päätösvaltansa rajoista muiden kanssa. Päätöksillä on usein vaikutusta muihin kuin kansalaisiin, ja heille päätöksiä pitää myös perustella, se on osa demokraattisen poliittisen kulttuurin refleksiivisyyttä; olemmeko oikeutettuja päättämään tästä ja olemmeko kuunnelleet kaikkia osapuolia, joilla on intressejä päätöksen suhteen. On myös todettava, että Goodinin idea ei ole riittävä. Korkeimman oikeuden kaltaisen instituution lisäksi pitäisi perustaa kansainvälisiä formaaleja poliittisia instituutioita, jotka mahdollistaisivat paitsi laajemman keskustelun rajoja ylittävistä vaatimuksista niin myös vastuun päätösten kohteille avoimen julkisuuden ja äänestysmekanismien avulla (Fraser 2008, 136).

Kansalaisyhteiskunta, joka usein on kansainvälinen muodoltaan, ei yksin riitä demokratisoimaan kansainvälistä politiikkaa ja demokratian rajakysymyksiä. Fraserin (2008) mukaan tarvitaan myös instituutioita, jotka järjestävät formaalin tasa-arvon ja pystyvät edustamaan globaalia kansainvälistä kansalaisyhteiskuntaa. Noiden instituutioiden päätöksenteko olisi läpinäkyvää ja edustajat olisivat vastuussa vaalien ja julkisuuden avulla. Fraserin dialogisessa ja demokraattisessa mallissa rajojen demokratisointiin liittyen olisi se etu, että se ei vaikutusperiaatteen tapaan esitä yhtä etuoikeutettua rajaamistapaa kaikkien demokraattisten yhteisöjen malliksi ja väistää näin ollen ne vaihtoehdot, joissa se, joka saa tulkita ainoaa oikeaa rajaamisperiaatetta, pitäisi hallussaan yhtä suvereenia näkökulmaa rajaamiskysymyksiin. (Fraser 2008, 134–136.) Rajaamisesta ja uusista instituutioista sovittaisiin demokraattisissa dialogeissa. Dialogisuus sekä demokraattisen poliittisen kulttuurin refleksiivisyys ovat periaatteita, jotka ovat nykyisessä demokraattisen rajaamisongelman ympärille muodostuneessa keskustelussa osin unohtuneet. Emme voi esittää yhtä kaiken kattavaa normia demokraattisen yhteisön rajaajaksi tai toki voimme, mutta normin soveltaminen käytäntöön vaatii aina tulkintaa ja tulkinta vaatii avoimuutta ja demokraattisuutta, jotta se on legitiimiä (Milstein 2017, 734–737). Vaikutusperiaate johtaisi joka tapauksessa jonkinlaisen demokraattisen elimen muodostamiseen, jossa vaikutusperiaatetta voitaisiin tulkita demokraattisesti ja läpinäkyvästi.

Uusien transkansallisten instituutioiden muoto voisi väistää Christianon globaaliin demokratiaan kohdistuvaa kritiikkiä, jonka mukaan osapuolet eivät ole tasa-arvoisessa asemassa, koska heillä on päätöksissä erisuuruinen panos, jos ja kun päätökset liittyvät yksittäisiin asiakokonaisuuksiin (Christiano 2006, 100–102). Ensinnäkin osapuolet voisivat sitoutua instituution toimintaan, ja siten taata sen jatkuvuuden, jolloin sama kysymys voidaan ottaa agendalle ja sitä voidaan arvioida uudelleen tilanteen muuttuessa. Formaalit kansainväliset instituutiot voisivat arvioida osapuolten tasa-arvoisuuteen liittyviä seikkoja ja tasoittaa esimerkiksi osapuolten välisiä epätasa-arvoisuuksia tarjoamalla tasapuolisen käsittelyn ja esimerkiksi käännösapua. Esimerkiksi kansainvälinen rikostuomioistuin pyrkii tälläkin hetkellä tarjoamaan kaiken mahdollisen tulkkaus- ja asiantuntija-avun, jotta jokainen voi toimia kansainvälisessä ympäristössä omalla kielellään ja ilman valtavia epätasa-arvoisuuksia valtapositioiden⁴⁵. Samaan tapaan formaalin poliittiset edustajistot tasaavat toimijoiden valta-asemia, sillä niissä edustajien tasavertaisuus perustuu kyseisen instituution käyttäytymissääntöihin ja päätöksentekotapoihin, jotka takaavat edustajien tasavertaisuutta.

Tämän kaltaiset kansainvälisiin sopimuksiin, kuten sovittujen ihmisoikeuksien kunnioittamista valvovat, instituutiot voisivat vastata aikaisemmin mainituista yhteistä maailmaa ylläpitävistä lain tulkinnoista eli valvoa olemassa olevia sopimuksia ja ihmisten niille antamien merkitysten toteutumista. Voimme esimerkiksi ajatella, että vuonna 1948 Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa hyväksytyn ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen artiklojen tulkitseminen ja valvominen tarvitsevat systemaattisuutta ja entistä tasavertaisempia keskusteluja eri puolilta maapalloa tulevien ihmisten kesken.

Edellä mainitun julistuksen 14. artiklan 1. momentin mukaan: ”Jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa” ja voisi esimerkiksi ajatella, että artiklan tulkintaa ei voisi yksipuolisesti jättää rajattujen yhteisöjen kansalaisten tulkittavaksi (UDHR 1998). Voimme ottaa esimerkiksi Suomen maahanmuuttoviraston, joka tekee omia turva-arvioitaan alueista, joilta Suomeen tulee turvapaikanhakijoita. Turva-arvioiden legitimitetti kuitenkin kärsii, jos niitä ei pidetä viraston ulkopuolisten toimijoiden, kuten asiantuntijoiden ja itse turvapaikanhakijoiden mukaan oikeutettuina. Tällaisten paikallisten päätösten, kuten maahanmuuttoviraston turva-arvioiden, joilla on vaikutuksia

⁴⁵ kts. < <https://www.icc-cpi.int/about> > (viitattu 2.4.2019)

muualla, haastaminen ja demokratisoiminen vaativat kansainvälisen tason mahdollisuutta keskustella ja päättää aiheesta seuraavalla tasolla, jolloin päätösten legitimitettiin arvioidaan eri osapuolia kunnioittaen.

Uusilla kansalaisuuksilla voisi olla myös positiiviset puolensa liittyen kansalaisyhteiskunnan ja sosiaalisen kanssakäymisen rajoja ylittävään olemukseen. Aikaisemmin mainitsemani demosgeneratiivinen toiminta eli ihmisten arkipäiväinen yhteisöä luova kanssakäyminen on usein rajoja ylittävää, luovaa ja siinä syntyy uusia yhteisöjä sekä solidaarisuuden muotoja (kts. 2.3 ja 2.4). Tällöin kyse ei ole ainoastaan olemassa olevien sopimusten tulkitsemisesta vaan uusien yhteistyön ja kanssakäymisen muotojen syntymisestä eli luovasta generatiivisesta toiminnasta. Balibar (2015) huomauttaa, että maailmassa on kansainvälisiä yleistä etua, turvallisuutta ja terveyttä edistäviä instituutioita, joista voidaan mainita Yhdistyneet kansakunnat (YK), Maailman terveysjärjestö (WHO), Maailmanpankki, Kansainvälisen valuuttarahasto (WTO) ja kansainvälisen rikostuomioistuin (ICC), mutta nuo instituutiot ovat jäsenvaltioiden valtasuhteista johtuen enemmän tai vähemmän epädemokraattisia⁴⁶. Balibar kysyykin, että voisivatko yksilöt olla suoraan, ohi valtioiden, noiden järjestöjen kansalaisia. (Balibar 2015, 25–28.) Edellä mainituilla kansainvälisillä instituutioilla on selkeästi määriteltyjä ihmisten hyvinvointiin liittyviä tehtäviä. Esimerkiksi Maailman terveysjärjestö (WHO) edistää terveyttä ja terveellistä ympäristöä, joilla molemmilla on myös selkeitä vaikutuksia paikallisempien poliittisten yhteisöjen toimintaan ja ihmisten mahdollisuuksiin toteuttaa poliittisia oikeuksiaan⁴⁷.

Balibarin esittelemä ajatus yksilöiden kansalaisuudesta kansainvälisissä järjestöissä voisi helpottaa kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan ja julkisuuden alueella syntyneen mielipiteen sekä mielipiteiden vaikuttavuuden parantamisessa. Kansalaisyhteiskunnan alueella syntyvät solidaarisuuden muodot voisivat johtaa siihen, että kansainvälisissä järjestöissä syntyisi uusia vastavuoroisuuteen perustuvia kansalaisuuden muotoja, joilla luotaisiin painetta valtioille tasapuolistaa kansainvälistä kanssakäymiseen, kuten kaupankäyntiin liittyviä sääntöjä. Tämä on olemassa oleva mahdollisuus, sillä monet kansalaisyhteiskunnan toimijat vaativat rajoja ylittäviä toimia kansainvälisen epätasa-arvon

⁴⁶ Rainer Forstin ajatus, jossa kansainvälisiä valtaa käyttäviä järjestöjä avattaisiin myös valtioiden edustajien lisäksi noiden maiden oppositiopuolueiden edustajille ja kansalaisyhteiskunnan toimijoille on kiinnostava (Forst 2017, 167). Forstin idea mahdollistaisi laajemmin erilaisten intressien huomioonottamisen kansainvälisten instituutioiden agenda ja toimintaa luotaessa.

⁴⁷ kts. < <https://www.who.int/about/what-we-do> > (viitattu 2.4.2019)

ja koko maapalloa uhkaavan ilmastonmuutoksen ratkaisemiseksi. Samalla uudenlaisten kansalaisuuden muotojen esitleminen mahdollistaisi valtiottomien intressien huomioonottamisen, sillä valtioiden jäsenyysoikeuksien puuttuessa, ihmiset voisivat silti olla tasaveroisia kansalaisia esimerkiksi edellä mainituissa kansainvälisissä instituutioissa.

Jotta uudet kansainvälisen yhteistyön ja kansalaisuuden muodot eivät kuulostaisi liian utopistisilta, esitän muutaman esimerkin siitä, minkälaisia rajojen demokratisointiin tähtääviä kansalaisliikkeitä on tällä hetkellä olemassa. Esimerkiksi Democracy without borders -kampanja ajaa vaaleilla valittujen kansalaisten (edustajien) asettamista YK:n yleiskokoukseen ja YK:n vaaleilla valitun parlamentin perustamista⁴⁸, Maailman sosiaalifoorumi laajentaa mahdollisuuksia rajoja ylittävään keskusteluun maailmaa yhdistävistä ongelmista⁴⁹, ATTAC (ransk. *Association pour la Taxation des Transactions financières et pour l'Action Citoyenne*) tavoittelee kansainvälisiä valuutanvaihtoveroja⁵⁰ ja Euroopan demokratisoimisen ympärille muodostunut kansalaisliike (ransk. *manifeste pour la démocratisation de l'europe*) haluaa perustaa uuden suvereenin Euroopan kattavan päättävän elimen, jolla olisi jäsenmaiden suhteen valtaa myös budjettiin ja verotukseen liittyvissä asioissa⁵¹. Rajojen demokratisoiminen ei tarkoittaisi minkään yksittäisen kansalaisliikkeen tavoitteiden suoraa adaptoimista vaan uudenlaisten, tiettyjen kysymysten suhteen, suvereenien päätöksentekuelinten ja niiden kansalaisuuden, jotka eivät välttämättä olisi valtioihin sidottuja, luomista ja mahdollistamista.

Uudet kansalaisuuden muodot voisivat mahdollistaa jo olemassa olevan rajoja ylittävän demosgeneratiivisen toiminnan ja sitoa ihmisten intressejä yhteen myös institutionaalisella tasolla ja synnyttää uusia ”jälkivaltiollisia kansalaisuuden muotoja”, Balibarin terminologiaa käyttäen. Tämänkaltainen kehitys voisi luoda Christianon yhteisen maailman kaltaisia alustoja demokratialle yli nykyisten rajojen (Erman 2012, 861). Demokratia vaatii jatkuvuutta ja yhteisöä, jossa ihmisten intressit ovat yhteen sidottuja. Jos ihmiset ohi valtioiden olisivat Maailman terveysjärjestön, maailmanpankin, kansainvälisen valuuttarahaston, yhdistyneiden kansakuntien ja maailman rikostuomioistuimen kansalaisia, olisivat heidän intressinsä sidottuja yhteen myös yli rajojen ja se mahdollistaisi uusien

⁴⁸ kts. < <https://www.democracywithoutborders.org/> > (viitattu 2.4.2019)

⁴⁹ kts. < https://fsm2016.org/en/?cd_language=2 > (viitattu 2.4.2019)

⁵⁰ kts. < <https://www.attac.org/en/we-fight> > (viitattu 2.4.2019)

⁵¹ kts. < <http://tdem.eu/en/manifesto/> > (viitattu 2.4.2019)

kansainvälisten verojen, talouden sääntöjen, ihmisoikeuksien, terveydenhuoltoratkaisujen ja koulutusohjelmien suunnittelemisen ja luomisen. Mahdollisuus tähän on olemassa, sillä valtio ja (kansalais-)yhteiskunta eivät ole synonyymeja, ja uudet globaalit ja kansainväliset solidaarisuuden sekä kanssakäymisen muodot ovat läsnä arjessamme eivätkä ne aina sovi yhteen valtioiden tavoitteiden kanssa. Uudet rajoja ylittävät solidaarisuuden muodot ja kansalaisyhteiskunnan vaatimukset ovat sellaisia, että niiden vaatimuksia eivät valtiot usein pysty yksinään toteuttamaan, vaan tarvitaan riittävän vahvoja ihmisten oikeuttamia ylikansallisia instituutioita.

Kansainvälisen kehityksen ei tarvitse johtaa yhden kaikissa kysymyksissä suvereenin maailmanparlamentin perustamiseen, jolla olisi lopullinen päätösvalta kaikista asioista. Ihmisillä ja ihmisryhmillä on monia syitä, miksi he haluavat olla autonomisia. Välillä kyse on siitä, että halutaan käyttää tiettyä kieltä, elää tietyssä paikassa ja yhteen on ajautettu historian ja sattuman takia. Yhtä maailmanvaltiota ja sen maailmanparlamenttia vastaan meillä on katsoakseni hyvä argumentti, sillä alituisten vähemmistöjen ongelma luultavasti vain pahentuisi ja syntyisi ihmisryhmiä, jotka eivät koskaan olisi päätöksissä voittavalla puolella ja pääsisi siten vaikuttamaan elämäänsä vaikuttaviin päätöksiin (Christiano 2006, 102–104). Alituisten vähemmistöjen syntyessä kansainvälinen laki ja oikeus instituutioineen voisi mahdollistaa myös nykyisiä pienempien poliittisten yhteisöjen luomisen.

Kansalaisuuden suhteen meidän on kysyttävä, että mitä vanhoja kansalaisuuden piirteitä pystymme säilyttämään kansainvälisen ja globaalin politiikan alueella? (Balibar 2015) ja tulevatko uudet poliittiset yksiköt olemaan alueellisesti vai funktionaalisesti rajattuja? (Benhabib 2008, 142). Maailmankansalaisuus liikkuvuuden maailmassa voi antaa hyviä syitä tutkia lisää uusia funktionaalisia kansalaisuuden muotoja, joissa jäsenyys ei enää välttämättä perustu asuinpaikkaan tai syntyperään vaan ihmisyyteen, jolloin yksilöt neuvottelevat globaaleista tarpeista globaalilla julkisuuden alueella maailmankansalaisina (ibid., 111). Maailmankansalaisuuden ja rajojen demokratisoimisen idea on kuitenkin yksinkertaisempi tarkoittaen sitä, että ketään ei rajata kommunikaatiosta, jossa rajoja oikeutetaan ja haastetaan. Muuten nomadisia elämäntapoja harjoittavat, maahanmuuttajat, parempaa elämää etsivät, sotaa pakenevat ja monet valtioiden valmiiden identiteettien ulkopuolelle tai marginaaliin ajautuneet eivät saa ääntänsä kuuluviin rajoihin ja yhteisöjen rajauksiin liittyvissä kysymyksissä.

Demoksen rajaamisongelmaa on mielestäni vaikea ratkaista erilaisten normien tai periaatteiden pohjalta. Tärkeämpää on mahdollistaa yhä refleksiivisemmin erilaiset tavat olla yhdessä autonomisia. Demokratian ideaa on vaikea erottaa maantieteellisesti sijoittuneesta yhteisöstä, jossa ihmiset kohtelevat toisiaan vertaisinaan. Intensiivisen kansainvälisen kanssakäymisen oloissa demokraattisen yhteisön on hyväksyttävä rajakysymystensä oikeuttaminen yhä kansainvälisemmissä konteksteissa, jotta myös transkansallinen demokraattisen yhteisön muotoutuminen on mahdollista Milsteinin (2017) ehdottaman periaatteen pohjalta, jolloin rajojen demokraattinen oikeutus tarkoittaa seuraavaa: ”The communicative freedom necessary to legitimate a boundary presupposes the communicative freedom necessary to effectively challenge the boundary, and vice versa” (Milstein 2017, 739). Milsteinin ajatukseen pohjautuen demokratian tulevaisuus piilee siinä tuntevatko ihmiset yhteisönsä ja sen rajat omakseen vai eivät. Rajojen oikeuttamisen on jatkossa yhä enenevässä määrin tapahduttava prosesseissa, jotka pyrkivät takaamaan osapuolten välisen tasa-arvon yli nykyisten rajojen. Niin voimme säilyttää demokratian mahdollisuuden maailmassa, joka jakautuu partikulaareihin poliittisiin yhteisöihin, joiden välillä ihmiset, tavarat ja ideat liikkuvat yhä enemmän sekä fyysisesti ja että kommunikaation välityksellä.

Rajojen yksipuolisen määrittämisen ja sulkemisen sijaan demokraattisen yhteisön on demokratian poliittisen kulttuurin refleksiivisyyteen vedoten pystyttävä demokratisoimaan myös rajojaan, jotta yhteisö, joka mahdollistaa hyvän ja demokraattisen elämäntavan, on avoin ja osallistuu demokraattisten prosessien mahdollistamiseen myös yli nykyisten rajojen. Nykyiset valtiot ovat usein vain pieniä osia niitä ylittävän kanssakäymisen luomasta alueesta, jossa työmarkkinat, kansalaisyhteiskunta ja ihmisten sosiaalinen kanssakäyminen eivät seuraa noita rajoja. Mikäli valtio aikoo säilyttää demokraattisen legitimitetinsä intensiivisen kanssakäymisen maailmassa, on sen mahdollistettava demokraattisen elämäntavan ylläpitäminen niiden ihmisten välillä, jotka ovat kanssakäymisessä. Tätä varten ehdotan kansainvälisiä demokraattisia instituutioita ja uusia kansalaisuuden muotoja demokratisoimaan yhteisöjen rajoja.

Vaikka emme heti pysty takaamaan prosessien ja keskustelun osallistujien tasa-arvoa samassa muodossa kuin Christianon ideaalissa demokraattisessa yhteiskunnassa eli yhteisessä maailmassa, jossa tiedollisia ja taloudellisia resursseja tasataan, jotta kansalaiset ovat tasa-arvoisia, on meidän aloitettava jostakin. Fraserin mukaan voimme aloittaa riittävän hyvistä deliberaatiosta (eng. *good-enough-deliberation*), jolloin osapuolet aloittavat

keskustelemaan ja päättämään jostakin, jotta voivat seuraavalla kerralla olla tasa-arvoisempia (Fraser 2008, 91–92). Nähdäkseni valtiojärjestelmämme on nyt tilanteessa, jossa monilla yhteiskunnan osa-alueilla ihmiset ovat luoneet uusia poliittisen yhteenkuuluvuuden, yhteistyön ja kanssakäymisen muotoja, mutta valtiojärjestelmäämme sidotut instituutiot eivät anna periksi ja mahdollista rajoja ylittävän solidaarisuuden vaatimuksia, kuten reiluja sääntöjä globaaleille markkinoille ja sen toimijoille, ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja köyhyyden poistamista⁵². Vain niin, että pystymme luomaan rajoja ylittäviä transkansallisia instituutioita, jotka ovat vastuussa ihmisille, joiden elämään ne vaikuttavat, voimme todella siirtyä kohti globaalia demokratiaa. Elämismaailman alueella transnationaalien demokratian mahdollistavia kehityskulkuja on jo olemassa ja ihmiset pyrkivät käsittelemään muitakin kuin kanssakansalaisiaan vastavuoroisesti tai heillä on siihen ainakin mahdollisuus. Demosgenesistä tapahtuu yli nykyisten rajojen ja ihmiset eivät aina pidä valtion rajaamaa yhteisöä omanaan, vaan paikallinen elämä on globalisaation myötä nähtävissä vain yhtenä osana koko maailman kattavaa kokonaisuutta.

⁵² Kts. Milsteinin diagnoosi siitä, kuinka nykyinen valtiojärjestys on muuttunut demospaatokselliseksi (Milstein 2015, 258–259, 259–262).

5 Lopuksi

Yksilöiden autonomia vaatii autonomiaa tukevaa poliittista järjestystä, jossa yksilöt todella voivat tuntea olevansa kyvykkäitä muokkaamaan ympäröivää maailmaansa. Pitkään kansallisvaltion uskottiin olevan ensinnäkin riittävä turvaamaan yksilöiden autonomiaa ja toiseksi sopivasti rajattu kehys demokraattiselle politiikalle. Tänään molemmat näkemykset on haastettu. Kaikilla poliittisilla päätöksillä, olivat ne sitten valtioiden tai muiden toimijoiden tekemiä, on vaikutuksia muualla, usein jopa niin, että tämä rajoittaa monien ihmisryhmien mahdollisuutta toteuttaa autonomiaansa. Ihmisten, ideoiden ja tavaroiden liike yli nykyisten valtioiden rajojen on intensiivistä ja tästä syystä viimeisten vuosikymmenten aikana demokratian teorian alueella keskustelua on herättänyt demokratian (demoksen) rajaamisen ongelma, jonka mukaan demokratian teoria ei ole kyennyt löytämään vastausta siihen, kenellä pitäisi olla oikeus osallistua päätöksen tekemiseen.

Demoksen rajaamisen kysymys ja siihen ratkaisuksi esitetty vaikutusperiaate, jonka mukaan jokainen, johon päätös vaikuttaa on oikeutettu osallistumaan päätöksen tekemiseen, eivät kuitenkaan huomioi riittävästi demokratian vaatimaa jatkuvuutta ja tasa-arvoa. Christiano on argumentoinut, että demokratia vaatii alustakseen yhteiskuntaa, jonka instituutiot ihmiset tuntevat mielekkäiksi ja joka pystyy takaamaan kansalaisten välisen tasa-arvon. Vaikutusperiaate ei huomioi demokratian vaatimaa tasa-arvoa riittävästi, sillä päätöksen vaikutus ei vielä luo tasa-arvoa ihmisten välille ja vaikutukset saattavat usein olla hyvinkin erilaisia ihmisten välillä. Ihmisten välinen tasa-arvo ei ole kiinni vain formaaleista poliittisista instituutioista, kuten äänioikeudesta tai mahdollisuudesta asettua ehdolle, vaan tasa-arvon mahdollistamiseen tarvitaan instituutioita, jotka tasaavat ihmisten välisiä tiedollisia ja taloudellisia resursseja. Christianon mukaan instituutioiden jatkuvuus myös takaa, että toimijoiden panokset päätöksissä ovat yhtäläiset. Tästä syystä demokratiaa on parasta käsitellä yhteiskunnallisena ideaalina.

Demokraattiset yhteisöt, tällä hetkellä erityisesti valtiot, luovat kansalaisuuden rajansa intensiivisen kanssakäymisen maailmassa, jossa kansalaisyhteiskunta, vaihdanta, työmarkkinat ja sosiaalinen kanssakäyminen ylittävät noita rajoja. Tässä tilanteessa yhden demokratian rajaamisen normin, kuten vaikutusperiaatteen, sijaan parempi käytännön ratkaisu voisi olla Balibarin ja Milsteinin ehdottama yhteisöjen ja kansalaisuuden rajojen altistaminen demokraattisille prosesseille. Maailma jakautuu ja tulee varmasti vielä pitkään

jakautumaan eri kokoisiin poliittisiin yhteisöihin, joiden välillä on kanssakäymistä, joten niiden kansalaisuuden rajojen altistaminen vastavuoroisuuteen perustuville prosesseille mahdollistaa poliittisten oikeuksien saavuttamisen siellä, missä ihmistä koskevia päätöksiä tehdään ja missä hän elämäänsä elää.

Demokraattisen yhteisön on demokratian poliittiseen kulttuuriin perustuen hyväksyttävä, mikäli ovat osa laajempaa kanssakäymisen verkostoa, vaikutusperiaatteen kaltainen moraalinen periaate, jonka mukaan vallankäyttöä pitää oikeuttaa muille, olivat he kanssakansalaisiamme tai eivät. Vaikutusperiaate ei kuitenkaan voi toimia jäsenyyden normina, sille emme voi vaihtaa kansalaisia jokaisen päätöksen välillä. Demokraattisen yhteisön kansalaisuuden rajoille tämä tarkoittaa, että niistä on keskusteltava yhä vastavuoroisemmin yli rajojen. Tällä hetkellä yksilöiden ja yhteisöjen on mahdollista nähdä itsensä osana koko maapallon kattavaa kokonaisuutta. Demokratian poliittinen kulttuuri vaati refleksiivisyyttä ja toisten huomioonottamista olivat he kanssakansalaisiamme tai eivät. Siksi demokratia vaatii keskustelujen ja demokraattisten prosessien laajentamista myös yhä kansainvälisemmille tasoille.

Milsteinin käsitteet demosgenesis ja demospaatos mahdollistavat instituutioiden tarkastelemisen sen perusteella mahdollistavatko ne demokraattisen vastavuoroisuuteen perustuvan yhteisön merkitysten nousevan ihmisiltä itseltään vai eivät. Valtioiden on yhä paremmin mahdollistettava myös rajoja ylittävien solidaarisuuden, yhteenkuuluvuuden ja kanssakäymisen muotojen institutionalisoituminen, sillä demokraattisen yhteisön rajojen oikeutus perustuu siihen, että ihmiset tunnustuvat rajaamisperusteet omikseen. Kansainvälisen kanssakäymisen maailmassa ihmiset luovat vastavuoroisia suhteita myös yli rajojen ja valtioiden on siksi mahdollistettava entistä joustavammin myös sitä suurempien tai pienempien vastavuoroisiin syihin perustuvien demokraattisten yhteisöjen luominen. Instituutio, kuten valtio, muuttuu demospaatokselliseksi, mikäli se yrittää ylläpitää yhteisöä, jonka merkitys ei resonoi kansalaisten elämissämaailmassa.

Nykyisten rajojen demokratisoiminen voidaan tehdä mielestäni kolmella tavalla. Ensinnäkin kansallisia kulttuureja pitää pystyä muuttamaan niin, että myös yhteiskunnan uudet jäsenet pystyvät löytämään niistä merkityksellisyyttä. Toiseksi kansalaisuuden rajaamisperusteita on vastavuoroistettava ja tehtävä yhteneväksi ihmisoikeuksien kanssa. Ihmisoikeudet ovat mielestäni yksi tapa käsitteellistää demokratian poliittista kulttuuria, sillä ne eivät jaa ihmisiä

yhteisöiksi vaan antavat jokaiselle mahdollisuuden muokata muiden kanssa tasavertaisena omaa yhteisöään mielekkääksi ja mahdollisuuden etsiä turvapaikkaa muualta, mikäli oma elinympäristö ei ole turvallinen. Kolmanneksi tarvitaan kansainvälisiä instituutioita, jotka pystyvät demokratisoimaan kansalaisuuden rajaamisperusteisiin liittyviä keskusteluja ja luomaan uusia vastavuoroisuuteen perustuvia nykyisiä rajoja ylittäviä instituutioita.

Milsteinin demosgenesis ilmaisee sen, että demokratian ja sen normien tai instituutioiden on synnyttävä ja saatava kannatusta ihmisten elämismaailmassa. Yksikään normi ei itsessään demokratisoi maailmaa, vaan demokratian mahdollisuus eri konteksteissa perustuu siihen, että riittävä määrä ihmisiä hyväksyy demokratian poliittisen kulttuurin, joka perustuu siihen, että toisiimme vaikuttavia päätöksiä perustellaan niin, että muut voisivat ne hyväksyä tasa-arvoon perustuvissa keskusteluissa ja prosesseissa. Demokraattisen rajaamisongelman ratkaisun suhteen tutkielman johtopäätöksenä on, että demokraattisten yhteisöjen on demokratian poliittiseen kulttuuriin vedoten demokratisoitava kansalaisuutensa rajoja. Yksittäiset teoreettiset periaatteet eivät demokratisoi maailmaa, mutta demokratian poliittisen kulttuurin hyväksyvät ihmiset ja yhteisöt voivat sen tehdä. Maailmassa muodostuu jatkuvasti ylijärjestyksiä yhteenkuuluvuuden ja solidaarisuuden muotoja, mutta valtiojärjestelmä ei mahdollista niiden institutionalisoimista.

Lähteet

Abizadeh, Arash (2008): "Democratic Theory and Border Coercion: No Right to Unilaterally Control Your Own Borders". *Political Theory* 36.1, s. 37–65.

Abizadeh, Arash (2012): "On the Demos and its Kin: Nationalism, Democracy, and the Boundary Problem". *American Political Science Review* 106.4, s. 867–882.

Agné, Hans (2010): "Why democracy must be global: self-founding and democratic intervention". *International Theory* 2, 3, s. 381–409.

Anderson, Benedict (2006): *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*, Verso, London.

Archibugi, Daniele (1998): "Principles of Cosmopolitan Democracy". Teoksessa Daniele Archibugi, Held, David & Köhler, Martin (toim.) (1998): *Re-imagining Political Community – Studies in Cosmopolitan Democracy*. Polity Press, Cambridge.

Arendt, Hannah (2013): *Totalitarismin synty*. Vastapaino, Tampere. (Kääntänyt: Matti Kinnunen) [Alkuteos: *The Origins of Totalitarianism*, 1951]

Arrhenius, Gustaf (2005): "The Boundary Problem in Democratic Theory", teoksessa Folke Tersman (toim.) (2005): *Democracy Unbound: Basic Explorations I*, Filosofiska institutionen, Stockholms Universitet, Stockholm.

Axelsen, David V. (2013): "The State Made Me Do It: How Anti-cosmopolitanism is Created by the State". *The Journal of Political Philosophy*, 21, 4, s. 451–472.

Balibar, Étienne (2004): *We, the people of Europe?: Reflections on transnational citizenship*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey. (Kääntänyt: James Swenson). [Alkuteos: *Nous, citoyens d'Europe: Les Frontières, l'État, le peuple*, 2001]

Balibar, Étienne (2010): "At the Borders of Citizenship: A Democracy in Translation?". *European Journal of Social Theory* 13(3), s. 315–322.

Balibar, Étienne (2014): *Equaliberty: Political Essays*. Duke University Press. (Kääntänyt: James Ingram) [Alkuteos: *La proposition de l'égaliberté*, 2010]

Balibar, Étienne (2015): *Citizenship*. Polity Press, Maiden, MA. (Kääntänyt: Thomas Scott-Railton). [Alkuteos: *Cittadinanza*, 2012]

Bauböck, Rainer (2018): *Democratic inclusion - A pluralist theory of citizenship*.
<<https://www.manchesteropenhive.com/view/9781526105257/9781526105257.00007.xml>>
(viitattu 8.3.2019)

Benhabib, Seyla (1986): *Critique, norm, and utopia: A study of the foundations of critical theory*. Columbia University Press, New York.

Benhabib, Seyla (1992): *Situating the self: Gender, community and postmodernism in contemporary ethics*. Polity Press, Cambridge.

Benhabib, Seyla (2004): *The rights of others: aliens, residents and citizens*. Cambridge University Press, Cambridge.

- Benhabib, Seyla (2006): "The Philosophical Foundations of Cosmopolitan Norms" ja "Democratic Iterations: the Local, the National, and the Global", teoksessa Robert Post (toim.) (2006): *Another cosmopolitanism*, Oxford University Press, Oxford.
- Benhabib, Seyla (2011): *Dignity in adversity: human rights in troubled times*. Polity Press, Cambridge.
- Benhabib, Seyla (2015): "The Uses and Abuses of Kantian Rigorism. On Rainer Forst's Moral and Political Philosophy". *Political Theory*, Vol. 43(6) s. 777–792.
- Benhabib, Seyla (2018): *Exile, Statelessness, and Migration. Playing Chess with History from Hannah Arendt to Isaiah Berlin*. Princeton University Press, Princeton.
- Bohman, James (1997): "The Public Spheres of the World Citizen" teoksessa Bohman, James & Lutz-Bachmann, Matthias (toim.) (1997): *Perpetual peace: Essays on Kant's cosmopolitan ideal*. The MIT Press, Cambridge, MA.
- Christiano, Thomas (2006): "A Democratic Theory of Territory and Some Puzzles About Global Democracy". *Journal of Social Philosophy*, vol. 37, nr. 1, s. 81–107.
- Christiano, Thomas (2008a): *The constitution of equality: democratic authority and its limits*. Oxford University Press, Oxford.
- Christiano, Thomas (2008b): "Immigration, Political Community and Cosmopolitanism". *University of San Diego Law Review*, vol. 45, s. 933–962.
- Christiano, Thomas (2018): "Democracy", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2018 Edition), Edward N. Zalta (ed.), <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2018/entries/democracy/>>. (viitattu 28.3.2019)
- Cover, Robert M. (1983): "The Supreme Court, 1982 Term -- Foreword: Nomos and Narrative". *Faculty Scholarship Series*. Paper 2705. http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/2705 (viitattu: 28.3.2019)
- Cohen, Joshua (2002): "For a Democratic Society", teoksessa Freeman, Samuel (toim.), *Cambridge Companion to Rawls*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, Joshua (2004): "Minimalism About Human Rights: The Most We Can Hope For?". *The Journal of Political Philosophy* 12, 2, s. 190–213.
- Dahl, Robert A. (1990): *After the Revolution? : Authority in a Good Society* (Vol. Rev. ed). Yale University Press, New Haven.
- Donnelly, Jack (2000): *Realism and international relations*. Cambridge University Press, Cambridge UK.
- Erman, Eva (2012): "In Search for Democratic Agency in Deliberative Governance". *European Journal of International Relations* 19, No. 4. s. 847–868.
- Erman, Eva (2014): "The Boundary Problem and the Ideal of Democracy". *Constellations* 21, No. 4. s. 535–546.
- Estlund, David (2006): "Democracy and the Real Speech Situation," teoksessa Besson, Samantha & Jose Luis Marti (toim.) (2006): *Deliberative Democracy and Its Discontents*. Ashgate, s. 75–92.

- Forst, Rainer (2017): *Normativity and Power: Analyzing Social Orders of Justification*. Oxford University Press, Oxford. (kääntänyt: Ciaran Cronin) [alkuperäisteos: Normativität und Macht. Zur Analyse sozialer Rechtfertigungsordnungen, 2015]
- Fraser, Nancy (2008): *Scales of Justice: Reimagining Political Space in a Globalizing World*. Polity Press, Oxford.
- Fraser, Nancy (2014): "Transnationalizing the public sphere - On the Legitimacy and Efficacy of Public Opinion in a Post-Westphalian World" ja "Publicity, Subjection, Critique: A Reply to My Critics" teoksessa Kate Nash (toim.) (2014): *Transnationalizing the public sphere*. Polity, Cambridge.
- Goodin, Robert E. (2008): *Innovating Democracy: Democratic Theory and Practice After the Deliberative Turn*. Oxford University Press, Oxford.
- Gündoğdu, Ayten (2015): *Rightlessness in an age of rights: Hannah Arendt and the contemporary struggles of migrants*. Oxford University Press, Oxford.
- Habermas, Jürgen (1996): *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy*. Polity Press, Cambridge UK. (kääntänyt: William Rehg) [alkuteos: Faktizität und Geltung : Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats, 1992]
- Habermas, Jürgen (2004): *Julkisuuden rakennemuutos: Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Vastapaino, Tampere. (kääntänyt: Veikko Pietilä) [alkuteos: Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft, 1962]
- Held, David. (1995): *Democracy and the global order: From the modern state to cosmopolitan governance*. Polity Press, Stanford University Press.
- Held, David (2005): "Principles of cosmopolitan order", teoksessa Brock, Gillian & Harry Brighouse (toim.) (2005): *The political philosophy of cosmopolitanism*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Kant, Immanuel (2006): "Toward Perpetual Peace: A Philosophical Sketch" ja "Metaphysics of Morals, Doctrine of Right, § 42 - § 62" teoksessa Kleingeld, Pauline (toim.) (2006): *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History*. Yale University Press, New Haven. (kääntänyt: David L. Conclasure) [alkuteokset: *Zum ewigen Frieden. Ein philosophischer Entwurf*, 1795 ja *Die Metaphysik der Sitten*, 1797]
- Koenig-Archibugi, Mathias (2011): "Is global democracy possible?". *European Journal of International Relations* 17 (3). s. 519–542
- Lagerspetz, Eerik (2015): "Democracy and the All-Affected Principle". *Res Cogitans: Journal of Philosophy* 10 (1), s. 6–23.
- Lagerspetz, Eerik (2018): "Mikä on vaikutusperiaate ja miten sitä sovelletaan tuleviin sukupolviin?". < <http://paloresearch.fi/blogs/vaikutusperiaate/> > (viitattu 11.3.2019).
- Macdonald, Terry (2003): "Boundaries beyond borders: Delineating democratic 'peoples' in a globalizing world". *Democratization*, 10:3, s. 173–194.
- Marchart, Oliver (2016): "The Political, the Ethical, the Global: Towards a Post- foundational Theory of Cosmopolitan Democracy" teoksessa Caraus, Tamara & Elena Paris (toim.) (2016): *Re-Grounding Cosmopolitanism - Towards a Post-Foundational Cosmopolitanism*. Routledge, New York.

- Marchetti, Raffaele (2012): "Models of Global Democracy: In Defence of Cosmo-Federalism", teoksessa Daniele Archibugi, Mathias Koenig-Archibugi ja Raffaele Marchetti (toim.) (2011): *Global Democracy: Normative and Empirical Perspectives*. Cambridge University Press, Cambridge, s. 22–46.
- Miller, David (2009): "Democracy's Domain". *Philosophy & Public Affairs* 37, no.3, s. 201–228.
- Milstein, Brian (2015): *Commercium: Critical Theory From a Cosmopolitan Point of View*. Rowman & Littlefield International, London.
- Milstein, Brian (2017): "A Tale of Two Demoi: Boundaries and Democracy Beyond the Sovereign Point of View". *Philosophy and Social Criticism*, vol. 43, nr. 7, s. 724–747.
- Näsström, Sofia (2007): "The Legitimacy of the People" *Political Theory*, vol. 35, nr. 5, s. 624–658.
- Näsström, Sofia (2011): "The Challenge of the All-Affected Principle". *Political Studies*, vol. 59, nr. 1, s. 116–134.
- Owen, David (2012): "Constituting the polity, constituting the demos: On the place of the all affected interests principle in democratic theory and in resolving the democratic boundary problem". *Ethics & Global Politics* 5 (3), s. 129–152.
- Ranskan Vallankumouksellinen Kansalliskokous (2013): "Ihmis- ja kansalaisuus oikeuksien julistus", <<https://netn.fi/artikkeli/ihmis-ja-kansalaisuus-oikeuksien-julistus>> (viitattu 23.11.2018) (kääntänyt: Jarkko S. Tuusvuori) (alkup: La déclaration des droits de l'homme et du citoyen, 1789).
- Rawls, John (1971): *A theory of justice*. Cambridge, Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press.
- Rawls, John (1999): *The law of peoples: with, The idea of public reason revisited*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Scherz, Antoinette (2017): "Representation in multilateral democracy: How to represent individuals in the EU while guaranteeing the mutual recognition of peoples". *European Law Journal* 23, s. 495–508.
- Scholte, Jan Aart (2000): *Globalization: A Critical Introduction*. Macmillan Press, Lontoo.
- Scholte, Jan Aart (2013): "Civil Society and Financial Markets: What is Not Happening and Why". *Journal of Civil Society*, 9:2, s. 129–147.
- Scholte, Jan Aart (2014): "Reinventing global democracy". *European Journal of International Relations*, Vol. 20(1) s. 3–28.
- Smith, Robert S. (2008): The principle of constituted identities and the obligation to include. *Ethics & Global Politics*, 1(3), s. 139–153.
- Song, Sarah (2012): "The boundary problem in democratic theory: why the demos should be bounded by the state". *International Theory*, vol. 4, nr. 1, s. 39–68.
- UDHR (1998): "Universal Declaration of Human Rights" <<https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>> (viitattu 24.4.2019)
- Waldron, Jeremy (2006): "Cosmopolitan Norms" teoksessa Robert Post (toim.) (2006): *Another Cosmopolitanism*. Oxford University Press, Oxford, s. 65–76.

Whelan, Frederick G. (1983): “Prologue: Democratic Theory and the Boundary Problem”. *Nomos* Vol. 25, Liberal Democracy. s. 13–47.